

Основна школа
„Карађорђе“
Остружница

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ

ЗА ПЕРИОД 2026-2030. ГОДИНЕ

-ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ТРЕЋИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА-

Јун, 2026.године.

Назив предмета	СРПСКИ ЈЕЗИК		
Циљ	Циљ наставе српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика на којем ће се усмено и писмено правилно изражавати, да упознају, доживе и оспособе се да тумаче одабрана књижевна дела, позоришна, филмска и друга уметничка остварења из српске и светске баштине.		
Разред	Трећи		
Годишњи фонд часова	180 часова		
ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ	ОБРАДА/ УТВРЂИВАЊЕ
– чита са разумевањем различите текстове; – опише свој доживљај прочитаних књижевних дела; – изнесе своје мишљење о тексту; – разликује књижевне врсте: лирску и епску песму, причу, басну, бајку, роман и драмски текст; – одреди тему, редослед догађаја, време и место дешавања у прочитаном тексту; – именује главне и споредне ликове и разликује њихове позитивне и негативне особине; – уочи основне одлике лирске	КЊИЖЕВНОСТ	Лирска поезија 1. Душан Костић: Септембар 2. Григор Витез: Какве је боје поток / Десанка Максимовић: Вожња 3. Душан Васиљев: Зима 4. Мирослав Антић: Шта је највеће/ Ф. Г. Лорка: Луцкаста песма 5. Драган Лукић: Свакога дана / Шта је отац 6. Бранислав Црнчевић: Љутито мече / Љубивоје Ршумовић: Аждаја своме чеду тепа 7. Милован Данојлић: Љубавна песма 8. Љубивоје Ршумовић: Домовина себрани лепотом 9. Химна Светоме Сави 10. Бранко Стевановић: Занимање Марка Краљевића Епска поезија 11. Народне песме: Марко Краљевић и бег Костадин, Орање	44+32

песме (стих, строфа и рима); —разуме пренесено значење пословице и басне и њихову поучност; —разуме идеје књижевног дела; — уочи основне одлике народне бајке; — разликује народну од ауторске бајке; — представи главне особине јунака — уочи основне одлике народне епске песме; — уочи поређење у књижевном делу и разуме његову улогу; - разликује опис од приповедања у књижевном делу; - покаже примере дијалог а у песми, причи и драмском тексту; — уочи хумор у књижевном делу; — чита текст поштујући интонацију реченице/стиха; — изражајно рецитије песму и чита прозни текст; — изводи драмске текстове; □ разликује врсте (и подврсте) речи у типичним случајевима; - одреди основне граматичке категорије именица, придева		Марка Краљевића Проза 1. Ла Фонтен: Цврчак и мрав / Езоп: Корњача и зец 2. Народна приповетка: Свети Сава и сељак без среће 3. Народна бајка: Чардак ни на небу ни на земљи 4. Народна приповетка: Свијету се не може угодити 5. Бранко Ћопић: Изокренута прича 6. Оскар Вајлд: Себични цин 7. Светлана Велмар Јанковић: Златно јагње 8. Бранко В. Радичевић: Прича о дечаку и Месецу 9. Ијан Макјуен: Реч -две о Питеру 10. Јохана Шпири: Хајди (одломак) 11. Народна бајка: Баш-Челик (читање у наставцима) 12. Јасминка Петровић: Од читања се расте (читање у наставцима) Драмски текстови 1. Душан Радовић: А зашто он вежба 2. Александар Поповић: Лед се топи 3. Јованка Јоргачевић: Никад два добра 4. Лаза Лазић: Суђење Популарни и информативни текстови Избор из илустрованих енциклопедија и часописа за децу о значајним личностима српског језика, књижевности и културе (Милева Ајнштајн, Михаило Пупин), знаменита завичајна личност и др. ЛЕКТИРА 1. Бранко Ћопић: Доживљаји Мачка Тоше 2. Избор из поезије Душана Радовића (Замислите, Да ли ми верујете, Страшан лав, Кад је био мрак, Тужне ђачке	
--	--	---	--

и глагола; - примењује основна правописна правила; - јасно и разговетно изговори обавештајну, упитну и заповедну реченицу, поштујући одговарајућу интонацију и логички акценат, паузе, брзину и темпо; - споји више реченица у краћу и дужу целину; - препричава, прича и описује и на сажет и на опширан начин; - извештава о догађајима водећи рачуна о прецизности, тачности, објективности и сажетости;		исповести, Здравница, Плави зец и друге песме) 3. Браћа Грим: Бајке (три бајке по избор у) 4. Астрид Линдгрен: Пипи Дуга Чарапа Књижевни појмови: –лирска песма, – химна, – епска песма, – народна бајка, – роман, – поређење, – персонификација (на нивоу препознавања), – опис, – дијалог, – приповедање, – епски јунак, – драмска радња	
	ЈЕЗИК Граматика, правопис и ортоепија	Врсте речи: именице (градивне, збирне); придеви (присвојни, градивни); род и број придева; заменице (личне заменице); глаголи; лице и број глагола. Подела речи на крају реда (граница на самогласник). Управни говор (први и други модел). Неуправни говор. Велико слово: писање имена народа, вишечланих географских назива (планина, река, језера, мора и сл.), празника, наслова књига и часописа; Писање присвојних придева изведених од властитих имена (суфикси: -ов, -ев, -ин; -ски, -чки, -шки). Речца не уз именице и придеве. Наводници (у управном говору, насловима дела, називима	21+ 44

		школа). Сугласник ј (између самогласника и-о и ои). Скраћенице (мерне јединице за масу, дужину, време и запремину течности).	
	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	Краћи и дужи текстови – књижевни и некњижевни, као и нелинеарни текстови. Причање о догађајима и доживљајима, стварним и измишљеним (усмено и писано). Описивање људи, животиња и природе (плански приступ) – усмено и писано. Различите комуникативне ситуације (комуникација са одраслима и са вршњацима; у школи, у продавници, телефонски разговор, поздрављања, честитања и сл.). Богаћење речника: речи истог или сличног значења; речи супротног значења; речи које значе нешто умањено и увећано (уз одговарајуће текстове из лектире). Правописне вежбе: вежбе допуњавања и избора правилног облика речи; диктат, аутодиктат. Језичке вежбе: проширивање и допуњавање реченица различитим врстама речи, промена реда речи у реченици, промена дужине реченице. Лексичко-семантичке вежбе: речи који припадају различитим тематским скуповима; речи супротног значања али исте врсте и истог рода и броја, промена граматичког лица у тексту; основно и пренесено значење речи и друго. Стилске вежбе: састављање прича на основу задатих речи; сажимање или проширивање познате приче (текста), мењање краја приче (текста); настављање приче на основу датог почетка; промена становишта (нпр. увести у текст нове ликове; сместити бајку у далеку будућност...). Говорне вежбе: рецитовање, изражајно читање, сценско приказивање драмског/драматизованог текста и сл.	7+32

II ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КЊИЖЕВНОСТ

У настави књижевности најважније је код ученика развијати способност читања књижевних текстова са разумевањем, подстицати љубав према читању, градити осећај за лепо и вредно, васпитавати укус и неговати истрајност у читању и доживљавању књижевног дела.

Ученике треба навикавати да опишу доживљај прочитаних књижевних дела и изнесу мишљење о њима.

Читање захтева време, истрајност и посвећеност, а неговање ових карактеристика представља основ за сва даља учења.

Кроз читање књижевноуметничких текстова и у разговору о њима на часу гради се критичко мишљење, јер ученици треба да имају суд о поступцима и особинама ликова, као и о различитим догађајима у тексту.

Посебно је важно што књижевност код ученика интензивно развија емпатију, тиме што од читалаца тражи да се ставе на место другог и да разумеју најразличитије особине и поступке ликова.

Настава књижевности јача национални и културни идентитет ученика, кроз упознавање своје књижевности и културе, као и књижевности и културе других народа. Школска лектира је разврстана по књижевним родовима – лирска и епска поезија, проза, драмски текстови за децу и обogaћена избором научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део школске лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али и репрезентативна дела за децу из светске књижевности (Оскар Вајлд: Себични цин, Ијан Макјуен: Реч-две о Питеру, Јохана Шпири: Хајди (одломак).

Домаћа лектира обухвата значајна поетска и прозна дела деце књижевности (Браћа Грим: Бајке (три бајке по избору), Бранко Ћопић: Доживљаји Мачка Тоше, Астрид Линдгрен: Пипи Дуга Чарапа, избор из поезије Душана Радовића.

Избор дела школске и домаће лектире примерен је узрасту ученика. Поједина дела из обавезног корпуса су изборна. Учитељу се пружа могућност да изабере да ли ће на часовима обрађивати:

- Ла Фонтенову басну Цврчак и мрав или Езопову басну Корњача и зец;

- Шта је највеће Мирослава Антића или Луцкасту песму Ф. Г. Лорке;
- Свакога дана или Шта је отац Драгана Лукића;
- Какве је боје поток Григора Витеза или Вожња Десанке Максимовић;
- Љутито мече Бранислава Црнчевића или Аждаја своме чеду тепа Љубивоја Ршумовића.

Програмом се подстиче упознавање ученика са значајним личностима српског језика, књижевности, науке и културе (Свети Сава, Милева Ајнштајн, Михајло Пупин). Током обраде књижевних текстова ученици развијају прва литерарно-естетска искуства и формирају своје ставове о делу које слушају или читају. Учитељ подстиче ученике да износе своје ставове и аргументују их примерима из текста. Поређење као стилску фигуру ученик овог узраста треба првенствено да уочи, а потом и да разуме његову улогу у тексту. Ученици усвајају основне облике казивања (форме приповедања) тумачећи текстове из школске и домаће лектире. Ученик треба да разликује опис од приповедања у књижевном делу и уочи дијалог у песми, причи и драмском тексту. Приликом обраде лирских, епских и драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (изражајно рецитовање лирске песме, читање прозног текста интерпретативно, сценски наступ – извођење драмског текста, драмска игра, драмски дијалози, гледање деце позоришне представе, снимање

и коментарисање драматизованих одломака). Развијање књижевних појмова код ученика не подразумева учење дефиниција, већ именовање и описно образлагање појма; уочавање улоге одређеног појма у књижевноуметничком тексту. Важно је нагласити да ученици треба да читају оригиналне текстове аутора, а не оне који су из разних разлога и на различите начине прекрајани и мењани претходних деценија, као што је то био случај са бајком „Себични џин“ Оскара Вајлда. Ова бајка завршава се смрћу џина у дубокој старости, уз хришћанске мотиве који су битни за разумевање и самог краја и дела у целини. Књижевна дела која су доживела екранизацију (Хајди, Пипи Дуга Чарапа, Баш-Челик и друге народне и ауторске бајке) могу послужити за компаративну анализу и уочавање разлике између књижевности и филма, чиме ученици могу доћи до закључка о природи два медија и развијати своју медијску писменост.

Часови књижевности могу се употпунити коришћењем дигиталних садржаја. Наставницима и ученицима могу бити од велике помоћи аудио записи, на којима се чује како глумци изражајно и интерпретативно казују изабране текстове. Такође, у наставу треба увести разноврсне стваралачке активности којима се врши систематизација обрађених садржаја (игре асоцијација, креативне слагалице, интерактивни задаци и квизови).

ЈЕЗИК

У настави језика ученици овладавају писаним и усменим стандардним српским језиком. Програм је усмерен на усвајање основних граматичких правила и њихову адекватну примену у писаној и говорној комуникацији.

Граматика

У програму су наведени само нови садржаји из граматике, али се подразумева да се градиво повезује са садржајима обрађеним у првом и другом разреду. Основна знања из морфологије проширују се у вези са именицама, придевима и глаголима, а уводи се нова врста речи: заменице (само личне). Две нове именичке подврсте, градивне и збирне именице, треба увести тек пошто се понове властите и заједничке именице. Нову подврсту придева – градивне и присвојне треба увести тек пошто се понове описни придеви. Важно је да ученици повежу градивне именице као основу за извођење градивних придева, а да не мешају ове две врсте речи.

Кад су у питању присвојни придеви, градиво из граматике треба што више повезивати са правописом. Да би се одредио род и број придева, треба поновити род и број именица и указати ученицима на слагање придева са именицом у роду и броју, без увођења нових термина.

Увођење личних заменица подразумева само основне облике и њихово повезивање са глаголским лицем, односно бројем, што ће представљати основу за уочавање слагања субјекта и предиката у наредном разреду.

Врсте речи уочавати најпре на изолованим примерима (у основном облику), а затим увежбавати и у оквиру реченице.

Наставу граматике треба повезивати са наставом књижевности тако што књижевни текстови из Читанке могу послужити за граматичку анализу и послужити као пример употребе врста речи у реченици и различитих врста реченица по облику и значењу. Водити рачуна о томе да примери буду једноставни за анализу. Учитељ може и прилагодити текст, тако да примери буду типични.

Правопис Правописна правила ученици треба да усвајају постепено, уз понављање и вежбање већ наученог и уз усвајање нових садржаја, и то путем различитих вежбања како на нивоу речи тако и на нивоу реченице. Писање вишечланих географских назива потребно је повезати са наставом природне и друштва – завичајном географијом. Пожељно је направити корелацију са наставом математике у вези са писањем скраћеница за мерне јединице. Пошто се градиво из математике проширује великим бројем јединица мере, требало би, на овом нивоу, скренути пажњу на њихово писање само латиничким писмом.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Област Језичка култура обухвата усмено и писмено изражавање. Усмено изражавање ученика треба развијати у разговору у којем их учитељ усмерава да јасно, прецизно и разговетно изговарају реченице, поштујући интонацију и правилно акцентовање у реченицама. У вођеном разговору о књижевном или неуметничком тексту или о одређеној теми, ученици одговарају на питања, постављају питања, износе своја мишљења и ставове. Ученици се охрабрују да обликују усмену поруку у којој ће изнети информације на примерима из свакодневног живота. Учитељ треба да ствара прилике и подстиче ученике да говоре, износе информације, своја мишљења, осећања итд.

У трећем разреду требало би подстицати ученике да препричавају, причају и описују и на сажет и на опширан начин како усмено, тако и писмено.

Препричавање мора да има свој циљ и да буде плански и усмерено. Потребно је усмеравати ученике како да одаберу чињенице, како да одвоје главно од споредног и мање битног и како да следе хронолошки ток садржаја. Требало би водити рачуна о томе да се препричавају само они садржаји који испуњавају програмске захтеве и који су ученицима претходно протумачени/анализирани, предочени, објашњени.

Причање представља стваралачко изражавање без обзира на то да ли је у питању стварност или фантазија, тј. да ли је реч о репродуковању неког доживљаја, догађаја и замишљеног садржаја (из света дечије маште). Најчешће се почиње са причањем доживљаја, па потом догађаја. Потребно је указати ученицима да занимљиво причање треба да буде динамично, као и да могу слободније да износе личне доживљаје, ставове, да буду маштовити и оригинални, да се емоционално и сликовито изражавају.

Описивање – треба оспособљавати ученике да пажљиво посматрају, уочавају, откривају, запажају, упоређују, па тек онда дату предметност да мисаоно заокруже и језички уобличе. Ученици би требало да локализују оно што описују (временски, просторно, узрочно), да одаберу битна својства (однос спољашњег и условно унутрашњег) и да изнесу лични став/однос према датој појавности. Будући да се описивање често доводи у блиску везу са читањем и тумачењем текста (посебно књижевноуметничког), потребно је стално усмеравати пажњу ученика на она места у овој врсти текстова која обиљују описним елементима (опис предмета, ентеријера, биљака и животиња, књижевних ликова, пејзажа и сл.), јер су то и најбољи обрасци за спонтано усвајање описивања као трајне вештине у језичком испољавању. Циљеве и задатке ове врсте вежбања требало би постепено усложњавати – од једнолинијске дескрипције видљивог до промишљеног, аналитичког изражавања доживљаја стварности у којој ће бити истакнута самосталност и индивидуалност ученика.

Извештавањем се на јасан, објективан и сажет начин говори о неком догађају. На овом узрасту је потребно само указати ученицима на основне одлике овог облика изражавања: на тачност преношења података, на аутентично презентовање чињеница, на једноставност, на одсуство личног коментара, субјективног доживљаја и имагинарног. Није потребно задати ученицима да напишу извештај, већ би их требало подстицати да сажето усмено извести о себи (нпр. о обављеном задатку код куће) у виду одговора на питања која ће учитељ поставити. На овај начин ће ученици вежбати да буду економични и прецизни приликом изражавања.

Варирање језичког израза односи се на специфичан одабир и комбинацију језичких средстава. Помоћу књижевних и некњижевних текстова ученицима би требало указати на различите могућности употребе речи, синтагми и реченица у формалним/неформалним језичким ситуацијама, као и на промену њиховог значења у зависности од контекста. Током практичне наставе језичке културе ученицима би требало указати да је неопходно говорити онако како то захтева комуникативна ситуација и са њом ускладити језичке механизме. Током наставе језичке културе требало би оспособити ученике да правилно попуне различите једноставне обрасце; на пример, образац за учлањивање у библиотеку или у спортски клуб, писање позивнице за рођендан и слично. На овом узрасту реализују се различите програмске вежбе (правописне, језичке, лексичкосемантичке и говорне вежбе).

Правописне вежбе представљају најбољи начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. У овом узрасту требало би примењивати просте правописне вежбе које су погодне за савлађивање само једног правописног правила из једне правописне области. Приликом савлађивања правописних начела погодне могу бити следеће правописне вежбе: диктат, аутодиктат, вежбе допуњавања и избора правилног облика речи. Језичка култура ученика негује се и кроз игровне активности, посебно кроз језичке вежбе, на

пример, разговор са књижевним ликом, затим ситуационе игре, односно стварне ситуације, на пример, разговор у продавници, разговор код лекара и слично. Могу се одабрати и проширивање и допуњавање реченица различитим врстама речи, промена реда речи у реченици, промена дужине реченице и слично.

Применом *лексичко-семантичких вежби* код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику. Развијању смисла за прецизно изражавање и разумевање значења речи и израза доприносе различите вежбе, на пример: навести речи који припадају различитим тематским скуповима; речи супротног значања али исте врсте и истог рода и броја; промена граматичког лица у тексту; основно и пренесено значење речи и друго.

Говорне вежбе код ученика подстичу машту и креативност због чега би их требало чешће примењивати у настави језичке културе. Говорне вежбе су у функцији изграђивања доброг језичког укуса, елоквентности и флуентности у изражавању. На овом узрасту најпогодније могу бити следеће говорне вежбе: рецитовање, изражајно читање, сценско приказивање драмског / драматизованог текста и слично. Ниједан школски писмени задатак се не израђује у трећем разреду.

III ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Оцењивање би требало да буде усмерено на добијање информација о обрасцима мишљења и условима под којим ученик може да примени знање стечено током наставе језичке културе у свакодневной формалној и неформалној комуникацији. Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа постигнућа ученика. Акценат би требало да буде на учениковим способностима – на ономе што ученик може или покушава да учини. Током процеса наставе и учења учитељ континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити довољно јасна и информативна, како би била подстицајна за даље напредовање ученика. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

СРПСКИ ЈЕЗИК

Стандарди образовних постигнућа за крај првог циклуса основног образовања

Општа предметна компетенција (ОПК)

Ученици овладавају вештинама слушања и говорења, читања и писања. Користе ћирилично и латиничко писмо. Разумеју улогу језика као средства комуникације и учења, као део националног идентитета и културе. У комуникацији поштују саговорника и бирају речи, усвајају општеприхваћене друштвене норме. Овладавају знањем српског стандардног језика. Стварају писане и усмене текстове различитог садржаја, структуре и намене. Читају ради уживања, да би учили, да би се сналазили у свакодневном животу, неговали традицију и културу српског народа, развијали интеркултуралност. Читају естетски вредне текстове српске и светске књижевности за децу и релевантне информативне текстове у складу са узрастом и интересовањима. Проширују фонд речи и израза, као и опсег њиховог значења. Воле и чувају свој језик користећи речи и изразе српскога језика у различитим комуникативним ситуацијама и дигиталном окружењу. Одговорно користе различите медије за учење српског језика, водећи рачуна о безбедности. Разумеју значај учења других језика. Пружају подршку вршњацима који уче српски језик као нематерњи. Постављају краткорочне циљеве учења, праве планове и истрајавају у њиховој реализацији и траже подршку.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Учествују у разговору. Говоре и пишу логично се изражавајући реченицама једноставне структуре. Уредно и читко пишу слова и бројеве. Читају с разумевањем уметничке и неуметничке текстове. Препознају формалне одлике поезије, прозе и драме. У једноставним примерима уочавају одређена граматичка правила која се односе на реченицу и врсте речи.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Слушају саговорнике, на постављена питања дају одговоре потпуним реченицама. Састављају реченице и текстове једноставне структуре у говору и писању. Читају различите врсте уметничких и неуметничких текстова и упознају њихове основне одлике. Проналазе и репродукују експлицитне информације у тексту и на основу тога стварају мапе ума. Одговарају на питања о утисцима, ликовима, догађајима, месту и времену радње у књижевноуметничком тексту. У једноставним примерима издвајају одређена граматичка правила која се односе на реченицу и врсте речи у њима. Уче самостално и у сарадњи са вршњацима, у пару и групи.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Слушају и говоре уважавајући саговорнике. Користе знања из језика како би се изражавали писаним и усменим путем у свакодневном животу. Читају да би уживали, сазнавали и учили. Доносе директне закључке, износе своје ставове о прочитаним текстовима и повезују са личним искуствима. Користе и примењују информације и сазнања у свакодневним животним ситуацијама. Развијају способност емпатије, заинтересовани су за учешће и допринос заједничким активностима. Воле српски језик и доживљавају га као део свог идентитета.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) – за крај првог циклуса обавезног образовања:

Основни ниво		
СПК 1	СПК 2	СПК 3
<i>Ученици:</i>	<i>Ученици:</i>	<i>Ученици:</i>
– СРП.ОО1.О.1.1. Знају све гласове и слова ћириличног и латиничког писма, као и значења речи и фразеологизама које користе у свакодневном говору и писању. – СРП.ОО1.О.1.2. Почињу реченицу великим словом, завршавају је одговарајућим интерпункцијским знаком, употребљавају велико почетно слово у једноставнијим примерима. – СРП.ОО1.О.1.3. Познају основна начела вођења разговора и форме учтивог обраћања, препознају говор мржње као негативну појаву. – СРП.ОО1.О.1.4. Вођено препричавају, причају и описују на задату тему. – СРП.ОО1.О.1.5. Владају техником читања ћириличног и латиничког текста и разумеју информације експлицитно исказане у краћим уметничким и неуметничким текстовима (линеарним и нелинеарним) идентификујући речи и изразе који су им непознати. – СРП.ОО1.О.1.6. Уз помоћ наставника, разликују врсте текстова. – СРП.ОО1.О.1.7. Процењују садржај прочитаног текста на основу сопственог доживљаја, уочавају ликове, догађаје, време и место у књижевном тексту. – СРП.ОО1.О.1.8. Препознају врсте речи и подврсте именица (заједничке и властите) у низу; препознају службу субјекта, предиката и	– СРП.ОО1.О.2.1. Изговарају све гласове и пишу сва слова оба писма поштујући језичку норму у говору и писању; употребљавају речи и изразе у одговарајућем контексту. – СРП.ОО1.О.2.2. Пишу кратким, потпуним реченицама једноставне структуре. – СРП.ОО1.О.2.3. Постављају питања, траже и дају објашњења, учтиво прихватају или одбијају, захваљују се или се извињавају. – СРП.ОО1.О.2.4. Прате дати план, предлажу и бележе идеје за усмено и писано изражавање. – СРП.ОО1.О.2.5. Издвајају и репродукују информације експлицитно исказане у краћим текстовима као и непознате речи и изразе, траже објашњење у доступним изворима. – СРП.ОО1.О.2.6. Читањем текстова упознају основне одлике и функције различитих врста текстова. – СРП.ОО1.О.2.7. Изражавају својим речима читалачки доживљај идентификујући осећања која текст покреће у њима; одговарају на питања у вези са ликовима, догађајима, местом и временом радње, доживљавајући грешке током рада као фазе учења. – СРП.ОО1.О.2.8. Уочавају заједничке одлике издвојених речи и закључују којој врсти припадају; закључују о заједничким одликама главних функција речи у реченици и реченица	– СРП.ОО1.О.3.1. Разговорно и јасно говоре тако да их саговорник разуме и писано се изражавају у одговарајућим ситуацијама. – СРП.ОО1.О.3.2. Пишу кратке поруке, текстове и попуњавају једноставне обрасце. – СРП.ОО1.О.3.3. Пажљиво слушају саговорнике, постављају питања у складу са својим потребама, поштују правила уљудног опхођења, без говора мржње. – СРП.ОО1.О.3.4. Веродостојно препричавају и описују оно што су прочитали, видели или чули. – СРП.ОО1.О.3.5. Изводе директне закључке о догађајима, поступцима и осећањима ликова и размењују их са вршњацима; проширују фонд речи мање фреквентним речима ради квалитетнијег изражавања и разумевања других. – СРП.ОО1.О.3.6. Користе информације из различитих врста текстова у свакодневном животу. – СРП.ОО1.О.3.7. Износе лични доживљај прочитаног текста; повезују поступке ликова са животним искуством преиспитујући своје поступке; развијају отпорност и самопоуздање. – СРП.ОО1.О.3.8. Користе знања из језика

прилошких одредби за место и време у једноставним реченицама; препознају врсте реченица по комуникативној функцији.	у комуникативном контексту.	како би се јасно изражавали писаним и усменим путем; доживљавају језик као део свог идентитета и као основу за учење других језика.
---	-----------------------------	---

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1) Користе језик као низ могућности које им служе у усменом и писаном изражавању: препричавају, описују, причају и учествују у разговору. Поштују језичку норму и правописна правила. Течно и с разумевањем читају уметничке и неуметничке текстове. Проналазе и повезују битне информације у различитим врстама текстова. Познају садржинске и формалне елементе уметничког и неуметничког текста. Овладавају граматичким појмовима и језичким законитостима.	Специфична предметна компетенција 2 (СПК2) Говоре и пишу стварајући правилно структуриране реченице и текстове, поштујући језичку норму. У разговору постављају одговарајућа питања и образлажу своје идеје уважавајући саговорнике. Читајући повезују експлицитне информације и проналазе имплицитне информације у тексту. Прикупљају додатне информације из различитих извора. Представљају линеарни текст у одговарајућој нелинеарној форми и обрнуто. Разумеју информације приказане илустрацијама и фотографијама. Вођено анализирају књижевна дела користећи одговарајуће књижевне термине. Исказују и објашњавају своје утиске, доживљаје и мишљења о прочитаном тексту. Уочавају и издвајају у реченицама примере одређених граматичких појмова и правила. Учествоју у дискусијама и дебатама, уче кроз пројекте, проблемске и креативне задатке, драматизације и игре улога.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК3) Изражавају се правилно, јасно и примерено комуникативној ситуацији писаним и усменим путем. Користе основне граматичке термине како би разумели и примењивали правописна правила и учили друге језике. Размењују своја запажања, мисли, осећања и закључке о прочитаним текстовима и посетама културним догађајима. Спознају да читање пружа могућност за учење, развијање интелектуалних и језичких капацитета, лични развој. Упознају свој читалачки сензибилитет, негују читалачке навике и љубав према читању. Поштују вредности националне културе и култура других народа. Користе табеле, графиконе, дијаграме и мапе у контексту, као и информације садржане у илустрацијама и на фотографијама. Представљају резултате свог језичког стваралаштва, формирају се у друштвено активне, еколошки свесне и одговорне личности које цене здравље и безбедност. Разумеју важност вршњачке размене и подршке.	

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) – за крај првог циклуса обавезног образовања:

Средњи ниво		
СПК 1	СПК 2	СПК 3
<i>Ученици:</i>	<i>Ученици:</i>	<i>Ученици:</i>
– СРП.ОО1.С.1.1. Читају и казују текст одговарајућом динамиком. – СРП.ОО1.С.1.2. Познају значења речи и	– СРП.ОО1.С.2.1. Течно читају и природно казују текст одговарајућим темпом и интонацијом, правилно наглашавајући речи	– СРП.ОО1.С.3.1. Користе вештине читања (читање у себи, читање с оловком у руци, летимично читање...) и казивања у

фразеологизама који се јављају у школским текстовима (у уџбеницима, књигама из лектире и сл.) и идентификују оно што им је непознато. – СРП.ОО1.С.1.3. Усмено и писано препричавају, причају, описују и учествују у разговору на задату тему; у писаном изражавању примењују правописна правила. – СРП.ОО1.С.1.4. У кратким цртама образлажу своје идеје. – СРП.ОО1.С.1.5. Идентификују битне информације у линеарном и нелинеарном тексту. – СРП.ОО1.С.1.6. Разликују основне делове текста и књиге (наслов, пасус, име аутора; садржај, речник) и именују формалне елементе уметничких и неуметничких текстова (пасус, стих, строфа, рима, опис, приповедање, дијалог). – СРП.ОО1.С.1.7. Разликују књижевне врсте (бајка, басна, песма, прича, приповетка, роман, драмски текст, кратке народне умотворине); разликују народну од ауторске књижевности. – СРП.ОО1.С.1.8. Одређују садржинске елементе књижевноуметничког текста (тему, главне и споредне ликове, догађаје, време и место...). – СРП.ОО1.С.1.9. Примењују стратегије читања и разумевања прочитаног. – СРП.ОО1.С.1.10. Издвајају и именују поређење и персонификацију у тексту. – СРП.ОО1.С.1.11. Одређују врсте речи (именице, заменице, придеве, бројеве и глаголе) и подврсте речи (властите, заједничке и градивне именице; описне, присвојне и градивне придеве; личне заменице; основне и редне бројеве) и препознају збирне именице; разликују граматичке категорије	у реченици, поштујући смисао текста. – СРП.ОО1.С.2.2. Одређују значења непознатих речи и фразеологизама на основу ситуације и контекста у којем су употребљени, издвајају делове текста који су им нејасни, траже објашњење и прикупљају додатне информације из различитих извора. – СРП.ОО1.С.2.3. Држе се теме, јасно структурирају излагање (уводни, средишњи и завршни део); пишу јасним и потпуним реченицама, исправљају своје грешке. – СРП.ОО1.С.2.4. Описују како су дошли до идеје, зашто је та идеја добра и како се може реализовати. – СРП.ОО1.С.2.5. Издвајају, упоређују и повезују битне информације исказане у различитим деловима текста, као и различитим врстама текстова; представљају информације на различите начине. – СРП.ОО1.С.2.6. Проналазе информације користећи основне делове текста и књиге и издвајају тражене формалне елементе уметничког и неуметничког текста. – СРП.ОО1.С.2.7. Уочавају специфичности конкретних књижевних дела и закључују о основним одликама књижевних врста. – СРП.ОО1.С.2.8. Анализирају догађаје, поступке, осећања и односе међу ликовима у књижевноуметничком тексту; одређују тему. – СРП.ОО1.С.2.9. Прате и предвиђају даљи ток радње, преиспитују претпоставке,	свакодневном животу, учествују у културним догађајима у школи и заједници. – СРП.ОО1.С.3.2. У свакодневној комуникацији користе одговарајуће речи и фразеологизме; уважавају саговорнике. – СРП.ОО1.С.3.3. Правилно пишу и говоре на одговарајућу тему у различитим комуникативним ситуацијама/дигиталном окружењу. – СРП.ОО1.С.3.4. Слободно изражавају своје идеје у различитим комуникативним ситуацијама, одговорно се односе према интелектуалној својини. – СРП.ОО1.С.3.5. Размењују информације и закључке у вези са различитим врстама текстова; процењују квалитет информација и примереност илустрација које прате текст; користе табеле, графиконе, дијаграме и мапе у контексту. – СРП.ОО1.С.3.6. Сналазе се у литератури и другим изворима сазнања. – СРП.ОО1.С.3.7. Књижевна дела која самостално читају, разумеју у одговарајућем жанровском кључу. – СРП.ОО1.С.3.8. Формирају етичке и естетско-емоционалне вредности, развијају емпатију. – СРП.ОО1.С.3.9. Проналазе решења за животне ситуације свесни веза између узрока и последица (одговоран однос према здрављу, безбедност, друштвено ангажовање, еколошка свест итд.).
--	---	--

глагола и глаголско време, као и граматичке категорије именица, бројева, придева и заменица. – СРП.ОО1.С.1.12. У простој реченици одређују субјекат, глаголски предикат и прилошке одредбе за време, место и начин исказане речју или скупом речи; одређују врсте реченица по комуникативној функцији (обавештајне, упитне, заповедне, узвичне) и по облику. – СРП.ОО1.С.1.13. Препознају односе антонимије, синонимије, хипонимије/хиперонимије, хомонимије; владају основним творбеним обрасцима (нпр. грађење умањеница).	повезују очигледне узроке и последице, поткрепљују своје закључке позивајући се на текст. – СРП.ОО1.С.2.10. Истражују функцију поређења и персонификације у тексту и на основу тога разумеју његов смисао. – СРП.ОО1.С.2.11. У реченици/тексту уочавају и издвајају одговарајуће примере речи, а затим индуктивно и по аналогiji закључују о одликама врсте и подврсте којој припадају (користе табеле, праве мапе ума...); мењају облике речи према задатим критеријумима (лице, број и род). – СРП.ОО1.С.2.12. Рашчлањују реченицу издвајајући реченичне чланове; састављају реченице различите по комуникативној функцији и облику. – СРП.ОО1.С.2.13. Кроз игру спарују и групишу задате речи препознајући лексичке односе међу њима; примењују основне творбене обрасце.	– СРП.ОО1.С.3.10. Развијају машту и истражују могућности језичко-стилског обликовања мисли и идеја. – СРП.ОО1.С.3.11. Користе знања из језика како би се јасно и правилно изражавали писаним и усменим путем и учили друге језике. – СРП.ОО1.С.3.12. Користе различите врсте реченица сходно комуникативној ситуацији; граде свој стил изражавања у свакодневном говору, писању и језичком стваралаштву играјући се могућностима варирања редоследа речи у реченици. – СРП.ОО1.С.3.13. Језички израз усклађују са контекстом.
---	---	---

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1) Стваралачки примењују језичке вештине у говору и писању. Тумаче текст, критички читају и аргументују своје ставове. Познају најзначајније ствараоце из српске и светске књижевности за децу и њихова дела. Користе књижевне и граматичке термине.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК2) Састављају усмени и писани текст интегришући језичке вештине којима владају. Читају и дискутују о прочитаним текстовима и медијским садржајима. Анализирају књижевна дела и интегришу елементе издвојене анализом. Критички процењују сврху текста, визуелних и интерактивних информација из различитих извора. Разговарају о истакнутим вредностима, износе и преиспитују аргументе. Уче кроз истраживачке активности и креативно писање.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК3) Говоре и пишу негујући аутентичност и слободу личног изражавања у складу са комуникативном ситуацијом. Радо читају и развијају своје образовне потребе у мултимедијалном окружењу. Критички приступају истраживању различитих извора информација. Износе и

преиспитују своје мишљење и спремни су да уваже другачија мишљења. Развијају и негују животне вредности. Разумеју важност националне културе и идентитета у интеркултуралном контексту.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) – за крај првог циклуса обавезног образовања:

Напредни ниво		
СПК 1	СПК 2	СПК 3
Ученици:	Ученици:	Ученици:
– СРП.ОО1.Н.1.1. Умеју аргументовано и на занимљив начин да почну, развију и заврше своје усмено и писано излагање користећи богат фонд речи у јасним и потпуним реченицама. – СРП.ОО1.Н.1.2. Читају и критички промишљају, издвајају и повезују релевантне изворе и информације, уочавају различите перспективе и гледишта аутора, као и сврху текста. – СРП.ОО1.Н.1.3. Именују књижевне врсте и наводе њихове одлике; познају најзначајније ствараоце и њихова дела. – СРП.ОО1.Н.1.4. Тумаче и интегришу догађаје, поступке, особине, главне идеје, мисли и осећања; прате развој ликова у књижевноуметничком тексту. – СРП.ОО1.Н.1.5. Препознају фигуративну употребу језика у књижевноуметничком тексту и свакодневној комуникацији (нпр. пренесено значење). – СРП.ОО1.Н.1.6. Именују врсте и подврсте речи, именују граматичке категорије глагола и глаголско време, као и граматичке категорије именица, бројева, придева и заменица; именују субјекат, глаголски предикат и прилошке одредбе за време, место и начин.	– СРП.ОО1.Н.2.1. Усмено и писано излагање обogaђују детаљима, образлажу своје ставове. – СРП.ОО1.Н.2.2. Промишљају о комплексним информацијама из различитих делова текста и различитих извора, раздвајају чињенице од интерпретације, процењују релевантност, упоређују, тумаче и интегришу информације приказане на различите начине (графикон, дијаграм, илустрација, фотографија, звук и анимација). – СРП.ОО1.Н.2.3. Образлажу одлике књижевне врсте у конкретном делу. – СРП.ОО1.Н.2.4. Уочавају сложеност ликова и узрочно-последичне везе међу догађајима, изводе закључке о догађајима, намерама, поступцима и осећањима ликова, објашњавају чиме су мотивисани поступци и осећања ликова и своје ставове поткрепљују доказима из текста. – СРП.ОО1.Н.2.5. Тумаче фигуративну употребу језика. – СРП.ОО1.Н.2.6. Анализирају реченицу/текст издвајајући врсте и подврсте речи, састављају реченице према задатим синтаксичким критеријумима.	– СРП.ОО1.Н.3.1. Слободно и аутентично исказују своје мисли у говору и писању придобијајући пажњу других. – СРП.ОО1.Н.3.2. Изводе сложеније закључке да би процењивали садржај и сврху текста, да би предвиђали, описивали, упоређивали, објашњавали, повезивали и обједињавали; критички се односе према изворима информација водећи рачуна о релевантности информација и безбедности на интернету. – СРП.ОО1.Н.3.3. Бирају текстове према интересовањима, уживају у читању и граде своје читалачко искуство. – СРП.ОО1.Н.3.4. Решавају проблеме, упоређују и образлажу догађаје кроз процену узрока и последица у свакодневном животу; формирају се као моралне личности које познају и негују општеприхваћене људске и друштвене вредности. – СРП.ОО1.Н.3.5. Користе језик као низ могућности у изражавању, употребљавајући речи и изразе у основном и фигуративном значењу. – СРП.ОО1.Н.3.6. Стилски овладавају реченицом у свакодневном говору и писању, користе знања из језика у стваралачком изражавању, као и приликом учења страних језика.

Литература:

Уџбеник: *Читанка 3*, аутор Маја Димитријевић, Вулкан знање; *Радна свеска 3* уз *Читанку* за трећи разред основне школе, аутор Маја Димитријевић, Вулкан знање; *Граматика 3*, аутор Јасмина Франолић, Вулкан знање; *Радна свеска 3* уз *Граматику* за трећи разред основне школе, аутор Јасмина Франолић, Вулкан знање

Назив предмета	МАТЕМАТИКА		
Циљ	Циљ наставе математике у основној школи јесте: да ученици усвоје елементарна математичка знања која су потребна за схватање појава и зависности у животу и друштву; да оспособи ученике за примену усвојених математичких знања у решавању разноврсних задатака из животне праксе, за успешно настављање математичког образовања и за самообразовање; као и да допринесе развијању менталних способности, формирању научног погледа на свет и свестраном развоју личности ученика.		
Разред	Трећи		
Годишњи фонд часова	180		
ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ	ОБРАДА/ВЕЖБАЊЕ

– прочита, запише и упореди бројеве прве хиљаде и прикаже их на бројевној правој; – прочита број записан римским цифрама и напише дати број римским цифрама (до 1000); – изврши четири основне рачунске операције, писмено и усмено (до 1000); – подели број бројем прве десетице, са и без остатка, и провери резултат;	БРОЈЕВИ ДО 1000	-Бројеви прве хиљаде. -Сабирање и одузимање (усмени и писмени поступак). -Множење једноцифреним бројевима и бројем 10 и дељење бројевима прве десетице са и без остатка (усмени и писмени поступак). -Зависност резултата од промене компонената. -Једначине облика: $a + x = b$, $a - x = b$, $x - a = b$, $a \cdot x = b$. -Неједначине облика: $a \pm x < b$, $a \pm x > b$, $x - a < b$, $x - a > b$. -Римске цифре D, M.	61+70
---	-----------------	---	-------

правоугаоника, квадрата, троугла и круга; – разликује врсте углова и троуглова; – одреди обим правоугаоника, квадрата и троугла, применом обрасца; – опише особине правоугаоника и квадрата; – преслика геометријску фигуру у квадратној или тачкастој мрежи на основу задатог упутства; – користи геометријски прибор и софтверске алате за цртање; – чита, упореди и претвара јединице за мерење дужине, масе, запремине течности и времена; – упореди величине (дужина, маса, запремина течности и време); – измери површину геометријске фигуре задатом мером (правоугаоником, квадратом и троуглом); – примењује концепт мерења у једноставним реалним ситуацијама.			
--	--	--	--

Кључни појмови садржаја: бројеви прве хиљаде, разломак, децимални запис броја, круг, троугао, правоугаоник, квадрат, угао, паралелне праве, нормалне праве, појам површине, једначине и неједначине, мерење дужине, масе, времена и запремине течности.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Бројеви

У трећем разреду наставља се развој појма броја, бројевног низа и поступака рачунања у оквиру блока бројева до 1000. Исходи ове теме се углавном остварују спирално, тако да се исходи који су остварени у оквиру блока бројева до 100 проширују на блок бројева до 1000. Бројеви се представљају визуелно и разложени на стотине, десетице и јединице. Касније се бројеви представљају као зборови вишеструких декадних јединица ($234 = 200 + 30 + 4$). Визуелизација бројева и места броја у бројевном низу помаже разумевању декадног бројевног система. Посебно, проблеми уочавања и описивање речима правила за настајање бројевног низа подстичу развијање математичко логичког мишљења.

Упознају се усмени и писмени поступци сабирања и одузимања у блоку бројева до 1000 као и множења једноцифреним бројевима и бројем 10 и дељења бројевима прве десетице. Појам дељивости се сада проширује и уводи се појам остатка при дељењу. Ученици се подстичу да дођу до закључка који су бројеви дељиви са 2, 5 и 10.

Усмени поступци рачунања упознати су у претходним разредима те је потребно обновити ове поступке у оквиру блока бројева до 100 пре проширене примене у оквиру блока бројева до 1000. Усмени поступци рачунања осим у писаној форми, увежбавају се усменим рачунањем (без записивања) у циљу практичне примене у реалним ситуацијама везаним за рачунање са новцем и др. Након усвајања усменог поступка рачунања уводе се писмени поступци рачунања који се изводе: записивањем бројева у форми збира вишеструких декадних јединица, коришћењем таблица месних вредности и скраћено, са потписивањем. Облици писменог рачунања се упознају наведеним редоследом у циљу разумевања поступка писменог рачунања. Потребно је одвојити довољно времена за увежбавање технике рачунања, како би ученици стекли сигурност и спретност при усменом и писменом рачунању. Ученике треба упућивати на коришћење едукативних софтвера и апликација за увежбавање основних рачунских операција.

Решавање задатака у реалистичним и проблемским ситуацијама је контекст за утврђивање и проширивање знања о својствима рачунских операција и примени аритметичких правила као олакшици у рачунању. Зависност резултата од промене компоненти операција, као важна особина, обрађује се кроз примере у циљу стицања функционалних знања. Симболички запис аритметичких правила се не ради у трећем разреду.

Ученике треба навикавати да, пре израчунавања, процењују вредности бројевних израза. То је вештина која им помаже да уоче да су направили грешку приликом рачунања и има примену у свакодневном животу (нпр. процена рачуна у продавници, процена потребне количине материјала и слично). Процењивање вредности израза заснива се на познавању својстава аритметичких операција и зависности резултата од промена компоненти операција.

Посебна пажња се поклања вези операција и зависности резултата од промена компоненти као основе за решавање једначина и неједначина.

Решавају се једначине облика $a + x = b$, $a - x = b$, $x - a = b$, $a \cdot x = b$ на основу веза операција сабирања и одузимања и множења и дељења. Подстиче се навика провере решења и анализа „логичности“ решења с обзиром на контекст проблема. Решавају се неједначине облика: $a \pm x < b$, $a \pm x > b$, $x - a < b$, $x - a > b$. Бирати примере неједначина код којих је лако сагледати скуп решења (погађањем или коришћењем табела). Увести начин записивања решења уз коришћење симбола $\in$, $\{$ и $\}$.

Визуелизација бројева и својстава аритметичких операција на бројевној правој или као површи одговарајућих димензија припрема је за геометријско решавање аритметичких проблема. Овакве активности доприносе развоју способности математичког моделовања, примене математике у решавању проблема из реалних животних ситуација или других предметних области. У том смислу, решавање текстуалних задатака није значајно само као контекст за увежбавање техника рачунања већ и за уважавање значаја математичких знања у свакодневним животним ситуацијама. Поред текстуалне форме задавања задатака, потребно је код ученика развијати способност уочавања проблема анализом ситуације задате сликом, табелом или графиком (стубичастим дијаграмом и сликовним дијаграмом у коме један симбол може представљати више од једног објекта). У овим примерима, од посебног значаја је селекција значајних информација за решавање проблема и уочавање односа између познатих и непознатих компоненти. Бирање задатака у складу са принципом поступности оснажиће ученике у решавању проблема у којима је критичан корак формирање математичког записа (израза или једначине) на основу проблемске ситуације. Усмено и писмено образлагање поступка решавања задатка помаже ученицима у развијању способности математичко логичког резоновања и математичке комуникације.

Даље се развија појам разломка, увођењем разломака облика $\frac{p}{m}$. У оквиру бављења разломцима ученици анализирају и креирају визуелне представе разломака и упоређују разломке са истим именицем. Бољем разумевању појма разломка доприносе практичне активности деобе и спајања, лепљења и сечења погодног дидактичког материјала.

Уводи се децимални запис броја у контексту мерења дужине, при чему се бирају искључиво случајеви где је резултат децимални број са једном децималом.

Скуп римских цифара се проширује цифрама D и M чиме се омогућава записивање бројева до 1000 римским цифрама. Пре увођења нових цифара потребно је обновити римске цифре из претходног разреда и концепт записивања и читања бројева записаних римским цифрама. Увођењем ове две цифре, заокружује се целина и ученици ће, када упознају бројеве веће од 1000, бити у стању да користе римске цифре и за записивање година.

Геометрија

У трећем разреду наставља се упознавање геометријских фигура у равни и њихових својстава, развој перцепције простора и просторног резоновања. Бављење геометријским садржајима у трећем разреду ослања се на до тада већ уведене појмове.

Анализирају се и цртежом представљају узајамни положаји правих: паралелне праве и праве које се секу. Паралелне праве ученици цртају помоћу лењира и троугаоника или два троугаоника. Посматрањем модела углова уочава се да угао образују две полуправе са заједничком почетном тачком. Анализирањем већ упознатих геометријских фигура ученици уочавају различите углове.

Уводе се термини теме и крак, као и одговарајуће ознаке везане за угао (A , Aa , $\sphericalangle aAb$, $\sphericalangle BAC$). Увођење појма правога угла започиње анализирањем односа између хоризонталних и вертикалних положаја објеката у окружењу, посматрањем правоугаоника и квадратне мреже. Нормални положај правих уводи се преко појма правога угла. Прав угао, односно нормалне праве ученици цртају помоћу лењира и троугаоника или два троугаоника.

Кружница се уводи као затворена крива линија чије су све тачке једнако удаљене од једне тачке – центра кружнице. Круг се описује као равна фигура ограничена кружницом. Уводе се термини центар, полупречник и пречник, као и одговарајуће ознаке за центар и полупречник. Ученици кружницу/круг конструишу шестаром и увиђају да су круг и кружница одређени центром и полупречником

Ученици су у претходним разредима класификовали и цртали геометријске фигуре (троугао, квадрат, правоугаоник). У трећем разреду анализирају се основна својства упознатих геометријских фигура (број страница, дужина страница, подударност и паралелност страница, врсте углова) и групишу у односу на уочена својства. Упознаје се класификација врста троуглова према дужинама страница. Цртају се квадрат и правоугаоник и конструише троугао када су познате дужине свих страница. Ученици се подстичу да откривају формуле. Обим геометријских фигура (троугла, квадрата, правоугаоника) се одређује са и без формула. Пресликавају се једноставне геометријске фигуре на квадратној мрежи или тачкастој мрежи симетрично у односу на дату праву, померањем у одређеном смеру за дату дужину или на основу задатог визуелног упутства.

Активности које подстичу развој геометријског мишљења су: посматрање, прављење модела, цртање, склапање и растављање делова фигуре. Ове активности помажу ученицима да уоче својства фигура и просторне односе. Код конструкција и цртања је важно подстицати прецизност.

Мерење и мере

У оквиру ове теме упознају се стандардне мерне јединице за мерење масе (kg, g, t), времена (деценија, век, секунд), дужине (mm, km) и запремине течности (l, dl, cl, ml, hl). За усвајање основних знања о мерама и јединицама мере потребно је користити очигледна средства и давати ученицима да процењују и мере различите предмете из окружења. Важно је да ученици овладају претварањем мерних јединица из већих у мање и обрнуто, као и претварањем вишеименованих у једноименоване и обрнуто. Ученици се упознају са концептом мерења површине геометријских фигура без увођења стандардних једница за мерење површине. Са ученицима се решавају једноставнији проблеми у којима је потребно поплочати одређену површину различитим задатим геометријским фигурама (правоугаоник, квадрат и троугао). Задаци у реалном контексту основа су за бављење овим садржајима. Вишеименовани бројеви као резултат мерења дужине пружају контекст за увођење децималног записа броја, при чему се раде само случајеви записа са једним децималним местом. Полази се од сазнања да је

дециметар десети део метра и да се зато може записати да је $1 \text{ dm} = 0,1 \text{ m}$.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

МАТЕМАТИКА

Стандарди образовних постигнућа за крај првог циклуса основног образовања и васпитања

Општа предметна компетенција (ОПК)

Ученици усвајају основне математичке појмове, знања и вештине, стичу почетну математичку писменост и развијају основе апстрактног мишљења, што представља основу за наставак образовања. Оспособљени су да усмено и писмено комуницирају користећи математички језик. Решавају проблеме из свакодневног живота, користећи математику, индивидуално или у сарадњи са другима. Развијају истраживачки дух и креативност. Мотивисани су да уче, напредују и изграђују позитивне ставове према математици. Развијају основе математичко-логичког резоновања. Уочавају примену математичких знања у другим областима људске делатности (екологија, здравље, култура, финансије, предузетништво...). Одговорно користе дигиталне технологије и податке за учење и решавање проблема. Користе дате податке за извођење закључака.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

Ученици су овладали основним појмовима у вези са природним бројевима и одређују вредности једноставнијих израза, што чини најнужнија знања потребна за свакодневни живот и даље школовање. Познају својства природних бројева (паран, непаран, највећи, најмањи, претходни, следећи број). Уочавају правило за формирање једноставног започетог низа и одређују недостајући члан. Разумеју појам разломка чији је бројилац 1. Користе мерне јединице да изразе различите величине. Овладали су техником решавања простих једначина. Као основ за развој просторног резоновања, именују геометријске објекте у равни и простору и уочавају њихове односе у равни.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)

Ученици су развили основне вештине комуникације уз коришћење математичких симбола. Анализирају положаје објеката у окружењу. Користе геометријски прибор за цртање једноставнијих геометријских објеката у квадратној мрежи и одређивање њихових мерних карактеристика. Разликују основне геометријске објекте и њихова својства. Решавају задатке једноставног познатог контекста. Класификују задате податке, умеју да одреде шта се од њих очекује. Примењују једноставне математичке процедуре приликом решавања задатака.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)

Ученици уочавају математичке правилности и користе математичка знања при решавању једноставних проблема из свакодневног живота. Знања из мерења и геометрије, ученици користе при оријентисању у простору, одређивању положаја и односа објеката у окружењу и одређивању основних мерних карактеристика једноставнијих објеката из непосредног окружења. Доносе одлуке у вези са једноставнијим проблемима који се односе на потрошњу и друге видове рационализације. Примењују знања о бројевима при једноставнијим рачунањима. Читају и користе податке који су приказани табеларно и графички.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај првог циклуса основног образовања:

Основни ниво		
СПК 1	СПК 2	СПК 3
<i>Ученици:</i>	<i>Ученици:</i>	<i>Ученици:</i>
– МАТ.ОО1.О.1.1. Читају, записују и упоређују природне бројеве и приказују их на датој бројевној правој. – МАТ.ОО1.О.1.2. Одређују природни број са датим својством (паран, непаран, највећи, најмањи, претходни, следећи број) и одређују следеће чланове започетог једноставног бројевог низа. – МАТ.ОО1.О.1.3. Рачунају вредност бројевог израза са највише две операције сабирања и одузимања у оквиру прве хиљаде. – МАТ.ОО1.О.1.4. Множе и деле без остатка двоцифрене и троцифрене бројеве једноцифреним. – МАТ.ОО1.О.1.5. Решавају једначине са једном операцијом у оквиру прве хиљаде. – МАТ.ОО1.О.1.6. Читају, записују и упоређују разломке облика ($n \leq 10$), препознају њихов сликовни приказ и одређују део целине (половину, трећину ... десетину). – МАТ.ОО1.О.1.7. Именују геометријске објекте у равни и простору.	– МАТ.ОО1.О.2.1. Правилно употребљавају математичке симболе. – МАТ.ОО1.О.2.2. Анализирају међусобни положај објеката у простору. – МАТ.ОО1.О.2.3. Цртају геометријске облике помоћу лењира. – МАТ.ОО1.О.2.4. Мере дужину дужи мерним инструментом и површину фигуре нестандартном јединицом мере. – МАТ.ОО1.О.2.5. Упоредјују и класификују геометријске објекте према својствима. – МАТ.ОО1.О.2.6. Закључују шта се од њих очекује у математичком захтеву једноставног познатог контекста. – МАТ.ОО1.О.2.7. Примењују једноставне математичке процедуре (директна примена правила, извођење познатих процедура...) при решавању математичких захтева једноставног познатог контекста. – МАТ.ОО1.О.2.8. Анализирају и уочавају правилност код датих бројчаних и других података.	– МАТ.ОО1.О.3.1. Решавају једноставну проблемску ситуацију коришћењем израза са једном рачунском операцијом. – МАТ.ОО1.О.3.2. Одређују положаје, односе и смер кретања објеката у окружењу. – МАТ.ОО1.О.3.3. Одређују димензије и површину дводимензионалних објеката у окружењу, при чему за површину користе нестандартне јединице мере. – МАТ.ОО1.О.3.4. Изражавају одређену суму новца преко различитих апоена и рачунају са новцем у једноставним ситуацијама. – МАТ.ОО1.О.3.5. Читају податке са једноставнијих графика и табела и дијаграма који се односе на свакодневне животне ситуације.

– MAT.OO1.O.1.8. Уочавају и именују делове од којих је сложен геометријски објекат; – MAT.OO1.O.1.9. Уочавају међусобне односе два геометријска објекта у равни (паралелност, нормалност, припадност). – MAT.OO1.O.1.10. Користе јединице за мерење дужине, масе, времена и запремине течности и изражавају дужине претварањем веће јединице у мању.		
---	--	--

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1) Ученици су овладали својствима природних бројева, уочавају правило за формирање започетог низа бројева, одређују вредности израза и решавају једначине, чиме се оспособљавају за математичко моделовање проблема. Користе разломке за изражавање делова целине и децимални запис броја у контексту мерења дужине. Претварају јединице мере из већих у мање и одређују квантитативна својства фигура у равни и површину коцке и квадрата. Уочавају подударност и симетричност фигура. Користе својства геометријских објеката при решавању задатака.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2) Ученици су развили основне вештине комуникације математичким језиком и математичким симболима. Анализирају задатак или проблем који решавају, формулишу питања и рапчлањују проблем на мање целине. Приликом решавања задатака издвајају битне податке, примењују процедуре, процењују тачност решења и изводе одговарајуће закључке. Конструирају основне математичке објекте у равни. Анализирају својства објеката у простору помоћу њихових мрежа. Користећи усвојена знања, ученици истражују самостално или са вршњацима и откривају могућности математике.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3) Ученици примењују математичка знања и начине закључивања при проучавању природних и друштвених појава и процеса, као и проблема из других наставних предмета. Моделују проблем математичким записом и бирају поступак за његово решавање. Решавају проблем и образлажу решење, користећи одговарајући језик и симболе. Анализом геометријских карактеристика (симетричност и подударност) објеката у окружењу развијају естетичку компетенцију. Знање о бројевима, променљивим величинама и мерама ученици примењују при процењивању, поређењу и мерењу различитих величина. Користе и графички приказују податке приликом решавања једноставних реалистичних ситуација.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај првог циклуса основног образовања:

Средњи ниво		
СПК 1	СПК 2	СПК 3
<i>Ученици:</i>	<i>Ученици:</i>	<i>Ученици:</i>
– МАТ.ОО1.С.1.1. Користе својства природних бројева (паран, непаран, највећи, најмањи, претходни, следећи број) и одређују следеће чланове започетог бројевног низа. – МАТ.ОО1.С.1.2. Одређују месну вредност цифре, као и десетицу, стотину и хиљаду најближу датом броју. – МАТ.ОО1.С.1.3. Решавају једначине са највише две операције. – МАТ.ОО1.С.1.4. Читају, записују и упоређују разломке облика $\frac{a}{b}$, који имају исте имениоце или бројоце и препознају сликовни приказ разломака. – МАТ.ОО1.С.1.4. Читају, записују и упоређују децималне записе бројева са највише две децимале. – МАТ.ОО1.С.1.5. Користе својства геометријских објеката у равни и простору (квадрат, правоугаоник, троугао, круг, квадар, коцка) при решавању задатака. – МАТ.ОО1.С.1.6. Претварају мере за мерење масе, времена и запремине течности из већих мерних јединица у мање. – МАТ.ОО1.С.1.7. Одређују обим троугла, квадрата и правоугаоника. – МАТ.ОО1.С.1.8. Одређују површину квадрата, правоугаоника, коцке и квадрата. – МАТ.ОО1.С.1.9. Уочавају подударне и симетричне фигуре.	– МАТ.ОО1.С.2.1. Издвајају битне податке из текста задатка и креирају одговарајући математички запис. – МАТ.ОО1.С.2.2. Процењују тачност решења (провера начина закључивања и тачности спровођења поступака). – МАТ.ОО1.С.2.3. Доносе и формулишу закључке који се односе на математички захтев познатог контекста, уз коришћење математичког језика. – МАТ.ОО1.С.2.4. Решавање проблема своде на решавање мањих целина. – МАТ.ОО1.С.2.5. Уочавају и цртају различите врсте углова. – МАТ.ОО1.С.2.6. Конструирају квадрат, правоугаоник и троугао, ако су дате дужине страница и кружницу датог полупречника. – МАТ.ОО1.С.2.7. Користе мрежу коцке и квадра при извођењу закључака о њиховим својствима. – МАТ.ОО1.С.2.8. Допуњавају дати цртеж тако да добијена фигура буде симетрична у односу на дату праву и одређују осу симетрије. – МАТ.ОО1.С.2.9. Радећи самостално или са вршњацима проширују математичка знања.	– МАТ.ОО1.С.3.1. Користе математички језик и симболе и формирају математички запис при решавању једноставних проблемских ситуација. – МАТ.ОО1.С.3.2. Мере дужину и резултат мерења записују коришћењем природних бројева или бројева у децималном запису. – МАТ.ОО1.С.3.3. Користе мерне јединице за мерење времена, масе, запремине течности и дужину и пореде дате величине у једноставним ситуацијама. – МАТ.ОО1.С.3.4. Рачунају са новцем у сложенијим ситуацијама. – МАТ.ОО1.С.3.5. Представљају дате податке графички и табеларно и преводе их из једне у другу форму. – МАТ.ОО1.С.3.6. Користе податке приказане графички или табеларно у решавању једноставних ситуација. – МАТ.ОО1.С.3.7. Уочавају симетричност и подударност објеката у окружењу.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

Ученици примењују својства природних бројева и операција при одређивању вредности сложенијих израза и решавању једначина у проблемским задацима. Решавају једноставне неједначине. Одређују део целине. Сабирају и одузимају разломке истих именилаца и бројеве у децималном запису са истим бројем децимала. Претварају јединице мере и одређују квантитативна својства сложенијих фигура у равни и запремину коцке и квадра.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)

Ученици су овладели основним вештинама комуникације математичким језиком и употребом математичких симбола. Математички моделују податке који су дати визуелно или у тексту. Упоредјују различите врсте информација, изводе закључке у циљу решавања математичких задатака и проблема из свакодневног живота. Дискутују о тачности тврдњи и начинима решавања задатка или проблема. Анализирају туђа решења и образлажу своја. Користе дигиталне алате за проналажење и представљање решења.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)

Ученици примењују сложенија знања и вештине засноване на математичком закључивању при решавању проблема. Знања о бројевима, променљивим величинама и мерама ученици примењују при процењивању, поређењу и мерењу, као и при одређивању квантитативних својстава. Анализирају проблеме, бирају стратегије за њихово решавање и образлажу решење. Одређују сва решења и траже оптимално решење проблема из свакодневног живота, како би активно доприносили добробити друштва (рационализација потрошње, унапређивање еколошких услова живота, здравља, развој финансијске писмености и др.). Презентују решење, тумаче га и дискутују о њему. На основу анализе графички и табеларно приказаних података из медија и других извора изводе закључке.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај првог циклуса основног образовања:

Напредни ниво

СПК 1	СПК 2	СПК 3
<i>Ученици:</i>	<i>Ученици:</i>	<i>Ученици:</i>
– МАТ.ОО1.Н.1.1. Израчунавају бројевну вредност израза са више операција, поштујући приоритет. – МАТ.ОО1.Н.1.2. Решавају проблемске задатке применом својстава природних бројева и операција (укључујући и дељивост и садржавање). – МАТ.ОО1.Н.1.3. Решавају неједначине са једном операцијом. – МАТ.ОО1.Н.1.4. Претварају мере за мерење површине и запремине из већих	– МАТ.ОО1.Н.2.1. Креирају математички запис на основу података датих текстуално и визуелно у сложенијим ситуацијама. – МАТ.ОО1.Н.2.2. Образлажу начин закључивања, уз коришћење шема, графичких приказа, цртежа и модела по потреби. – МАТ.ОО1.Н.2.3. Анализирају „логичност” решења с обзиром на природу проблема.	– МАТ.ОО1.Н.3.1. Математички моделују реалистичне проблемске ситуације из различитих области (екологија, здравље, култура, финансије, предузетништво...). – МАТ.ОО1.Н.3.2. Примењују геометријске методе решавања задатака (метод дужи, метод правоугаоника...) – МАТ.ОО1.Н.3.3. Користе мерне јединице за мерење времена, масе, запремине течности и дужине и пореде дате величине у сложенијим ситуацијама.

мерних јединица у мање. – МАТ.ОО1.Н.1.5. Израчунавају обим и површину сложених фигура у равни. – МАТ.ОО1.Н.1.6. Израчунавају запремину коцке и квадра. – МАТ.ОО1.Н.1.7. Претварају мере за мерење дужине, масе, времена, запремине течности. – МАТ.ОО1.Н.1.8. Сабирају и одузимају разломке облика , који имају исте имениоце. – МАТ.ОО1.Н.1.9. Сабирају и одузимају бројеве у децималном запису са истим бројем децимала (облика $1,23 + 2,54$ или $3,59 - 1,25$). – МАТ.ОО1.Н.1.10. Израчунавају део ($b \leq 10, a < b$) неке целине.	– МАТ.ОО1.Н.2.4. Изводе закључке повезивањем знања о геометријским објектима, мерењу и рачунским операцијама. – МАТ.ОО1.Н.2.5. Користе дигиталне алате за проналажење и представљање решења.	– МАТ.ОО1.Н.3.4. Користе процењивање приликом мерења, рачунања и решавања проблемских задатака. – МАТ.ОО1.Н.3.5. Изводе закључке користећи и упоређујући податке приказане графички или табеларно.
---	--	--

Литература: Уџбенички комплет: Математика 3, Нела Малиновић-Јовановић, Јелена Малиновић, *Вулкан знање*, *Вулкан издаваштво*

Назив предмета	ПРИРОДА И ДРУШТВО
Циљ	Циљ учења Природе и друштва јесте упознавање себе, свог природног и друштвеног окружења и развијање способности за одговоран живот у њему.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	72

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ	ОБРАДА/ УТВРЂИВАЊЕ
– идентификује облике рељефа и површинских вода у свом крају; – одреди положај задатог објекта у односу на истакнуте облике рељефа и површинске воде у свом крају ; – илуструје примерима како рељеф и површинске воде утичу на живот људи у крају; – примени правила друштвено прихватљивог понашања поштујући права, обавезе и различитости међу људима; – повеже различита занимања и	Природа, човек, друштво	-Облици рељефа: узвишења (подножје, стране, обронци, врх), равнице и удубљења. -Рељеф у мом крају. -Површинске воде: река и њене притоке (лева и десна обала); бара и језеро. Површинске воде у мом краја. -Групе људи: становници и народи краја (права и обавезе; обичаји; суживот). -Производне и непроизводне делатности и њихова међузависност. -Село и град, њихова повезаност, зависност и међуусловљеност. -Значај и улога саобраћаја. -Путнички, теретни и информациони саобраћај. -Безбедно понашање ученика на саобраћајницама у крају. -Опрема за безбедну вожњу ролера, тротинета и бицикла. Течно, гасовито и чврсто стање воде. -Кружење воде у природи. -Промене при загревању и хлађењу ваздуха (промена температуре, запремина и кретање ваздуха).	21+15

делатности са потребама људи у крају у коме живи; – повеже врсте и значај саобраћаја у свом крају са потребама људи; – примени правила безбедног понашања у саобраћају; – разликује чврсто, течно и гасовито стање воде у природи и свакодневном животу; – повеже температурне промене са променама запремине и кретања ваздуха; – очита вредности температуре воде, ваздуха и тела помоћу термометра; – прикаже везе међу живим бићима у различитим животним заједницама помоћу ланаца исхране; – илуструје примерима одговоран и неодговоран однос човека према животној средини; – примени поступке (мере) заштите од заразних болести; – се оријентише у простору помоћу компаса и оријентира из		-Мерење температуре воде, ваздуха и тела. Услови за живот, ланац исхране и међусобни утицаји у животним заједницама: -Копнене животне заједнице: шуме, ливаде и пашњаци; - Водене животне заједнице: баре, језера и реке. -Култивисане животне заједнице: воћњаци, повртњаци, њиве и паркови. --Значај и заштита земљишта и копнених животних заједница. -Значај и заштита вода и водених животних заједница. -Животне заједнице у мом крају и човеков однос према њима. Начини преношења и мере заштите од заразних болести (грип, заразна жутица, варичеле) и болести које преносе животиње (крпељи, вашке)	
	Оријентација у простору и времену	-Главне стране света. -Умањено приказивање објеката и приказивање из „птичије“ перспективе. -План насеља. -Географска карта Републике Србије: картографске боје, картографски знаци). -Мој крај на географској карти Републике Србије. -Временске одреднице (датум, година, деценија и век).	7+6
	Прошлост	-Историјски извори (материјални, писани и усмени). -Садашњост, прошлост, будућност: догађаји, људи и промене у мом крају. -Породична прошлост (преци и потомци) и знаменити људи краја. Начин живота данас и у прошлости – занимања, одевање, исхрана, дечије игре.	3+2
	Кретање	-Кретање тела по путањи (правиллинијско и криволинијско). Утицај јачине деловања на пређено растојање тела. -Дејство Земљине теже – падање тела. -Утицај облика тела на брзину падања.	3+2

природе/окружења; – опише пут којим се може стићи од једне до друге тачке помоћу плана насеља;		- Извори светлости (природни и вештачки). Како настаје сенка – облик и величина сенке. -Кретање производи звук: треперење затегнуте жице, гласних жица; различити звуци у природи. -Звук као информација. Заштита од буке	
– идентификује географске објекте у свом крају користећи географску карту Републике Србије; – користи временске одреднице (година, деценија, век) у свакодневним ситуацијама и приликом описивања догађаја из прошлости; – прикупи и представи податке о прошлости породице и краја; – повеже јачину деловања на тело са његовим пређеним растојањем; – доводи у везу брзину падања тела са његовим обликом; – разликује природне и вештачке изворе светлости; – повеже промену величине и положаја сенке са променом положаја извора светлости; – повеже промену јачине звука са променом удаљености од његовог извора;	Материјали	-Промене материјала: повратне (истезање, савијање, ширење/скупљање; испаравање, кондензовање, топљење/очвршћавање) и неповратне (сагоревање, рђање). -Сличности и разлике међу течностима (вода, уље, детерџент за прање судова, мед, млеко, сок од лимуна). -Вода и друге течности као растварачи. Зависност брзине растварања од уситњености материјала, температуре течности и мешања. -Топлотна проводљивост материјала. - Ваздух као топлотни изолатор у природи и свакодневном животу (крзно и перје; слојевито облачење, вунене рукавице, грађевински блокови, термосбоца). -Значај рециклаже. Разврставање отпада од пластике, стакла, папира, метала. - Рационална потрошња. -Међусобни утицај човека и окружења (начин на који човек мења окружење), утицај на здравље и живот кроз правила понашања који доприносе одрживом развоју.	7+5

– разликује повратне и неповратне промене материјала; – уочи сличности и разлике међу течностима – тече, променљивост облика; провидност, боја, густина; – одабере материјале који по тоplotној проводљивости највише одговарају употреби у свакодневном животу; – објасни како рециклажа помаже очувању природе; – изведе једноставне огледе/експерименте и повеже резултат са објашњењем/закључком; – сарађује са другима у групи на заједничким активностима; – представи резултате истраживања (писано, усмено, помоћу ленте времена, Power Point презентацијом и/или цртежом и др); – повеже резултате рада са уложеним трудом.			
--	--	--	--

Кључни појмови садржаја: крај, човек, животне заједнице, оријентација у времену и простору, прошлост краја, кретање, материјали.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Однос циља, исхода, препоручених програмских садржаја, метода наставе и учења и активности ученика При остваривању циља и предметних исхода Природе и друштва мора се имати у виду да су садржаји, методе наставе и учења и активности ученика неодвојиви у наставном процесу. Концепт наставе засноване на процесу и исходима учења подразумева наставу чији превасходни циљ није преношење предметних садржаја, већ изградња и развој знања као основе на којој се развијају разноврсна умења. У том смислу, програм наставе и учења нуди садржински оквир, а учитељ има слободу да уместо њих изабере и неке друге садржаје уколико сматра да су ти садржаји примеренији средини у којој ученици живе, узрасним и развојним карактеристикама ученика и њиховим интересовањима. Суштина је у томе да садржаји буду у функцији остваривања исхода, а не сами себи циљ. Учитељ има значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика како би водио ученике ка остваривању датог исхода.

Већина предметних исхода постиже се кроз непосредну истраживачку активност ученика уз континуирану подршку и подстицај од стране учитеља. Пожељне су активности које омогућавају интеракцију са физичком и социјалном средином, јер доприносе спознавању света који окружује ученике, тако што се откривају односи и упознају својства и карактеристике предмета, бића, појава и процеса и стичу се социјалне вештине. Најефикасније методе учења јесу оне методе које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу развијања знања. Потребно је стварање ситуација учења у којима ће доћи до изражаја различите активности ученика које омогућују различите начине учења. Значајне активности ученика у оквиру предмета

Природа и друштво су:

- Посматрање са усмереном и концентрисаном пажњом ради јасног запажања и уочавања света у окружењу (уочавање видљивих карактеристика); – Илустровање појава и процеса из свакодневног живота – навођење, показивање, објашњавање примера из природног и друштвеног окружења;
- Описивање – вербално или ликовно изражавање спољашњих и унутрашњих запажања;
- Процењивање – самостално одмеравање; – Груписање – уочавање сличности и различитости ради класификовања;
- Праћење – континуирано посматрање ради запажања промена;
- Бележење – записивање графичко, симболичко, електронско бележење опажања;
- Практиковање – у настави, свакодневном животу и спонтаној игри и раду; – Експериментисање – намерно модификоване активности, огледи које изводи сам ученик;
- Истраживање – испитивање својстава и особина, веза и узрочно-последичних односа;
- Сакупљање – прављење колекција, збирки, албума из природног и друштвеног окружења;
- Стварање – креативна продукција;
- Играње – дидактичке, едукативне и спонтане игре;

– Активности у оквиру мини-пројекта – осмишљавање и реализација. Ради прегледности препоручени садржаји су дати у темама.

Потребно је приликом тумачења исхода учења и препоручених садржаја у трећем разреду стално имати у виду да се садржаји и одговарајући примери истражују и проналазе у оквиру краја у коме ученици живе. Крај, простор проучавања природних и друштвених појава и процеса, је територијална целина која се поклапа са границом општине. Општински центар је насеље у коме становници свих осталих насеља унутар граница општине остварују своје животне потребе као што су здравство, образовање, трговина, саобраћај, финансије, запослење, забава, итд. Унутар краја постоје природни, друштвени, економски, културни и историјски садржаји који су утицали на успостављање односа и веза између њега и његових житеља. На основу територијалног обухвата краја можемо закључити да је задовољен и принцип упознавања простора од ближег (познатог) ка даљем (мање познатом) простору.

Традиционално до сада се за овај територијални ниво користио појам завичај. Проблем употребе појма завичаја произилази из непостојања јасних просторних и временских критеријума за његово издвајање. Најопштије, завичај се одређује као „место са ближом околином где се неко родио и где је одрастао”. Из тога даље произилази да је завичај више субјективна категорија која почива на емоцијама.

Тема Природа, човек, друштво бави се узајамним дејством природних и друштвених фактора у окружењу. У том смислу креће се од облика рељефа и површинских вода у крају. Ови појмови су познати ученицима из претходних разреда, али се сада изучавају у ширем простору, уз додавање нових сегмената који се односе на елементе узвишења (подножје, стране, обронци, врх) и одређивање десне и леве обале текућих вода у циљу оријентације у простору. Кроз исходе учења и препоручене садржаје јасно је видљива потреба разматрања утицаја географских фактора на начин живота људи (људи су се насељавали тамо где су имали повољне географске услове, плодно земљиште и воду, правили су утврђења на узвишењима и сл.). Специфичност краја чине и групе људи који у њему живе (становници и народи краја). У том смислу наставља се разматрање дуализма права и обавеза, али сада становника краја, уз упознавање обичаја других народа у крају, а све у циљу хармоничног суживота. Разматрања започета у другом разреду кроз типологију насеља (село, град), сада се настављају разматрањем повезаности села и града, њихове зависности и међуусловљености кроз различите послове којима се баве становници у насељима краја. Ово представља и основу за прво груписање сличних послова (којима се задовољавају животне потребе људи у крају) у делатности (пољопривреда, образовање, здравство и сл.). У контексту поменутих делатности уводи се и појам сабраћаја и његове улоге у превозу путника и терета, односно преносу информација. И даље се ради на оспособљавање ученика за безбедно учешће у саобраћају (на саобраћајницама у крају).

Садржаји о својствима воде проширују се на различита агрегатна стања ове течности, као и на упознавање ученика са процесом који обједињује сва три стања воде – кружењем воде у природи.

Разматрају се и промене које настају при загревању и хлађењу још једног елемента неживе природе – ваздуха. У том смислу, путем

једноставних практичних активности ученици уочавају да се ваздух на топлоти шири, а на хладноћи сабија (промена запремине), што у природи доводи до кретања ваздуха, односно ветра.

Услови за живот (сунце, вода, ваздух и земљиште) сада се уводе у новом контексту, као специфични услови за живот у животним заједницама (копненим и воденим). Уводи се појам ланац исхране као основни однос међу живим бићима у животним заједницама, ослањајући се на сазнања из другог разреда о подели животиња према начину исхране. Посебну пажњу треба дати животним заједницама специфичним за крај у коме ученици живе, као и њиховој заштити.

Садржаји о човеку, односно о људском телу сада се односе на уобичајене заразне болести деце (грип, заразна жутица, варичеле) које се лако шире у колективу, као и болести које преносе животиње (крпељи, вашке). Акценат је на упознавању ученика са основним мерама заштите против ових болести и одговорном односу према сопственом здрављу и здрављу људи из окружења (на пример, не треба долазити у школу уколико смо болесни ради сопственог здравља и очувања здравља осталих ученика и запослених у школи).

Тема Оријентација у простору и времену односи се на оспособљавање ученика за оријентацију у простору и надовезује са на начине оријентисања из прва два разреда (оријентација у насељу помоћу карактеристичних објеката и адресе). У трећем разреду уводи се оријентација помоћу главних страна света. Акценат је на оспособљавању ученика да одреде стране света помоћу компаса, Сунца и оријентира из природе/окружења (маховине, годови на пању, цркве и сл.) у складу са оним што је доступно у окружењу у коме ученик живи. Препоручљиво је да ученици спознају простор непосредним посматрањем, шетњом по насељу и околини или кретањем превозним средствима, односно да се ови исходи учења и настави садржаји реализују у ванучионичком окружењу.

У трећем разреду започиње процес картографског описмењавања. Оспособљавање ученика да разумеју информације приказане на географској карти засновано је на три изазова које је потребно превазићи: – однос величине простора на карти у односу на величину реалног простора – на географској карти приказ реалног простора је вишеструко умањен; – перспектива из које су приказани објекти на географској карти („птичија перспектива“); – овладавање новим „језиком“ кроз разумевање значења боја и симбола помоћу којих су приказани реални географски објекти на карти.

Да би лакше разумели како се објекти приказују на карти, препоручљиво је помоћу једноставних активности показати шта је умањено приказивање објеката и приказивање из „птичије“ перспективе. Потреба за умањењем површина које се преносе на папир је блиска ученицима, јер на цртежима на којима приказују, на пример, природу у јесен умањују природне величине (бића, предмете...) до величине формата папира. У том смислу, а у складу и са оним што се ради на Математици, учитељ може планирати умањено приказивање предмета правилних облика из непосредног окружења ученика у размери 1:10 (на пример, школска клупа је димензија 120X60 cm, када је умањимо 10 пута, ученици у свескама цртају правоугаоник димензија 12x6 cm). На сличан начин, али на папиру већег формата може се представити план учионице. Препоручљиво је за ове активности изабрати такве предмете које ученици могу посматрати „одозго“ како би стекли увид, на пример, зашто школска клупа на умањеном приказу учионице има изглед правоугаоника, резач у облику ваљка има изглед круга и сл. На

сличан начин може се изградити макета насеља а затим је ученици могу посматрати (и фотографисати) из „птичије перспективе" како би уочили како из ваздуха изгледа то насеље, а затим се та фотографија може лако „превести" у скицу плана тог насеља. Уколико постоје техничке могућности, за приказивање познатог окружења из различитих перспектива (реални, фотографски приказ, картографски приказ) може послужити апликација Google Maps.

Прва карта са којом се ученици сусрећу је план насеља у коме они живе. Креће се од оспособљавања ученика да пронађу улицу или објект на плану насеља, опишу пут којим се може стићи од једне до друге тачке помоћу плана насеља, што ће у будућности довести до крајњег циља – оријентисања помоћу плана насеља тако да се дође од једне до друге локације у насељу.

Након плана насеља, ученици су спремни да разумеју апстрактнији приказ (често потпуно непознатог) простора, односно општегеографску карту. У трећем разреду креће се од посматрања краја у коме ученик живи на географској карти Србије. Дакле, полазиште је простор који је ученицима познат, па они могу да успоставе везу између опаженог окружења и његовог графичког приказа на географској карти. Оспособљавање ученика да разумеју географску карту подразумева сусрет ученика са трећим изазовом – значењем картографских боја (облици рељефа и површинске воде) и картографских знакова. Није потребно оптерећивати ученике учењем напамет изгледа и значења картографских знакова, већ је препоручљиво користити легенду у функцији трагања за њиховим значењем. Методички приступ географској карти треба да се креће у правцу третирања карте као извора информација, а не да карта буде место на коме ученици само показују задате географске појмове. У том смислу се ученику може задати, на пример, да помоћу географске карте одреди положај свога краја у Србији у односу на главни град Републике Србије. Када ученик наводи шта све може да сазна о одређеном простору посматрајући географску карту тог простора и легенду која се на њој налази, треба га подстицати да у том приказу користе и знања о странама света.

Увођење временских одредница надовезује се на оне које су већ уведене у прва два разреда и проширује се новим одредницама – деценија и век. Као и у претходним разредима, нове временске јединице уводе се тако да се мањом (већ познатом) мерном јединицом објашњава већа (нова) мерна јединица. Ученике треба стављати у ситуацију да користе наведене временске одреднице (посебно годину, деценију и век) у свакодневним ситуацијама и приликом описивања догађаја из прошлости.

Тема Прошлост започиње у трећем разреду увођењем историјских извора као основних извора сазнања о прошлости. У том смислу, увођење поделе историјских извора (материјални, писани и усмени) није само себи циљ, већ указује на различите изворе информација о прошлим временима. Ученици упознају историјске изворе и истражују теме из породичне и прошлости краја за које су заинтересовани. Када је реч о породичној прошлости, продукт истраживања може да буде приказ породичног стабла, уз увођење значења појмова преци и потомци. У том смислу, ученик користећи породично стабло описује ближе чланове породице из „угла" предака и потомака (Мој деда је предак мог тате. Тата је дедин потомак. Ја сам татин, мамин, бабин, дедин потомак). Прошлост краја се истражује у односу на специфичности краја у коме ученици живе, на значајне догађаје за становнике тог краја (о којима често сведоче и споменици), и знамените људе који су рођени или живели у том крају. Истражују се ученицима блиске и релевантне теме из свакодневног живота (на пример, занимања људи у крају, одевање, исхрана,

дечије игре) уз стално поређење начина живота у прошлости и садашњости (као ученицима блиске и познате). Није потребно да се истраже сви наведени аспекти свакодневног живота него они за које су ученици највише заинтересовани и за које постоје доступни историјски извори примерени ученицима овог узраста. Податке прикупљене малим историјским истраживањима ученик може да представи на неки од начина које одабере (усмено, помоћу ленте времена, породичног стабла, презентације, постера...).

Тема Кретање представља сегмент о коме ученици имају богато искуство, а задатак наставника је да та несистематизована, искуствена знања буду структурисана и освешћена и да омогуће ученику боље спознавање света који их окружује. Ученици препознају и наводе примере за различите облике кретања тела према њиховој путањи – праволинијско и криволинијско. Истраживање утицаја јачине деловања на пређено растојање тела природно се реализује кроз практичну активност (експеримент). Утицај јачине деловања разматра се кроз удаљеност коју тела прелазе (као и у другом разреду), при чему је пожељно укључити не само процену растојања, већ и њено прецизно мерење уз коришћење мерних јединица за дужину које су уведене у математици у другом разреду. Уводи се и падање као специфичан начин кретања тела условљен дејством Земљине теже, чему се приступа феноменолошки, без улажења у детаљнија објашњења. Посебну пажњу потребно је обратити на испитивање утицаја облика тела на брзину падања практичним проверавањем брзине падања два тела који имају све исте карактеристике (материјал, маса), осим облика (на пример, згужван и исправљен папир).

Још један аспект кретања представљају садржаји о светлости и звуку. Светлост се изучава из два аспекта: извори светлости (природни и вештачки) и сенка (облик и величина сенке). Ученици треба да разликују природне и вештачке изворе светлости, као и да путем практичне активности уоче повезаност промене величине и положаја сенке са променом положаја извора светлости (природног или вештачког). Такође, ученици се упознају са различитим изворима чијим покретањем (треперењем) настаје звук – треперење затегнуте жице, гласних жица; различити звуци у природи (звук инсеката, фијукање ветра и сл.). Звукови се истражују из два аспекта – информативног (на основу звука знамо од кога/чега потиче и оријентишемо се на основу те информације) и безбедносног (звуци који упозоравају, заштита од буке). Пожељно је организовати практичне активности (огледе) којима се доказује да се јачина звука мења са променом удаљености од извора звука, што је посебно важно из безбедносних разлога.

Исходи учења и садржаји који се односе на промене материјала фокусирани су на уочавање повратних (истезање, савијање, ширење/скупљање; испаравање, кондензовање, топљење/очвршћавање) и неповратних (сагоревање, рђање) промена материјала. Наведене промене не треба учити напамет већ подстаћи ученике да их уоче у свакодневном животу и/или помоћу огледа. Разликовање неповратних од повратних промена материјала своди се на настајање или ненастајање материјала који имају другачија својства након механичког или тоplotног деловања.

У прва два разреда једина течност која је изучавана била је вода. Сада се уводи први општији појам – течност. Приликом практичног истраживања користе се течности које су безбедне за ученика и лако доступне (вода, уље, детергент за прање судова, мед, млеко, сок од

лимуна). У овом смислу, у фокусу је уочавање сличности и разлика између воде и других течности (тече, променљивост облика; провидност, боја, густина). Посебно се истражује својство течности као растварача. Путем експеримента испитује се зависност брзине растварања од уситњености материјала, температуре течности и мешања. Ову активност најлакше је урадити на примеру воде.

Топлотна проводљивост материјала представља нови аспект изучавања материјала. На примеру свакодневних активности и претходних искустава, ученици класификују и бирају материјале који по тоplotној проводљивости највише одговарају одређеној употреби (металне шерпе за кување, дрвене клупе за седење у парку и сл). У овом смислу, разматра се и ваздух као тоplotни изолатор у природи и свакодневном животу (крзно и перје животиња; слојевито облачење, вунене рукавице, грађевински блокови, термос-боца).

Исходи учења и садржаји о материјалима завршавају се упознавањем ученика са значајем рециклаже, као и потребом разврставања отпада од пластике, стакла, папира и метала. У складу са овим, повезана је и проблематика рационалне потрошње материјала и предмета која подразумева подстицање ученика да дају предност употреби: производа који се вишеструко користе у односу на производе за једнократну употребу, као и рециклираних и производа који могу да се рециклирају. Проблематика одрживог развоја приметна је и кроз указивање на међусобне утицаје човека и окружења кад год је то могуће и актуелно у конкретним условима у којима се реализује настава. Пуно разумевање концепта одрживог развоја могуће је тек на каснијем узрасту ученика, али је потребно да се континуирано развија, и то не само на нивоу знања, већ првенствено на нивоу развијања вредности, ставова и навика. На тај начин се утиче на развој ставова важних за опстанак и будућност.

Приликом изучавања природних и друштвених феномена нужно је и даље примењивати истраживачки приступ и оспособљавати ученике за различите начине прикупљања података о окружењу, њихову анализу, сврставање у групе и категорије по различитим карактеристикама, вођење белешки и закључивање. Учествовање у једноставним огледима/експериментима који се реализују на основу упутства – индивидуално, у пару или групи, усложњава се кроз повезивање резултата огледа/експеримента са објашњењем или закључком. Значајно је радити на оспособљавању ученика да јасно презентује резултате својих истраживања на начин који је примерен проблему који се истражује и интересовању ученика (писано, усмено, помоћу ленте времена, Power Point презентацијом и/или цртежом и др).

III ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика само је део праћења и вредновања образовно-васпитне праксе. Резултате целокупног праћења и вредновања наставник узима као основу за планирање наредних корака у раду са ученицима и развијању своје образовно-васпитне праксе.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Потребно је да наставник континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне

повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабrivати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

Литература: Природа и друштво 3, уџбеник радног карактера, Јелена Љубинковић, Винко Ковачевић, Љубиша Нешић, Вулкан знање

ПРИРОДА И ДРУШТВО

Стандарди образовних постигнућа за крај првог циклуса основног образовања

Општа предметна компетенција (ОПК)

Учењем предмета Природа и друштво ученици стичу знања о појавама, променама и процесима у природи и друштву, уочавају њихову повезаност и међузависност; развијају вештине и формирају ставове и вредности који им омогућавају да упознају себе и свет који их окружује и развијају способности за активан и одговоран живот. Подстиче се изградња личног, културног и националног идентитета, уз истовремено уважавање других, као и друштвеног и природног окружења; формирају се елементарни научни појмови и постепено гради основа за систем појмова из природних, друштвених и техничко-технолошких наука, чиме се стварају темељи за наставак образовања. Ученици се кроз различите врсте вођених активности, а уз уважавање њиховог претходног искуства, оспособљавају да самостално истражују и анализирају природне и друштвене појаве и процесе, чиме се подстиче њихова природна радозналост и негује жеља за сазнавањем и откривањем. Кроз истраживачки рад, ученици развијају вештине критичког мишљења и решавања проблема, самостално закључивање, креативност и иновативност. Оспособљавају се да, у процесу сазнавања, користе релевантне изворе информација, а прикупљене податке представљају на различите начине, укључујући и коришћење ИКТ-а. Ученици излажу идеје и дискутују о њима, уз поштовање и међусобно уважавање, чиме развијају сараднички дух и унапређују способност комуникације.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

Ученици усвајају базичне научне појмове који омогућавају разумевање појава и процеса у природи и друштву. Уочавају, препознају и именују појаве и процесе у природи (биљни и животињски свет, материјали, облици рељефа, појављивање воде у природи, кретање и друго), користећи одговарајућу терминологију. Издвајају и кратко описују кључне друштвене појаве (друштвене групе, личности, догађаје, насеља и друго) у садашњости и прошлости користећи изворе информација који су примерени узрасту ученика. Описују здраве стилове живота (исхрана, физичка активност и боравак у природи, хигијена, коришћење дигиталних уређаја), очигледне примере утицаја човека на природу и мере заштите људи и окружења.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)

Ученици користе идеје, искуства и стечена знања о природним и друштвеним феноменима и уче у складу са природом науке из које

потиче одређени садржај. Знања о природном и друштвеном окружењу граде непосредним посматрањем, знања о физичким и хемијским феноменима кроз учешће у вођеним огледима/експериментима, а знања о прошлости посматрањем и анализом једноставног историјског извора. Коришћењем географске карте, ученици идентификују кључне географске објекте Србије. Радозналост ученика развија се подстицањем да постављају питања о појавама које их окружују. Приликом прикупљања података и/или презентовања оног што су сазнали користе ИКТ на примерен начин, уз подршку учитеља. Уче самостално, у пару или у групи, поштујући правила заједничког рада, уз уважавање мишљења других.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)

Ученици примењују усвојена знања о природи и друштву и стечене вештине као основу за адекватно и одговорно понашање у свакодневним ситуацијама. Формирају здраве животне навике и одговоран однос према себи, другима и животној средини. Оријентишу се у времену при планирању и извршавању сопствених активности. Оријентишу се у простору и безбедно се крећу у свом непосредном окружењу. Учествују у активностима којима се промовише и негује културно-историјско наслеђе, уз уважавање и поштовање различитости и на тај начин развијају лични, културни и национални идентитет. Показују интересовање за различите научне области чиме се ствара основа за наставак основног образовања и васпитања.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај првог циклуса основног образовања:

Основни ниво		
СПК 1	СПК 2	СПК 3
<i>Ученици:</i>	<i>Ученици:</i>	<i>Ученици:</i>
– ПД.ОО1.О.1.1. Препознају и именују ко и шта чини живу и неживу природу и разликују их од производа људског рада. – ПД.ОО1.О.1.2. Класификују жива бића према следећим критеријумима: изглед, начин исхране, кретања и размножавања, станиште/животна заједница којој припадају. – ПД.ОО1.О.1.3. На очигледним примерима препознају значај природе за живот човека и разликују повољно и неповољно деловање човека на очување природе. – ПД.ОО1.О.1.4. Именују природне ресурсе и кратко објашњавају њихову употребну вредност. – ПД.ОО1.О.1.5. Одређују облике рељефа и облике појављивања воде у окружењу. – ПД.ОО1.О.1.6. Разликују и именују облике	– ПД.ОО1.О.2.1. Постављају питања о природним и друштвеним појавама и процесима. – ПД.ОО1.О.2.2. Користе препоручени извор информација за прикупљање података о природним и друштвеним феноменима. – ПД.ОО1.О.2.3. Описују природне и друштвене појаве и процесе на основу непосредног посматрања. – ПД.ОО1.О.2.4. Изводе једноставне огледе/експерименте на основу упутства. – ПД.ОО1.О.2.5. Проналазе кључне географске објекте на карти Србије. – ПД.ОО1.О.2.6. Описују сегмент живота у прошлости на основу тумачења	– ПД.ОО1.О.3.1. Испољавају радозналост за свет који их окружује, односно за различите научне области. – ПД.ОО1.О.3.2. Усвајају навике које доприносе безбедности, заштити и очувању животне средине, сопственог здравља и здравља других. – ПД.ОО1.О.3.3. Оријентишу се у времену користећи часовник и календар и у непосредном окружењу помоћу карактеристичних објеката. – ПД.ОО1.О.3.4. Уважавају индивидуалне и културне особености и поштују различитости међу људима. – ПД.ОО1.О.3.5. Учествују у заједничким активностима на нивоу школе и локалне

кретања тела и очигледне факторе који утичу на то кретање. – ПД.ОО1.О.1.7. Препознају и именују различите материјале и њихова основна својства (укључујући и воду, ваздух и земљиште). – ПД.ОО1.О.1.8. Наводе и кратко описују основне одреднице државе Србије, најважније догађаје, појаве и личности из прошлости Србије. – ПД.ОО1.О.1.9. Идентификују друштвене групе којима припадају и наводе правила понашања, права и обавезе које имају као чланови тих група. – ПД.ОО1.О.1.10. Наводе поступке за очување и унапређивање људског здравља. – ПД.ОО1.О.1.11. Идентификују изворе опасности по живот и здравље људи и објашњавају основне мере заштите.	једноставног историјског извора. – ПД.ОО1.О.2.7. Учествоју у тимском раду, уважавајући мишљење других.	заједнице.
---	--	-------------------

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1) Користећи претходно стечена знања и вештине уочавају разноврсност појава у природи и друштву. Разумеју природне циклусе: животни циклус, смена дана и ноћи, смена годишњих доба, кружење воде у природи и друго. Разумевање кључних појмова ученицима омогућава да објашњавају процесе, доводе у везу промене у природи и друштву и појаве које се дешавају као последице тих процеса и промена. На очигледним примерима уочавају и објашњавају међусобне позитивне и негативне утицаје човека и природе. Разумевање промена које су се десиле у прошлости се базира на томе да ученици сагледају повезаност прошлости са њиховим садашњим животом кроз примере који су им блиски – начин живота, традиција, називи улица, празници итд.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2) Ученици користе и комбинују више извора информација (непосредно окружење, историјске изворе, географску карту итд.), укључујући и дигиталне ресурсе, за формулисање објашњења и закључака о природним и друштвеним феноменима, уз подршку учитеља. Прикупљају податке користећи опрему, мерне инструменте и мерне јединице примерене узрасту ученика. Ток истраживања, односно сазнања до којих долазе систематизују у форми белешке на изабрани начин – речима или сликовно. Умеју да одреде факторе чије се дејство прати/мери током посматрања или огледа/експеримента. До информација о простору на коме живе ученици долазе коришћењем географске карте. Комбиновањем информација из једноставних историјских извора долазе до сазнања о прошлости. Примењују одговарајуће стратегије учења што се види приликом представљања резултата истраживања на изабрани начин, уз могућност коришћења ИКТ-а. Сарађују са другим ученицима у процесу конструкције знања.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)

Ученици изражавају ставове на прихватљив начин и показују развијену свест о важности очувања природних и друштвених ресурса. Износе идеје и доносе закључке користећи научне чињенице, чиме се доприноси развијању основа логичког и критичког мишљења. Оријентишу се и безбедно крећу у ширем простору, користећи план насеља, географску карту Србије и превозна средства. Сарадњом са другима унапређују комуникационе вештине и развијају толеранцију.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај првог циклуса основног образовања:

Средњи ниво		
СПК 1	СПК 2	СПК 3
Ученици:	Ученици:	Ученици:
– ПД.ОО1.С.1.1. Објашњавају повезаност живе и неживе природе на очигледним примерима. – ПД.ОО1.С.1.2. Речима или сликом објашњавају међусобну повезаност живих бића у животној заједници. – ПД.ОО1.С.1.3. Препознају еколошку оправданост употребе обновљивих ресурса и рационалног коришћења необновљивих ресурса на једноставним примерима. – ПД.ОО1.С.1.4. Повезују својства и промене материјала са њиховом употребом у свакодневном животу. – ПД.ОО1.С.1.5. Идентификују мање очигледне факторе који утичу на кретање тела (средина, отпор ваздуха приликом падања). – ПД.ОО1.С.1.6. На различите начине представљају редослед којим су се јављале важне појаве, личности и историјски догађаји. – ПД.ОО1.С.1.7. Објашњавају везу између прошлости и садашњости на примерима из свакодневног живота.	– ПД.ОО1.С.2.1. У процесу сазнавања упоређују своја искуства са научним чињеницама. – ПД.ОО1.С.2.2. Прате и објашњавају једноставне природне и друштвене појаве и процесе и на основу тога доносе закључке. – ПД.ОО1.С.2.3. Користе различите изворе информација, мерне инструменте и другу опрему за прикупљање података и креирају белешку о природним и друштвеним феноменима по задатој структури – ПД.ОО1.С.2.4. Представљају спроведено истраживање – писано, усмено, помоћу ленте времена и/или цртежом, укључујући и коришћење ИКТ-а. – ПД.ОО1.С.2.5. Одређују факторе чије се дејство мери или контролише током огледа/експеримента. – ПД.ОО1.С.2.6. Користећи карту Србије описују географске карактеристике простора. – ПД.ОО1.С.2.7. Прикупљају податке о прошлости помоћу различитих историјских извора и на основу тога формулишу краћа објашњења.	– ПД.ОО1.С.3.1. Користе научне чињенице приликом изношења идеја и закључака. – ПД.ОО1.С.3.2. Бирају и примењују поступке којима чувају природно окружење и културно наслеђе. – ПД.ОО1.С.3.3. Оријентишу се у простору користећи план насеља и географску карту. – ПД.ОО1.С.3.4. Препознају своју улогу у различитим друштвеним групама прихватајући права и обавезе.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

Ученици повезују стечена знања и искуства о природним и друштвеним процесима и појавама. На тај начин уочавају узрочно-последичне односе у природном и друштвеном окружењу и објашњавају их користећи аргументе и терминологију на начин примерен узрасту. На очигледним примерима доводе у везу и процењују значај међусобног утицаја човека и природе, како повољан, тако и неповољан, као и могуће последице у будућности. Разликују узроке од последица кључних историјских догађаја, објашњавају и процењују утицај тих догађаја на савремени начин живота и данашњу државу.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)

Ученици интегришу стара и нова сазнања примењујући напредне стратегије учења, групишући прикупљене или дате податке и уочавајући обрасце и односе међу тим подацима, на основу чега формулишу закључке. Тиме се оспособљавају да самостално одвајају битно од небитног током учења. Различите изворе информација (текстове, слике, географску карту Србије, графиконе, табеле, огледе/експерименте и друго), користе за прикупљање података о узрочно-последичним везама у природи и друштву. Преузимају иницијативу приликом креирања и/или реализовања истраживачких активности – самостално и/или у сарадњи са другим ученицима. Дискутују о спроведеном истраживању са другим ученицима и наставником, поштујући правила активног слушања и аргументовања, чиме развијају способност вредновања процеса и резултата рада.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)

Ученици темеље закључке и одлуке на усвојеним знањима и поткрепљују их аргументима заснованим на научним чињеницама. Испитивањем и разумевањем узрочно-последичних односа у појавама и процесима у природи и друштву стварају основу за даље развијање научне писмености. Презентују своје идеје другима, спремни су да се укључе у дискусију и прихвате другачије аргументе као начин увођења у научну комуникацију. Иницирају и покрећу акције примерене узрасту које имају за циљ промовисање и очување културно-историјског наслеђа и здравих стилова живота. Тако развијају одговорност према себи и другима, као и одговорност према природи, друштвеним и природним ресурсима.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај првог циклуса основног образовања:

Напредни ниво		
СПК 1	СПК 2	СПК 3
<i>Ученици:</i>	<i>Ученици:</i>	<i>Ученици:</i>
– ПД.ОО1.Н.1.1. Објашњавају узрочно-последичне односе у конкретним природним процесима и појавама. – ПД.ОО1.Н.1.2. Разликују узроке од последица важних догађаја који су се десили у прошлости и објашњавају утицај тих догађаја на садашњост.	– ПД.ОО1.Н.2.1. Групишу/класификују прикупљене податке и у дискусији са другим ученицима доносе закључке. – ПД.ОО1.Н.2.2. Анализирају једноставно приказане податке и информације (табеле, графикони) да би уочили обрасце и односе у изучаваним феноменима. – ПД.ОО1.Н.2.3. Осмишљавају једноставан	– ПД.ОО1.Н.3.1. Аргументују своје идеје и доносе закључке о процесима и појавама у природи и друштву који су засновани на научним чињеницама. – ПД.ОО1.Н.3.2. Решавају проблеме и доносе одговорне одлуке у свакодневним животним ситуацијама

– ПД.ОО1.Н.1.3. На примерима блиским њиховом искуству процењују утицај природних процеса на друштвена збивања, као и друштвених збивања на промене у природи. – ПД.ОО1.Н.1.4. Аргументују еколошку оправданост употребе обновљивих ресурса и рационалног коришћења необновљивих ресурса.	експеримент на основу кога се може доћи до закључка о истраживаном феномену. – ПД.ОО1.Н.2.4. Користе карту Србије за објашњавање повезаности природно-географских карактеристика Србије са размештајем становништва, изгледом насеља и делатностима људи.	употребом стечених знања. – ПД.ОО1.Н.3.3. Предлажу акције у оквиру школе и локалне заједнице и доприносе њиховој реализацији.
--	---	---

Назив предмета	Ликовна култура		
Циљ	Циљ васпитно-образовног рада у настави ликовне културе јесте да се подстиче и развија учениково стваралачко мишљење и деловање у складу са демократским опредељењем друштва и карактером овог наставног предмета.		
Разред	Трећи		
Годишњи фонд часова	72		
ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ	ОБРАДА/ УТВРЂИВАЊЕ
– поштује инструкције за припремање, коришћење, одржавање и одлагање материјала и прибора; – повеже уметничко занимање и уметнички занат са одговарајућим продуктом; – преобликује, самостално или у сарадњи са другима, амбалажу и предмете за рециклажу мењајући им употребну функцију; – изрази своје доживљаје,	МАТЕРИЈАЛИ	Својства материјала. Својства материјала за ликовно обликовање – тврдоћа, еластичност, растворљивост или постојаност (промене у току сушења, у контакту са светлошћу, у контакту са различитим супстанцама и подлогама...), материјали који могу да се користе као алатке (пера, крзно, длака, лишће, дрвца...). Изглед материјала – основне и изведене боје, природне и створене текстуре. Технике. Однос материјала, ликовне технике и идеје. Производи уметничких заната (накит, уметничке лутке, шешири, таписерије, ћилими, осликани текстил, собне светиљке и сенила, грнчарија, дуборез, гравуре...). Значај рециклирања, уметничка рециклажа.	8+12

	СПОРАЗУМЕВАЊЕ	Говор тела. Поглед, израз лица, држање тела, гест и кретање, однос вербалне и невербалне комуникације. Тумачење визуелних информација. Визуелне карактеристике биљака и животиња, знаци, симболи, униформе, заставе, ношње... Пејзаж, портрет, аутопортрет. Слика, текст, звук. Кратки анимирани филмови, рекламе, билборди... Лепо писање – плакат, позивнице, честитке...	6+14
	КОМПОЗИЦИЈА	Композиција. Дводимензионалне и тродимензионалне композиције, организација композиције, равнотежа. Орнамент. Традиционална и савремена употреба орнамената, симетрија.	5+17
	ПРОСТОР	Облици у простору.Непокретни објекти у отвореном и затвореном простору (споменици, уметничка дела, експонати...). Композиција у простору – поставка изложбе, уређење просторије, уређење школе, уређење околине у локалној заједници... Оптичке илузије на дводимензионалној подлози, специјални ефекти на сцени, у филмовима, игрицама... Кретање. Покрет и кретање у природи, окружењу и уметничким делима.	4+6

одабраним материјалом, прибором и техникама; – користи одабране податке и информације као подстицај за стваралачки рад; – протумачи једноставне визуелне информације и поруке из свакодневног живота; – укаже на сличности и разлике које опажа у уметничким делима и традицији различитих народа; – изрази одабране садржаје изразом лица, положајем тела, покретима или кретањем; – распореди облике, боје, линије и/или текстуре креирајући оригиналне композиције; – разговара са вршњацима о доживљају простора, дизајна, уметничких и ученичких радова, уважавајући различитости; – учествује у обликовању и уређењу простора у школи, код куће или у окружењу; – разматра, у групи, шта и како је учио/ла и где та знања може применити.			
--	--	--	--

--	--	--	--

Кључни појмови садржаја: простор, облик, линија, боја, текстура

II ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

МАТЕРИЈАЛИ

Материјали, прибор, технике и савремена технологија су средства која се користе у процесу визуелног описмењавања. Наставник кратко објашњава и показује како се припремају, користе, чисте, одлажу или преносе и пружа друге неопходне информације. Одабрани садржаји ове целине интегришу се са садржајима других целина.

Својства материјала Ученици треба да добију само кључне информације о својствима материјала које користе. Ако користе употребљену амбалажу, материјале или објекте које су пронашли у природи потребно је да их, уз помоћ укућана, припреме пре доношења на час (прање, термичка обрада, дезинфиковање асепсолем, алкохолем... у зависности од материјала). У току године самостално припремају лепак или масу за обликовање од материјала који се користе у домаћинству (кукурузно брашно, кукурузни штирак, сода бикарбона, сирће, млеко, со, шећер...). Водене боје могу да направе од истрошених фломастера. Рецепт се могу пронаћи на интернету, наставник бира оне који одговарају узрасту ученика. Важно је и да сви ученици до краја првог циклуса развију навику да заједно распремају и чисте простор по завршетку рада.

Имајући у виду да се технологија материјала развија великом брзином, наставник може да информише ученике о неким иновативним материјалима које користе дизајнери одеће, амбалаже, намештаја... На пример, материјал који се прави од папира и пластике (Paptic), материјал који се прави од рециклиране одеће (варијанта материјала Karta-Pack)... Тростандимензионално (3D) штампање и паметни материјали могу да се помену у следећем разреду.

Подела боја на основне (примарне) и изведене (секундарне) односи се на пигментне боје за сликање. Ученици треба да знају да мешањем две основне боје у односу 1:1 неће увек добити тон који су очекивали, јер се материјал различитих произвођача разликује. Било би добро да истражују мешање боја тако што ће размењивати прибор/материјал. Није потребно да меморишу називе боја, јер школске боје или немају називе или се називи разликују од једног до другог произвођача. Међутим, када почну да користе белу боју наставник треба да их мотивише да експериментишу. На пример, може да пита: „Како бисте описали ове две боје?“, показујући цинобер и кармин црвену. Затим, да тражи да помешају обе боје са белом и упореде тонове које су добили. Даље ученици сами истражују. Боје трећег реда (терцијерне) се објашњавају у четвртном разреду. Примарне и секундарне боје се повезују са природним и вештачким облицима, емоцијама, утисцима, простором... Наставник објашњава текстуру на најједноставнији начин (изглед површине материјала), иако објашњење неће бити потпуно. Важније је да се ученици не збуне и да искуствено истражују текстуру. Истражује се стварна (физичка) текстура материјала, која има изражене тактилне квалитете, а наставник планира више разноврсних задатака. На пример, ученици могу да компонују лепећи на картон лишће, комадиће чипке, текстил, канап, рафију..., да обложе рад алуминијумском фолијом за домаћинство, пажљиво трљајући тупим врхом оловке или прстима. Уколико немају фолију, могу да премажу рад белом бојом како би се фокусирали само на текстуру. Када вајају у меком материјалу треба да креирају текстуре плански (глачањем, урезивањем, утискивањем...). Наставник указује на то да понекад физичка текстура највише утиче на

утисак о делу, нарочито када је реч о скулптури и дизајну ентеријера (показати примере). Визуелна текстура се још увек не објашњава, али се истражује искуствено – ученици могу да цртају текстуре разноврсним линијама, да осликају папир (разливањем боје, прскањем, дувањем кроз сламчицу...), да користе технике колаж, фротаж, гратаж, сумагаши или ебру.

Технике

На основу сопствене процене наставник у трећем или четвртом разреду објашњава да су акварел боја и папир материјали за ликовно обликовање, а акварел техника начин на који се тај материјал обликује. Ученици могу да испробају сликање акварел бојом на сувом папиру и сликање на влажном папиру. Уобичајено уче гваш технике (влажни нанос, полусуви нанос, испирање, гребање...) пре него што почну да користе темпере, али то није правило. У штампање графика се уводе прављењем импровизованих матрица. Најједноставнија се припрема на употребљеној стиропор (полистирен) тацни за паковање хране. На полеђини тацне цртеж се лако урезује фломастерима, а боја се наноси широком четком или комадићем чврстог картона. Осим оловкама и четкицама било би добро да цртају и импровизованим прибором (згужваним папиром/кесом/фолијом, гранчицама, боровим иглицама...), јер то помаже да „ослободе руку“ и да боље организују композицију. Скулптуре могу да обликују од папира, картона, лако савитљиве жице, тканине, комбиновањем разноврсних материјала... Затим, од меких материјала: глинамола, школске глине, полимерне глине која се не пече („FIMO AIR“), „магичне глине“ (пенаста глина са гранулама стиропора, кинетичка глина, „Mad Mattr“...) или масе коју су сами направили. Треба имати у виду следеће. Неке масе се споро суше, па је тешко пренети рад од школе до куће без оштећења. Боље је да не користе пластелин, јер има врста које се уопште не суше, као и миришљавих које садрже алергене. Неке масе не прљају руке и радну површину. Скулптуре се обликују белом масом или масом у боји природних материјала, а која може и да се „патинира“ бојом.

Наставник може да покаже и корисне технике које нису кључне за достизање исхода. На пример, може да демонстрира како се од мараме или комада платна обликује торба/завезљај савијањем и везивањем („фурошики“ техника), како се од омота за бомбоне обликују торбе, футроле..., како се плете прстима, како се обликују корпе од папира, како се савијају оригами фигуре, како се пакују поклони, како се савијају украсне машине, како се праве лампиони, како се праве/декоришу сенила... Ученици могу да вежбају те технике и код куће, али је важно да на часу осмисле или договоре намену тих радова (украс за собу, украс за учионицу/школу, лични предмет, поклон за некога, радови за школски продајни сајам...).

Ученици упознају неколико уметничких заната које наставник бира у складу са темама и задацима које је планирао, локалном традицијом или интересовањима ученика. Одабрани садржаји се интегришу са одговарајућим садржајима овог и других програма. Учење може да се реализује у одабраном етнографском музеју. Уколико наставник планира радионицу или пројекат који укључује прављење уметничких рукотворина у школи препорука је да се користи материјал за рециклажу.

Уметничка рециклажа је важна тема. Наставник може да покаже примере уметничких пројеката у нашој земљи, као што су: „Убаци лименку доврши скулптуру“, скулптура „Ћубровиште са Великог ратног острва“ (Београд), „Еко-мрав“ (Суботица), „Птица робот“ (Бор, Београд)... и примере уметничких дела направљених од предмета за рециклажу (на пример, унети у претраживач називе уметничких група: „FigJamStudio“, „Skeleton Sea“ или „Guerra de la Paz“ и имена уметника: Aurora Robson, Subodh Gupta, Moaffak Makhoul или Sean E. Avery). Школе које имају средстава и планирају набавку дигиталне технологије треба да имају у виду и ону која одговара настави Ликовне културе.

На пример, мултимедијална лабораторија „iTheatre“ произвођача „Edutech“ погодна је за интегрисану наставу Српског језика и Ликовне културе у првом циклусу. Дигиталне табле за цртање произвођача „Wacom“, као и ајпед таблети (iPadPro) подржавају стваралачки рад. Интерактивна школска табла „SMART Board“ са пројектором (на пример, серија 7000) има вишеструку намену (проучавање ликовног језика, компоновање, лоцирање уметничких дела...). У школама које имају савремену опрему и средства, ученици треба да уче о заштити здравља и правилној употреби уређаја, као и о значају сарадње са школама које немају такве услове. У школама које не могу да набаве одговарајућу опрему и средства, ученици могу да користе помагала која се једноставно праве. На пример, када се настава одржава у учионицама опште намене које немају одговарајуће столове ученици могу да направе од картона стони „штафелај“ (унети у претраживач: „DIY cardboard easel“). „Светлосне столове“ као што је, на пример, APH Light Box наставници могу да направе у сарадњи са родитељима (унети у претраживач: „DIY lighttabletutorials“).

Све одабране садржаје је потребно повезати са причом о томе како се развијају креативне идеје, односно шта све може подстаћи (мотивисати) визуелне уметнике (и ученике) да стварају. Како би се освестио процес развијања идеја, наставник може да зада ученицима једноставну вежбу – да три пута преобликују исти троугао тако да креирају три различита сложена облика из маште. Вежба може да се понови са другим обликом, мрљом или шаром. Ученици треба да знају и то да савремена технологија утиче на начин изражавања визуелних уметника. Наставник може да покаже један очигледан пример (унети у претраживач име графичког дизајнера: Canion Shijirbat или Шижирбат – финал).

СПОРАЗУМЕВАЊЕ Циљ учења предложених садржаја је оспособљавање ученика за правилну, учтиву, добронамерну, ефектну и ефикасну комуникацију.

Говор тела

Предложене вежбе су фокусиране на невербално изражавање мимиком и телом. Наставник објашњава да се и без говора, лицем и телом, може пренети порука, испричати прича или насликати слика. Као пример може да послужи инсерт наступа мађарске трупе „Attraction“ (унети у претраживач: Attraction Shadow Theatre Group). Уколико ученици до трећег разреда нису вежбали пантомиму треба да почну од читања израза лица и изражавања емоција. Затим, да тумаче и изражавају поруке које шаљемо неким општепознатим (у нашој култури) гестом или држањем тела (стани, крени, приђи, слажем се, нећу, извини и сл.) и неке једноставне радње (чисти метлом, свира...). Ученици који су то већ радили вежбају невербално исказивање неке ситуације (на пример, сусрет два пријатеља, пробирљиви купац и сл.). Важно је да сви ученици буду укључени да би се ослободили треме и несметано развијали креативност, заједништво и међусобно уважавање. Ако је потребно, ученици могу да погледају и неки смешан снимак (на пример, унети у претраживач: Mr.Bean's Holiday Dance Scene). Наставник повезује одабране вежбе са одговарајућим садржајима овог и других програма (имајући у виду да се програмски циљеви и методика разликују). На пример, може да формира тимове и подели задужења – док неки чланови тима глуме или рецитују, други их прате покретима, мимиком или „специјалним ефектима“ (осветљавају глумце, померају делове сценографије, формирају облик рукама или телима, производе звучне ефекте...).

Тумачење визуелних информација

Тумачење визуелних информација је континуирана активност која се не планира као посебан час, већ као део задатака. Предложени садржаји се односе на тумачење слика независно од додатних информација као што су звук, текст и др. Сваки пут када ученицима покаже неку слику, наставник поставља питање: „Шта ово значи?“, како би се навикли да размишљају о садржају. Наставник прво указује на то да неки облици, боје, шаре и текстура у природи саопштавају неку поруку (показати примере). На пример, тамно сиви облаци најављују кишу, тамнија и храпавија кора дрвета указује на север, рогови јелена супарнику указују на његову снагу, када се осећа угрожено једна врста гусенице (*Neuroptera triptolemus*) заузима положај у коме личи на отровну змију. Нека бића комуницирају само визуелно. На пример, карипска гребенска лигња (*Sepioteuthis sepioidea*) „разговара“ тако што мења боје и шаре. Визуелни знаци у природи омогућавају живим бићима да преживе. Визуелни језик који користе људи је најсложенији – слике користимо и да бисмо нешто продали, забавили друге, изазвали одређене емоције, помогли угроженима, навели друге да размишљају о важним темама... Наставник показује познате знаке које ученици виђају у окружењу, а затим и оне који се често виђају на амбалажама и производима и разговара са ученицима о томе зашто је важно да разумеју те слике. Затим се разговора о сложенијим знацима и симболима (заставе, грбови, амблеми). Садржаји из хералдике се усклађују са узрастом ученика. На пример, наставник може да покаже заставе из целог света и да тражи од ученика да процене (без пребројавања) која боја се највише користи на заставама, затим, која комбинација боја се најчешће користи, које заставе су сличне, које заставе су сличне нашој, које заставе се битно разликују од осталих... Потребно је да размишљају и о томе како се споразумевамо одећом. Ко и зашто носи униформу, ко дизајнира униформе? Затим, шта је народна ношња, у којим приликама се некада носила, да ли се још увек носи и када, како изгледају ношње њиховог краја... Наставник одређује количину информација о ношњама у зависности од броја етничких група у општини (део може да се планира за следећи разред). Уметничка дела се и даље користе као мотивација за стваралачки рад, али су појачани захтеви који се односе на доживљај и тумачење садржаја. На пример, наставник може да покаже репродукцију слике „Шетња. Дама са сунцобраном“ Клода Монеа, да пита ученике шта је приказано, шта мисле да се дешавало пре тренутка који је приказан, а шта после, ученици могу да напишу или да насликају причу према овом делу (или неком другом). Наставник показује неколико значајних дела српске уметности, бирајући она чији садржај је усклађен са сазнајним способностима и предзнањима ученика. Листа музеја се може наћи на адреси: <http://muzejirade.com>.

Слика, текст, звук Предложени садржаји омогућавају медијско описмењавање. Препорука је да се почне од мултимедијалних садржаја, који су сложенији, али су ближи искуству ученика. Наставник може да укаже на то да рекламе на телевизији и на интернету, билборди, брендирана аутобуска стајалишта, кратки анимирани филмови... најчешће нису намењени деци или нису увек добронамерни. Међутим, превише разговора о негативним странама савремене медијске културе може бити контрапродуктивно или без икаквог ефекта, па је боље да се фокус помери на позитивне аспекте. На пример, наставник може да прикаже снимак „Waka Waka“, флешмоб који се одржао у Холандији с циљем да се прикупи помоћ за Кенију. Затим, да тражи од ученика да се распитају коме је најпотребнија помоћ у њиховој општини, у каквој акцији би могли да учествују да би помогли... Већина квалитетних кратких анимираних филмова не одговара узрасту ученика, али поједини могу послужити као увод у васпитне теме (на пример, Пиксаров „For The Birds“ или серија „Minuscule“ или „Tuurngait“, дипломски рад студената из Арла). Када је реч о маркетингу, као пример могу да послуже рекламе „The Power Of Teamwork“, белгијске компаније „Линија“ (De Lijn), билборд који рекламира млеко произвођача „Anando“ (у Индији), а у нашој земљи билборд који рекламира Манчмелоу, агенције „Ovation

BBDO“. Савремени билборди и рекламни панои могу да буду и корисни свим грађанима. У нашој земљи је развијен систем паметних клупа и аутобуских стајалишта која се напајају соларном енергијом и имају више функција („PETROSOLAR“), а тим научника из Перуа развија билборде који пречишћавају ваздух у градовима. Ученици треба да разговарају о порукама, оригиналности и доживљају приказаних примера. Наставник указује на то да визуелни уметници креирају мултимедијалне садржаје тимски. Није предвиђено да ученици уче о фазама продукције у првом циклусу, важније је да развијају креативност тако што ће се трудити да дизајнирају карактере (осмисле изглед и особине јунака). Најлакше је да нацртају јунака у боји (јунак може да буде фантастично биће, човек, животиња, биљка, предмет...). Наставник може да помогне питањима: Како се зове? Како се креће? Шта је на твој јунаку посебно, по чему се истиче? Да ли је добар или лош? Шта воли да једе? (ученици записују најважније особине на маргини поред цртежа). Јунак се затим смешта у неку причу или рекламу.

Плакат је мање сложена форма оглашавања и ученици могу да га раде више пута у току године, уколико постоји потреба. Основна карактеристика плаката је да садржи саопштење за јавност на већем формату папира, а школски плакати могу да садрже само интерна обавештења (на пример, обавештење о школској забави), образовне садржаје (на пример, азбуку/абecedу) или васпитне (на пример, правила понашања). Наставник и ученици се договарају шта ће саопштити, да ли ће плакат садржати само текст или текст и слику, да ли ће се реализовати као одељенски рад (један плакат) или рад више тимова (више плаката), која техника/технике ће се користити и на ком формату (уобичајени формат за школу је 100x70cm, али то није правило). Ученицима не треба постављати превише захтева везаних за ликовно-графичко обликовање плаката (захтеви ће се постепено повећавати у старијим разредима). Лепо писање се примењује на часу када се раде плакати, честитке, позивнице... Сви ученици могу да дизајнирају слова свог имена, било којом техником. Заинтересовани ученици могу да вежбају код куће калиграфско писање једног или неколико слова договореног словолика (фонта), на формату А4, А5 или А6, користећи фломастере широког равног врха.

КОМПОЗИЦИЈА

У овој целини су груписани садржаји везани за организацију композиције.

Композиција

Ученици треба да знају да је ликовна композиција целина коју је створио уметник и да се делови композиције називају ликовни елементи (ученици су упознати са обликом, линијом, бојом и текстуром). Уколико сами затраже додатна објашњења, наставник пружа најједноставнија. На пример, текстура листа није ликовни елемент, јер лист није створио уметник, већ природа. Али, ако осушени лист залепимо на ликовни рад, његова текстура ће постати део композиције (ликовни елемент). Наставник не објашњава врсте композиција и принципе компоновања, али разговара са ученицима о уметничким делима и ученичким радовима (који елементи су слични, а који потпуно различити, шта се највише истиче, шта се понавља...). Током године прати како ученик напредује, да ли увек распоређује елементе на исти начин, да ли црта мање фигуре и оставља превише празног простора на папиру, да ли су фигуре у предњем и задњем плану истих димензија... Наставник не исправља ученике и не објашњава однос простора и композиције, перспективу, скраћења, димензије и планове, већ прилагођава задатке и активности како би подстакao напредовање свих ученика. На пример, може да зада ученицима да заједно или у тимовима цртају на

већем формату папира или кредама у боји у школском дворишту. Сликање аутопортрета, градског и сеоског пејзажа, цртање четком и бојом (без употребе оловке) на различитим форматима папира, компоновање само бојом, распоређивање разноврсних облика колаж техником... помаже да ученици боље организују елементе. Равнотежа се објашњава као баланс, на примерима из свакодневног живота (клацкалица, стајање на једној нози...), а ученици проналазе тежиште тела искуствено, док обликују или конструишу тродимензионалне радове. Организација композиције се примењује у свим задацима и повезује се са осталим садржајима овог програма.

Орнамент

У току године наставник планира најмање два задатка. Један задатак је везан за наслеђе – ученици на мањем формату папира прецизно цртају орнамент за вез, чипку, филигран, ћилим, чарапе, прекривач... Могу да користе милиметарски папир или папир на квадратиће, лењир, шестар, паус папир, јер треба да воде рачуна о томе да шара буде симетрична. Пре него што осмисле орнамент, потребно је да одреде за који предмет/објекат је намењен. Орнаменте могу да раде и када обликују празничне украсе. Овај задатак/задаци се интегришу са садржајима других програма. Други задатак је дизајн орнамента за било који предмет који користе (патике, мајица, обележивач за књиге, шнала за косу, шоља...), а на који могу да пренесу нацрт одговарајућим перманентним маркерима (уз помоћ старијих). Или, могу да дизајнирају предмет/објекат који је украшен орнаментом (орман, столица, камион, воз, капут, торба, саксија...) било којом техником коју сами одаберу. Као подстицај наставник може да покаже фотографије, на пример, аутомобила украшених орнаментима (унети у претраживач: „vochol“). Други задатак се везује за развијање креативних идеја

ПРОСТОР

Предложени садржаји су везани за истраживање и обликовање простора.

Облици у простору

Ученици треба да разговарају о отвореном и затвореном простору у којем су изложена уметничка дела, колико је значајно да прилаз уметничком делу буде уређен, да дело буде осветљено на одговарајући начин, да буде постављено на одговарајуће место, да буде заштићено ако је потребно... Било би добро да наставник припреми фотографије различитих простора (плажа, њива, воћњак, шума, депонија, градски трг, улица, парк, пијаца, учионица...) и слику познатог споменика (изрезану по контурној линији), да тражи од ученика да „поставе“ споменик у сваки од тих простора и процене како се мења утисак о споменику у зависности од окружења. Исто може да се уради са уметничким сликама и музејским експонатима. Наставник подстиче ученике да на креативан и ефектан начин изложе своје радове. Може да покаже један пример (качење штапаљкама или излагање на спојеним картонским кутијама у виду „тотема“ или формирање „фриза“...), ученици се надовезују предлозима.

Наставник бира примере, задатке и активности везане за оптичке илузије (планирајући део и за следећи разред). На пример, добри примери симетрије су Ешерови радови (унети у претраживач: www.mcescher.com/gallery/symmetry/), за вежбе опажања добри примери су (одабрани) радови Олега Шупљака (Oleg Shuplyak), за илузије на фасадама зграда и у ентеријеру очигледан пример су радови Леандра Ерлиха (Leandro Erlich), а већи избор се може наћи на интернету (унети у претраживач: „optical illusions“). Оп-арт на равној подлози ствара илузије кретања и илузије испупчених и удубљених објеката. Наставник указује и на то да у свету, а и у нашој земљи постоје музеји илузија. Ученици могу да раде једноставне оптичке илузије (на пример, оп-арт вртешке) или да раде сложени школски пројекат: да обликују сценски простор користећи ЛЕД траке, фолије, огледала, декор изрезан од лепенке... Идеје за сценски дизајн се могу пронаћи на интернету (на пример, унети у претраживач: Alice in Wonderland scenic design).

Кретање

Приказивање покрета и кретања је садржај који се реализује током целе године у оквиру различитих задатака и активности. Аналитичко посматрање покрета и кретања се у најмањој мери вежба на примерима уметничких дела и то само на очигледним и једноставним. На пример, наставник може да покаже неколико пејзажа Саве Шумановића, а да ученици уоче да ли неке од приказаних облика покреће ветар, затим, дело „Под јабуком“ (Гружанка са дететом), Ђорђа Крстића, на којој треба да уоче и протумаче покрете мајке и детета... Вежбе опажања су делотворније када ученици свесно обраћају пажњу на покрете и начин кретања у простору у коме се налазе. Наставник их упућује да и ван наставе посматрају кретање (како се њишу гране, како ветар покреће суво лишће на тлу, како пада киша...). У првом циклусу ученици углавном компонују на основу памћења покрета и кретања, али напредни ученици могу да раде и по природи (моделу).

Ученици могу да креирају кинетичке скулптуре (уколико то нису радили у претходном разреду). Када раде перформанс, могу да користе

провидну фолију или старе чаршаве и ЛЕД батеријске лампе (одабрати најнижу цену) стварајући композиције светла и сенке (наставник снима перформанс).

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На почетку сваког задатка/активности наставник кратко информише ученике шта ће учити и зашто то уче. То је нарочито важно зато што се учење одвија кроз игралике, забавне задатке и активности, па се може десити да ученици не обратe пажњу на процес учења и стварања. По завршетку рада излажу се сви радови како би ученици могли да пореде решења и уче једни од других.

Самопроцена радова је вербална или писана. Наставник тражи од ученика да усмено опишу свој рад или да напишу нешто о свом раду. Уколико наставник процени да су ученици спремни, може да користи прилагођену методу 3, 2, 1. У интегрисаној настави ученици на листићу пишу: 3 ствари које сам научио/научила на часу, 2 примера која илуструју то што сам научио/научила и 1 ствар која ми није јасна или питање које бих поставио/поставила. Када се ученици ликовно изражавају, могу да напишу: 3 ствари о којима сам размишљао/размишљала током рада; 2 ствари које ми се свиђају на мом раду и 1 ствар коју бих променио/променила или бих урадио/урадила другачије. На листићу се уписује име, презиме и назив рада (може и датум), а листић се лепи на полеђину рада или се чува у блоку. Ученици не треба да наводе више од једне нејасноће или грешке, ни у случају када им ништа није јасно или сматрају да је рад упропашћен. Издвајање само једне нејасноће или грешке постепено оспособљава ученике да идентификују најважнији пропуст и да се фокусирају на његово уклањање. Листићи за самопроцену дају наставнику потпунију слику о напредовању ученика.

Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивање постигнућа су:

- однос према раду (ученик је припремљен за час, одговорно користи материјал, прибор и алатке, одржава прибор и радни простор...);
- однос према себи (поставља питања, труди се, учи на грешкама, самосталан је у индивидуалном раду, истрајан је...);
- однос према другима (поштује договорена правила понашања, спреман је да помогне и да сарађује, уважава туђе радове, начин размишљања, доживљавања, опажања...);
- разумевање (разуме задатак, разуме појмове, разуме процес, разуме визуелне информације...);
- повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, идеје, дела...);
- оригиналност (оригиналан је у односу на туђе радове, оригиналан је у односу на своје претходне радове...);
- вербално изражавање (учтиво комуницира, кратко и јасно образлаже свој рад, замисао, утисак, опажање, емоције...);
- употреба техника (примењује одговарајући процес, контролише однос воде и боје, бира подлогу у односу на технику, бира материјал и технику у односу на идеју).

Елементи могу и другачије да се формулишу. Бирају се према типу ликовног задатка и циљевима задатка.

Литература: Уџбеник: М. Стојановић Стошић, Д. Стошић, *Ликовна култура 3, Уџбеник за трећи разред основне школе*, Вулкан издаваштво, Вулкан знање, Београд, 2020.

Назив предмета	МУЗИЧКА КУЛТУРА		
Циљ	Циљ учења Музичке културе је да код ученика развије интересовање и љубав према музици кроз индивидуално и колективно музичко искуство којим се подстиче развијање креативности, естетског сензибилитета и духа заједништва, као и одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа.		
Разред	Трећи		
Годишњ и фонд часова	36		
ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ	
- опише своја осећања у вези са слушањем музике; - примењује правилан начин држања тела и дисања при певању; - изговара бројалице у ритму, уз покрет; - пева по слуху и са нотног текста песме различитог садржаја и расположења; - наведе особине тона и основне музичке изражајне елементе; - разликује инструменте по боји звука и изражајним могућностима; - повезује карактер дела са избором инструмента и музичким изражајним елементима; - препозна музичку тему или карактеристични мотив који се понавља у слушаном делу; - повезује почетне тонове песама -	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Композиције различитог карактера и елементи музичке изражајности (мелодијска линија, темпо, ритам, динамика). Особине тона: боја (различити гласови и инструменти), трајање, јачина, тонске висине. Музички дијалог (хор, глас и хор, глас и инструмент, два гласа, два инструмента, један свирач, група свирача, оркестар). Различити жанрови везани за уобичајене ситуације у животу. Музичка прича. Филмска музика. Музички бонтон. Музика и здравље. Дигитализација.	
	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Дидактичке музичке игре. Правилан начин певања - држање тела и дисање. Правилна дикција. Певање песама по слуху различитог садржаја и карактера Певање песама уз покрет. Певање модела и наменских песама и повезивање њихових почетних тонова у тонском опсегу од <i>ха</i> до <i>це</i> ² .	

модела и једноставних наменских песама са тонском висином; - комуницира са другима кроз извођење традиционалних и музичких игара уз покрет; - свира по слуху и из нотног текста ритмичку и мелодијску пратњу; - осмисли и изведе једноставну ритмичку и мелодијску пратњу; - осмисли музички одговор на музичко питање; - осмисли једноставну мелодију на краћи задати текст; - изабере одговарајући музички садржај(од понуђених) према литерарном садржају; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - коментарише своје и туђе извођење музике; - самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације; - учествује у школским приредбама и манифестацијама.		Певање и свирање песама из нотног текста. Дечји и алтернативни инструменти и начини свирања на њима. Инструментална пратња по слуху. Певање и извођење музичких игара уз свирање на дечјим инструментима - песме уз игру, дидактичке игре, музичке драматизације. Свирање инструменталних аранжмана на дечјим ритмичким инструментима и на алтернативним изворима звука. Музички бонтон. Особине тона: боја (различити гласови и инструменти), трајање (нотна трајања), јачина (динамичке ознаке - пиано, форте, крешендо и декрешендо), тонске висине (од ce^1 до ge^1). Елементи музичког писма: линијски систем, виолински кључ, трајање тонова (половина, четвртина, осмина ноте и одговарајуће паузе) у такту 2/4. Јединица бројања. Тактирање у 2/4 такту.
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Стварање једноставне ритмичке и мелодијске (једноставне) пратње. Музичка питања и одговори и музичка допуњалка. Стварање звучне приче од познатих музичких садржаја, звучних ономатопеја и илустрација на краћи литерарни текст (учење у контексту).

Кључни појмови садржаја: певање, свирање, слушање, музичке игре, музички бонтон, нотно писмо.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес учења базира се на избору најупечатљивијих музичких примера (за слушање или извођење музике), који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући емоционални доживљај.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Током слушања филмске музике посебно треба обратити пажњу на однос звук-лик и музика-радња уочавањем изражајних музичких средстава који су коришћени у тумачењу драмске радње и карактерних особина главних актера.

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Композиције које се слушају својим трајањем и садржајем треба да одговарају опажајним могућностима ученика. Композиција се први пут *увек* слуша у целини (демонстративно слушање), са унапред постављеним задатком за слушање музике – уочавање извођачког медија: инструментално или вокално (соло, групно) или оркестарско музицирање. Свако следеће слушање (три до четири пута) је фрагментарно у оквиру кога се издвајају упечатљиве целине и анализирају носећи елементи музичког дела – у случају литерарног садржаја (текстуална анализа), понављања, мелодија, темпо, ритам (аналитичко слушање). Повезујући постепено елементе музичког дела са карактером самог дела, ученик се развија у смеру активног слушања музике, а квалитетном комуникацијом између наставника и ученика долази до постепеног утицаја на развој естетске осетљивости, музичког укуса и интересовања и припремају се услови за развијање естетског процењивања. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања слушаног дела.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА СЛУШАЊЕ

Химне

1. Државна химна
2. Светосавска химна
3. Школска химна

Народне песме и традиционалне дечје игре

Народно коло, *Нишки вез*

Зелени се, јагодо

Девојчица платно бели (игра)

Еј, дуку, дуку

Ми смо браћа терзије

Поскакуша

Немања Радуловић, *Нишка бања*

Бора Дугић, *Чаробна фрула (избор)*

Песме за децу

Станојло Рајичић, *Бумбари и пчеле*

Немачка дечја песма, *Клепеће млин*

Традиционална песма из Финске, *Пролећна песма*

Зоран Христић, *Бус*

Драгана Михајловић Бокан, *Гурманска песма*

Сунцокрети, *Текла вода*

Хор Колибри, *Писмо Деда Мразу*

Леонтина Вукомановић, *Све што деца расту више*

Драган Лаковић, *Нема земље Дембелије*

Хор Колибри, *Најлепша мама на свету*

Влада и Гиле, *Јуца и куца*

Бранко Милићевић, *Јеж*

Бранко Милићевић, *Успаванка*

Драган Лаковић, *Бака*

Хор Колибри, *Репа*

Миро Унгар, *Тата ти ме волиш*

Мића и Аћим, *Песма о одјеку*

Бранко Милићевић, *Слатки геније*

Бранко Милићевић, *Бранкови гусари*

Домаћи композитори

Александар Обрадовић, *Свита кроз свемир*

Стеван Ст. Мокрањац, *II руковат*

Златан Вауда, *Јежјева кућа* (дечја опера)

Страни композитори

Николај Римски Корсаков, *Бумбаров лет*

Габријел Форе, *Лептир*

Петар Илич Чајковски, *Игра малих лабудова*

Роберт Шуман, *На дрвеном коњу,*

Роберт Шуман, *Дивљи јахач*

Петар Илич Чајковски, *Валцер цвећа*

Камиј Сен-Санс, *Карневал животиња (Лабуд, Антилопе, Фосили, Корњаче)*

Лудвиг ван Бетовен, *За Елизу,*

Антонио Вивалди, *Пролеће*, први став

Антонио Вивалди, *Зима*, трећи став

Филмска музика

Disney medley by Voca people <https://www.youtube.com/watch?v=VwnMFgy3oz0>

Мапет шоу: *Манамана*, https://www.youtube.com/watch?v=8N_tupPBtWQ

Cinderella, *Sing sweet nightingale* https://www.youtube.com/watch?v=XgHYCuTPl_o

Disney's Sleeping Beauty, *Once Upon A Dream* <https://www.youtube.com/watch?v=15Z21XqNdpY>

Minions, *Banana song*, <https://www.youtube.com/watch?v=sFukyIIM1XI>

Madagascar, *I like To Move It*, <https://www.youtube.com/watch?v=hdcTmrvDO0I>

Камиј Сен-Санс, *Карневал животиња - Фосили*, <https://www.youtube.com/watch?v=Hlec1tmddHI>

Вивалди, *Пролеће*, https://www.youtube.com/watch?v=NnURkV1Ou_w

Wolfgang Amadeus Mozart, *Wiegenlied (Lullaby)*, K.350 https://www.youtube.com/watch?v=vXRzq_8bJ3c

Моцарт група, *Турски марш* <https://www.youtube.com/watch?v=UzYGyCWeEGo>

Едвард Григ, *In the hall of the mountain king* (пример за нотна трајања и такт)

<https://www.youtube.com/watch?v=Wk43IDUQmTk>

Мапет шоу, *Ода радости*, <https://www.youtube.com/watch?v=VnT7pT6zCcA>

Мапет шоу, *На лепом плавом Дунаву*, <https://www.youtube.com/watch?v=jd8nfEdo59I>

ИЗВОЂЕЊЕ

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Извођењем музике активира се велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење и fine моторичке радње. Посебну пажњу треба усмерити на спонтане покрете као одговор на музички доживљај.

Бројалице су драгоцен музички садржај у настави музичке културе за развијање ритмичких способности ученика. Слогови бројалице изговарају се у ритму, прецизно и увек праћени одговарајућим покретом. Покрет који прати бројалицу представља извођење пулса, ритма или груписање удара. Учењем и извођењем бројалица развијају се ритмичке способности и припрема свирање на дејим инструментима, због чега је извођење бројалице добра уводна активност пре учења песме или свирања на дејим инструментима. Певане бројалице подразумевају мелодију малог обима од неколико тонова, па су погодне за почетак наставе и као уводна активност пре певања песама, уколико је садржај бројалице повезан са садржајем текста нове песме. Правилан исход учења бројалице видљив је добијањем ритмички уједињеног покрета целе групе.

Певање

Избор песме треба да буде примерен узрасту ученика и њиховим интересовањима (тематика, ритмичка конструкција, форма, артикулација мелодијских скокова, садржај, мелодија и ритам). Вежбе правилног држања тела, дисања и говорне артикулације треба да претходе обнављању познатих песама, које су опет садржајно и/или музички сличне оној коју ће учити.

Певање модела и наменских песама и повезивање њихових почетних тонова у тонском опсегу од *ха* до *це*²). Песме модели уче се и певају по слуху. Следећи задатак је слушно идентификовање почетног слога/тона. Тонска висина се пева, записује и свира. Пожељно је свирање песама модела. Учитељ обрађује песме по слуху у тонском опсегу од *ха* до *це*². Приликом обраде песме из нотног текста обрађују се песме у тонском опсегу од *це*¹ до *ге*¹.

Обрада песме из нотног текста - методски кораци

Рад на песми увек почиње обрадом литерарног текста (мотивациони разговор) у оквиру чега ученици анализирају нотни текст и уочавају ознаке за такт, темпо, нотне вредности, динамику и друго.

Обрада ритма: ритам се најпре изводи на неутрални слог *та*, уз обавезно тактирање (по деловима), након чега следи обрада ритма парлато (ритмичко читање). Након ритмичког читања следи обрада тонских висина (солмизацијом). Последњи корак чини певање песме са текстом где посебну пажњу треба обратити на правилну дикцију и инсистирати на изражајном певању.

Сви наведени елементи савладавају се по деловима (двотакт, фраза), а затим спајају у логичну целину.

Традиционалне и песме других народа и жанр овапевају се по слуху или нотном тексту у опсегу предвиђеном у делу Певање. Извођење ових песама упознаје нас са културом других народа и народности.

Музичке игре

У настави музичке културе пожељно је што чешће повезивати покрет и певање извођењем различитих врста музичких игара. Поред музичких игара са певањем, музичких игара са певањем уз инструменталну пратњу, инструменталних музичких игара, традиционалних музичких игара са певањем и без певања (само уз инструменталну пратњу), дидактичких музичких игара, музичку игру може да представља и било која песма чији литерарни садржај може да буде исказан покретом. Музичка игра се обрађује као песма по слуху, након чега следи усвајање покрета. Циљ извођења сваке игре је постизање уједначеног покрета целе групе. Група се формира слободним избором, водећи рачуна о броју ученика који чине групу. Сви ученици учествују у извођењу музичке игре, међусобним смењивањем група, све док игру не изведе цело одељење.

Свирање

Ова активност се реализује на дејјим и алтернативним инструментима (тело, предмети из окружења, ручни звончићи, бумвекери).

Тонску боју инструмената треба повезивати са музичким садржајем.

Примери ритмичке и мелодијске пратње могу бити:

- извођење пулса (основне ритмичке јединице),
- извођење ритма (који се поклапа са говорним ритмом бројалица и песама па се као такав једноставно учи по слуху),
- груписање удара - различитим покретима и различитим изворима звука се на један начин изводи наглашена прва у такту, а лакшим покретом и слабијим извором звука друга, односно остале слабије наглашене у такту,
- свирање једноставне мелодијске пратње,
- ономатопеја звучних илустрација - специфична места у тексту песама могу се звучно илустровати адекватним инструментом или неким другим предметом.

Једноставне композиције и модели за певање могу се и свирати. У извођењу инструменталних аранжмана ученике делити у две или више група.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Химне

Државна химна

Светосавска химна

Школска химна

Народне песме и традиционалне дечје игре (уз певање)

Разгранала грана јоргована

Савила се бела лоза винова

Ја посејох лубенице

Дивна, Дивна

Девојчица платно бели/Овако се...

У ливади под јасеном

Лепе ли су, нано

На крај села жути кућа

Људи ликујте

Дечје песме

Никола Херцигоња, *Шапутање*

Бора Мајданац, *Имитатори*

Хор Колибри, *Лептирићу, шаренићу*

Божидар Станчић, *Вејавица*

Александар Кораћ, *Питала деца медведа Брунда*

Константин Бабић, *Гаџа*

Александар Обрадовић, *Хвалисави зечићи*

Симеон Мишев, *Дино Саурус*

Никола Петин, *Бере медвед јагоде*

Мирко Шоуц, *Деда Мраз*

Мирко Шоуц, *Сањалица маца*

Хор Колибри, *Сервис за прање зуба*

Миња Субота, *Ишли смо у Африку*

Миодраг Илић Бели, *Здраво војско*

Вера Миланковић, *Ми, до и река*

Вера Миланковић, *Сирене*

Миња Субота, *Поврђијада, Поздрав из Србије*

Јован Адамов, *Сила ником није мила*

Бранко Милићевић, *Чисте руке*

Бранко Милићевић, *Лет, лет бубамаро*

Музичке игре

Девојчица платно бели/Овако се коло игра

Владимир Томерлин, *Кукавица*

Станко Коруновић, *Бака Мара*

Дечја песма из Енглеске, *Шта радимо ујутру*

Габријела Грујић *Жаба и жир*

Надежда Вукомановић, *Буји паји*

Народна игра, *Ми смо браћа терзије*

Владимир Томерлин, *Брзојав*

Драган Лаковић, *Песма о млеку*

Седморица младих, *Јуца и куца*

Свирање на дечјим инструментима

Народно коло, *Ерско коло*

Црногорска народна песма *Под оном*

Џејмс Пјерпонт, *Звончићи*

Народна песма, *Жута кућа*

Станко Коруновић, *Иду, иду мрави*

Божидар Станчић, *Школско звоно*

Модели

Синоћ је куца лајала

До, до, шта је то

Ресаво, водо 'ладна

Ми идемо преко поља

Фабрика бомбона/Фалила ми се

Сол ми дај

Лазара мајка учила/грдила

Синоћ мајка оженила Марка

Мирјана Живковић: *Сићимацо*

Ричард Роџерс, *Солмизација*

Дорина Радичева, *Дорица, Рената, Милица*

СТВАРАЛАШТВО

Дечје музичко стваралаштво подстиче музичку машту, утиче на развој стваралачког мишљења, продубљује интересовања и тако доприноси квалитетнијем остваривању позитивних исхода наставе.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

- импровизацију игре/покрета на одређену музику;
- израду децјих ритмичких инструмената од различитих материјала;
- стварање једноставне ритмичке и мелодијске пратње;
- музичке импровизације;
- музичка питања и одговоре;
- музичка допуњалка;
- компоновање мелодије на задати текст;
- илустрацију доживљаја музике;
- одабир познатог музичког садржаја у односу на литерарни.

Сви видови музичког стваралаштва реализују се искључиво по слуху, без записивања.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима музичке културе најбитније је развијање музичких способности и вештина. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка тумачењу. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Литература: Уџбеник: Маја Обрадовић, *Музичка култура 3*, уџбеник за трећи разред основне школе, Вулкан издаваштво – Вулкан знање, Београд

Назив предмета	ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ		
Циљ	Циљ учења Физичког и здравственог васпитања је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.		
Разред	Трећи		
Годишњ и фонд часова	108		
ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ

- примени једноставне, двоставне општеприпремне вежбе (вежбе обликовања); - правилно изводи вежбе, разноврсна природна и изведена кретања; - комбинује усвојене моторичке вештине у игри и свакодневном животу; - одржава равнотежу у различитим кретањима; - коригује сопствено држања тела на основу савета наставника; - правилно држи тело; - правилно подиже, носи и спушта терет; - изведе кретања, вежбе и - саставе уз музичку пратњу; - изведе дечји и народни плес; - користи терминологију вежбања; - поштује правила понашања на вежбалиштима; - поштује мере безбедности током вежбања;	ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ		Основни садржаји Вежбе за развој снаге са и без реквизита. Вежбе за развој покретљивости са и без реквизита. Вежбе за развој аеробне издржљивости. Вежбе за развој брзине и експлозивне снаге. Вежбе за развој координације. Примена националне батерије тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности.
- одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима; - примени правила игре; - навија и бодри учеснике у игри на начин којим никога не вређа; - прихвати победу и пораз као саставни део игре и такмичења; - уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања и у другим ситуацијама; - правилно изводи и контролише покрете у различитим кретањима; - прати промене у тежини и висини код себе и других; - препозна здравствено стање када не треба да вежба;	МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ 58 часова		Техника трчања. Истрајно трчање. Скок удаљ згрчном техником. Бацање лоптице из залета. Скок увис прекорачном техником.
			Вежбе на тлу: вежбе и комбинације. Прескоци и скокови. Вежбе у вису, вежбе у упору и вежбе и вежбе променама висова и упора. Вежбе равнотеже на шведској клупи и ниској греди.
			Између четири ватре Мини-рукомет. Футсал - “мали фудбал”.
			Вежбе са вијачом. Вежбе са лоптом. Народно коло “Савила се бела лоза винова”. Народно коло из краја у којем се школа налази.
			Прилагођавање на водену средину и основна обука пливања.

- примењује хигијенске мере пре, у току и након вежбања и другим животним ситуацијама; - уредно одржава простор у коме живи и борави; - користи здраве намирнице у исхрани; - повезује различита вежбања са њиховим утицајем на здравље; - препозна лепоту покрета у вежбању; - се придржава правила вежбања; - вреднује сопствена и туђа постигнућа у вежбању.		базена)	
		Полигони	Полигон у складу са реализованим моторичким садржајима.
	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА 50 часова	Култура вежбања и играња	Основна правила: Између четири ватре, Мини-рукомета и Футсала. Понашање према осталим учесницима у игри (према судији, играчима супротне и сопствене екипе). Чување и одржавање материјалних добара. Постављање, склањање и чување справа и реквизита неопходних за вежбање. “Ферплеј” (навијање, победа, пораз). Породица и вежбање. Вежбање као део дневних активности.
		Здравствено васпитање	Моје срце - пулс. Дисање и вежбање. Хигијена простора за вежбање. Значај воћа и поврћа у исхрани. Значај воде за организам и вежбање. Поступање у случају повреде.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ РАДА

- А. Часови Физичког и здравственог васпитања.
- Б. Слободне активности.
- В. Недеља школског спорта.
- Г. Активности у природи (крос, спортски дан, излети, зимовање, летовање...).
- Д. Школска такмичења.
- Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава.

А. Часови физичког и здравственог васпитања

Наставне области:

1. ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

На свим часовима као и у другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

- развијање физичких способности које се континуирано реализује у припремном делу часа. Део главне фазе користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облици рада бирају се у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад;
- подстицање ученика на самостално вежбање;
- правилно држања тела.

Програм развоја физичких способности је саставни део годишњег плана рада наставника.

Праћење, вредновање и евидентирање физичких способности ученика спроводи се на основу *Приручника за праћење физичког развоја и развоја моторичких способности ученика у настави физичког васпитања*, (Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, 2016.).

2. МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ, СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Учење моторичких вештина остварује се кроз различите активности применом основних дидактичко-методичких принципа и метода рада неопходних за достизање постављених исхода. Моторичке вештине треба да омогуће ученицима сналажење у свакодневним и специфичним животним ситуацијама у којима се очекује њихова примена. Ученицима који имају потешкоће са одређеним моторичким вештинама задају се вежбања слична али лакша од предвиђених или предвежбе. Ученицима који имају потешкоће да достигну предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигне у наредном периоду. У раду са напреднијим ученицима могу се користити додатни садржаји у складу са његовим способностима. Кроз процес остваривања програма неопходно је пратити способности ученика за различите физичке активности.

Усавршавање моторичких вештина је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.). Пре учења нових моторичких вештина у трећем, неопходно је поновити развијене моторичке вештине из првог и другог разреда.

3. ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све организационе облике рада, наставне области и теме уз практичан рад.

Достизањем исхода ове наставне области, ученици развијају знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту и здрављу. Основне

информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању и здрављу; развијање и неговање другарства; препознавање негативних - неприхватљивих облика понашања у игри и др.

Поред наведеног у овој области потребно је радити и на: неговању патриотских вредности (народне традиције и интеркултуралности); формирању правилног односа према различитостима, чувању личне и школске имовине, неговању друштвених вредности итд.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дефинисани исходи су важан део и незаобилазан елемент процеса планирања наставе и учења. Дефинисани исходи представљају резултат учења на крају сваког разреда, па је при планирању рада потребно одредити временску динамику у односу на остваривање одређених исхода током школске године.

Неопходно је посебну пажњу обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током године.

Предмет се реализује кроз 108 часова практичне наставе. Број часова датих наставних тема планира се на основу процене наставника, материјално-техничких и просторних услова. Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

При планирању вежбања у припремној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући метод), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима треба примењивати диференциране облике рада, доzirати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимизацији интензитета рада.

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика.

1. Развој снаге:

- без и са реквизитима,

- на справама и уз помоћ справа.

2. Развој покретљивости:

- без и са реквизитима,
- уз коришћење справа.

3. Развој издржљивости:

- трчање,
- елементарне игре,
- вежбање уз музику,
- плес.

4. Развој координације:

- извођење координационих вежби у различитом ритму и променљивим условима.

5. Развој брзине:

- вежбе изводити максималном брзином из различитих почетних положаја на одређени знак - старт из различитих положаја;
- трчање са убрзањем;
- штафетне игре.

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

1. Атлетика

Поновити различите варијанте ходања и трчања из претходних разреда.

Трчање уз правилно постављање стопала и правилан рад руку, са подизањем колена, трчање преко препрека, трчање са променом ритма, трчање са променом правца и смера, брзо трчање 40 m са стартом из различитих почетних положаја, елементарне игре са трчањем.

Спринтерско трчање: вежбе технике трчања, (ниски скип, високи скип, бацавање потколенице, итд.), ниски старт и фазе трчања.

Истрајно трчање: вежбе технике кроз континуирано трчање.

Скок удаљ основни елементи згрчне технике.

Бацање лоптице у даљ: усвајање вежбе у целини.

Скок увис прекорачном техником; Обучавање технике врши се у целини а по потреби рашчлањивањем на фазе.

2. Спортска гимнастика

1. Вежбе на тлу:

Основни садржаји

- колут напред из упора стојећег опружених ногу,
- колут напред преко препреке,
- два повезана колута назад,
- став на лопатицама “свећа” - опружање и издржај,
- мост из лежања на леђима уз помоћ,
- припремне вежбе за вагу претклоном и заножеем,
- припремне вежбе за став на шакама.

Проширени садржаји:

- комбинације две и више савладаних вежби.

Одељењско такмичење са задатом комбинацијом вежби.

2. Прескок -- специфичне припремне вежбе:

Основни садржаји

- суножни одскок и доскок на повишену површину,
- на одскочној дасци (држећи се за руке помагача) узастопни суножни скокови,
- са неколико корака залета једноножни одскок испред даске, доскок суножно на даску, одскок, фаза лета и доскок,

- упором о козлић неколико узастопних одскока са подизањем кукова (суножно и са разножењем, доскок на даску суножно (уз помоћ испред и иза справе).

Проширени програм:

- мали козлић, разношка.

Одељењско такмичење: суножни одскок и доскок на повишену површину.

3. Вежбе у вису и упору и променама висова и упора (одређене вежбе се могу реализовати и на другим погодним справама, уколико су безбедне)

Основни садржаји

- вратило или двовисински разбој - прилагодити висину: наскок у вис предњи, померања улево и удесно; њих у вису предњем,
- наскок у упор предњи на различитим справама; померања у упору,
- дочелно вратило или нижа претка разбоја: узмак корацима уз косу површину до упора предњег активног,
- паралелни разбој: упор, њих, предњихом упор разножно пред рукама,
- хватни кругови: суножним одривом вис узнето (кроз згиб - уз помоћ), спуст напред до суножног става (кроз згиб, уз помоћ).

Проширени садржаји:

- одривом једне ноге узмак до упора предњег и сп. зањихом саскок.

4. Вежбе равнотеже: шведска лупа и ниска греда

Основни садржаји

- лицем према клупи - греди бочно: залети одразом једне ноге наскок у став на другој нози, слободном заножити,
- различити начини ходања: у успону, са згрченим предножењем, са заножењем, са одножењем, са високим предножењем, различити начини ходања уназад,
- скок суножним одскоком, суножни доскок на место одскока,
- издржаји на једној нози са различитим положајима слободне ноге,
- окрети на греди усправно, у чучњу за 90^0 и 180^0 ,

- саскок згрчено.

Проширени садржаји:

- са шведског сандука кораком на високу греду, ходање корацима у складу са способностима ученика; саскок пруженим телом на високо наслане струњаче (све уз надзор и помоћ наставника).

3. Основе тимских и спортских игара

3.1. Између четири ватре

Предвежбе

- Гађање лоптом у циљ (део зида, медицинка, шведски сандук, клупа итд.) једном руком; Рука је у висини рамена или главе.

- Хватање лопте обема рукама у наручје, на груди.

Игра уз примену правила

Основи тактике:

- Кретање играча у пољу.

- Пребацивање лопте (највише два пребацивања).

- Гађање (у ноге, избор играча који се гађа, правац гађања у односу на положај саиграча и играча који се гађа...).

3.2. Мини-рукомет

- Додавање лопте једном руком у месту и кретању.

- Хватање лопте обема рукама у висини груди у месту и кретању.

- Вођење лопте левом и десном руком (у месту и кретању).

- Шутирање из места и кретања - бочни и чеони шут.

- Тактика - игра “човек на човека”.

3.3. Футсал - “мали фудбал”

- Додавање лопте у месту унутрашњим делом стопала.

- Примање лопте унутрашњим делом стопала.
- Додавање и примање лопте у кретању унутрашњим делом стопала (дупли пас).
- Шут унутрашњим делом стопала.
- Игра на два гола.

4. Плес и ритмика

- Вежбе са вијачом: њихање вијаче у бочној равни (једном и другом руком, обема рукама) напред-назад, кружење, отворити вијачу у предручењу, два суножна поскока са међупоскоком, два суножна поскока без међупоскока са окретањем вијаче напред. Зауставити вијачу у предручењу и наставити четири поскока са ноге на ногу. Поновити вежбе са окретањем вијаче уназад.

- Вежбе са лоптом

Кружење са лоптом у чеоној и бочној равни са обе и једном руком; из одручења зибом почучњем, прехват лопте у предручењу и зибом почучњем до одручења (лопта у другој руци).

Бацање и хватање:

у задатом ритму у месту и кретању,

са почучњем,

са окретом за 180°.

- Народно коло “Савила се бела лоза винова”.
- Народно коло из краја у коме се школа налази.

5. Пливање

Наставну тему Пливање, реализују школе које за то имају услове у школи или објектима ван ње.

Вежбе

- Правила понашања на пливалишту.
- Вежбе прилагођавања на водену средину (квашење делова тела).
- Вежбе дисања.

- Вежбе плутања (на леђима стомаку и згрчено).
- Вежбе клизања (на стомаку и леђима).
- Рад ногама у води (краул и леђни краул).
- Рад рукама (краул и леђни краул са даском).
- Игре у води.

Наставу пливања реализује наставник физичког и здравственог васпитања у сарадњи са учитељем одељења.

6. Полигони

Полигони се примењују након неколико обрађених тематских целина (наставних тема или области) и састављају се од усвојених вежби у складу са условима за извођење наставе.

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме *Култура вежбања и играња* и *Здравствено васпитање*.

Култура вежбања и играња

У раду са ученицима постепено уводити терминологију вежбања и упознати их са утицајем примењених вежби на организам. Упознати ученике са основним правилима Мини-рукомета, Футсала, игре Између четири ватре.

Подсетити ученике на правила понашања која важе у просторима за физичко вежбање како у школи, тако и ван ње. Истицати неопходност поштовања правила понашања током игре и вежбања.

Развијање свести о потреби чувања својих и туђих ствари, справа и реквизита које користе.

Упућивати ученике да информишу родитеље о вежбању на наставним и ваннаставним активностима.

Указивати на значај вежбања и подстицати ученике на вежбање у слободно време.

Навикавати ученике да приликом игре или такмичења уважавају све учеснике у игри, њихова постигнућа и међусобне разлике.

Здравствено васпитање

Моје срце - пулс

На начин прилагођен ученику објаснити повезаност интензитета вежбања и вредности пулса. Мерење пулса на вратној артерији.

Дисање и вежбање

Објаснити ученицима значај правилног дисања током вежбања (пешачења, трчања, вежби снаге...). Мерење фреквенције дисања (мери се удах и издах током једног минута) приликом вежбања различитог интензитета.

Значај воћа и поврћа у исхрани

Указивати ученицима на значај редовног конзумирања воћа и поврћа ради нормалног функционисања организма и обезбеђивања неопходних хранљивих материја за вежбање (витамини и минерали, угљени хидрати...).

Значај воде за организм и вежбање

Истицање значаја воде у структури и функционисању организма. Упознати ученике са важношћу уношења воде пре, током и након вежбања.

Поступање у случају повреде

Препознавање основних врста повреда (посекотина, одеротина, ударац...) и указивање на важност правовременог обавештавања наставника, родитеља и других одраслих у случају повреде.

Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике реализације наставе:

- јасноћа наставног процеса;
- оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;
- избор рационалних облика и метода рада;
- избор вежби усклађен са програмским садржајима и исходима;
- функционална повезаност делова часа - унутар једног и више узастопних часова одређене наставне теме.

При избору облика рада узимају се у обзир просторни услови, број ученика на часу, опремљеност справама и реквизитима и планирана динамика рада.

Избор дидактичких облика рада треба да буде у функцији ефикасне организације и повећања радне ефикасности на часу у циљу достизања постављених исхода.

У настави треба да преовладавају игре и садржаји који захтевају прецизност извођења. Свим вежбањима претходе тачна упутства наставника и приказ вежби. Наставник прати рад ученика, указује и исправља грешке.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе *физичког и здравственог васпитања*, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

- Ниво ангажованости (активност) и однос ученика према обавезама у Физичком и здравственом васпитању који обухвата:
 - вежбање у адекватној спортској опреми;
 - активно учествовање на часовима Физичког и здравственог васпитања;
 - вежбање и играње у слободно време.
- Приказ два комплекса усвојених општеприпремних вежби (вежби обликовања), без реквизита.
- Постигнућа у моторичким вештинама.
- Индивидуални напредак ученика.

Индивидуални напредак сваког ученика процењује се у односу на претходно проверено стање. Приликом оцењивања неопходно је узети у обзир способности ученика, степен спретности и умешности. Уколико ученик нема развијене посебне способности, приликом вредновања (оцењивања) узима се у обзир његов индивидуални напредак у односу на претходна достигнућа и могућности као и ангажовање ученика у наставном процесу.

Код ученика ослобођених од практичног дела наставе прати се и вреднује:

- познавање основних правила елементарних и спортских игара, основних здравствено-хигијенских правила вежбања и здраве исхране;
- учешће у ваннаставним активностима.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика ослобођених од практичног дела наставе, врши се на основу посебног ангажовања у настави.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика са инвалидитетом врши се на основу њиховог индивидуалног напретка.

ВАННАСТАВНЕ И ВАНШКОЛСКЕ АКТИВНОСТИ

План и програм ових активности предлаже Одељенско веће трећег разреда и саставни је део Годишњег плана рада школе и школског програма.

Б. Слободне активности

Реализују се према интересовању ученика. Сачињава се посебан програм при чему се узимају у обзир материјални и просторни услови рада, узрадне карактеристике и способности ученика.

В. Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, схватања важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

- физичке активности прилагођене узрасту и могућностима ученика;
- културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице...);
- ђачке радионице (о здрављу, физичком вежбању, спорту и др...).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Одељенско веће трећег разреда заједно са Стручним већем предметних наставника који реализују наставу Физичког и здравственог васпитања у другом циклусу, као и другим Стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици који су ослобођени од практичног дела наставе Физичког и здравственог васпитања, буду укључени у организацију ових активности.

Г. Активности у природи (излет, крос, зимовање, летовање...)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа може да организује активности у природи:

- излет;
- крос се организује минимум једном у току школске године;
- зимовање - организује се за време зимског распуста (физичке активности на снегу);
- летовање - организује се за време летњег распуста (камповање итд.).

План и програм ових активности сачињава Одељенско веће трећег разреда у сарадњи са Стручним већем предметних наставника који реализују наставу Физичког и здравственог васпитања у другом циклусу.

Д. Школска такмичења

Школа за ученике трећег разреда организује и спроводи такмичења из минимум једне елементарне или спортске игре (у складу са програмом), полигона у току школске године, као интегрални део процеса физичког и здравственог васпитања. План такмичења доноси Одељенско веће трећег разреда у сарадњи са Стручним већем наставника Физичког и здравственог васпитања.

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења Републике Србије, која су у складу са планом и програмом наставе и учења, као и на такмичењима од интереса за локалну заједницу.

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава

Ове активности организују се са ученицима који имају:

- потешкоће у остваривању исхода;
- смањене физичке способности;
- лоше држање тела;
- здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.

За ученике који имају потешкоће у савладавању градива и ученике са смањеним физичким способностима организује се допунска настава која подразумева савладавање оних програмских садржаја, које ученици нису успели да савладају на редовној настави, као и развијање њихових физичких способности;

Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:

- уочавање постуралних поремећаја код ученика;
- саветовање ученика и родитеља;
- организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;
- организовање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења, а спроводи их наставник Физичког и здравственог васпитања у сарадњи са наставником који реализује разредну наставу у одељењу које ученик похађа.

Ослобађање ученика од наставе Физичког и здравственог васпитања

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са тим ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацијом са садржајима других предмета.

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:

- прате игру и усвајају правила игара,
- направе едукативни цртеж са спортског догађаја,
- на други начин помажу у настави.

Пример исхода за ученике ослобођене од практичног дела наставе:

По завршетку теме ученик ће бити у стању да:

- наведе основна правила елементарне игре која се најчешће примењује у настави;
- примени основна здравствено-хигијенска правила;
- помогне у организацији активности предвиђених програмом.

Педагошка документација

Свеска за резултатима ученика постигнутим на тестирању - лични картон ученика.

Назив предмета	ДИГИТАЛНИ СВЕТ	
Циљ	Циљ наставе и учења предмета Дигитални свет јесте развијање дигиталне компетенције ученика неопходне за безбедну и правилну употребу дигиталних уређаја за учење, комуникацију, сарадњу и развијање основа алгоритамског начина размишљања.	
Разред	Трећи	
Годишњи фонд часова	36 часова	
ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
– унесе текст (речи и реченице) помоћу физичке и/или виртуелне тастатуре у програму за обраду текста; – селекује и измени (обрише, дода) текст; – именује, сачува и поново отвори текстуалну датотеку; – допише текст на слику коришћењем едитора за текст у програму за обраду слике; – именује, сачува и поново отвори графичку датотеку; – објасни својим речима сврху коришћења прегледача и претраживача за приступ садржајима светске мреже; – осмисли кључне речи на основу којих ће на интернету тражити потребне дигиталне садржаје; – објасни својим речима на који начин се формирају	ДИГИТАЛНО ДРУШТВО (12+8)	Унос краћег текста помоћу физичке и виртуелне тастатуре (функције Shift, Enter, Space bar, Caps Lock, Delete, Backspace тастера). Селектовање и основно едитовање текста (брисање, додавање). Чување текстуалног документа, именовање и поновно отварање. Додавање текстуалног објашњења на слику, чување, именовање и поновно отварање. Претраживање интернета (прегледачи, претраживачи, кључне речи, информисаност о томе како су резултати претраге одабрани и ранжирани; критички однос према резултатима претраге). Етичко коришћење туђих дигиталних материјала. Коришћење технологије ван школе-примери дигитализације у свакодневном животу у чијој је основи вештачка интелигенција.
	БЕЗБЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ДИГИТАЛНИХ УРЕЂАЈА(3+2)	Дигитални углед. Усклађеност дигиталних садржаја са узрастом корисника. Дигитално насиље. Примерена комуникација у дигиталном окружењу. Израда личног плана коришћења дигиталних уређаја.
	АЛГОРИТАМСКИ НАЧИН РАЗМИШЉАЊА (6+5)	Осмишљавање алгоритама са гранањем који води до решења једноставног проблема. Оператори поређења и аритметички оператори. Креирање рачунарског програма у визуелном програмском језику. Анализа постојећег програма креираног у визуелном програмском језику и тумачење функције блокова од којих је сачињен. Уочавање и исправљање грешака у програму.

результати претраге интернета; — објасни својим речима због чега треба критички прићи садржајима који се налазе на интернету; — објасни својим речима због чега је неопходно да дигиталне садржаје пронађене на интернету користимо на етички начин;		
---	--	--

— наведе примере дигитализације у свакодневном животу током којих се стиче утисак да се дигитални уређај понаша интелигентно; — објасни шта је дигитални углед и како се он изграђује; — одабира дигиталне садржаје на основу PEGI ознаке у складу са својим узрастом; — препозна дигитално насиље и реагује на одговарајући начин; — направи лични план коришћења дигиталних		
--	--	--

уређаја уз помоћ наставника; – означи начин комуникације путем интернета који највише одговара контексту у коме се комуникација дешава; – решава алгоритамски једноставан проблем у визуелном програмском језику чије решавање може да захтева понављање (програмски циклус); – утврди шта је резултат извршавања датог једноставног алгоритма/програма који садржи понављање;		
---	--	--

– уочи и исправи грешку у једноставном алгоритму/програму који садржи понављање; – решава алгоритамски једноставан проблем у визуелном програмском језику чије решавање може да захтева гранање; – наведе неке од оператора поређења (мање, веће и једнако) и у конкретном примеру предвиди резултат њиховог извршавања (тачно,		
--	--	--

Кључни појмови садржаја: уређивање текста, обрада слике, претраживање интернета, дигитални материјали, понашање у дигиталном окружењу, алгоритам, програмирање у визуелном програмском језику.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Предмет Дигитални свет намењен је развијању дигиталне компетенције код ученика трећег разреда основне школе. Програм наставе и учења за трећи разред оријентисан је на процес учења и остваривање исхода.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет Дигитални свет. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика, који су груписани у три наставне теме: *Дигитално друштво*, *Безбедно коришћење дигиталних уређаја* и *Алгоритамски начин размишљања*.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи – глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Дефинисани исходи олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности.

Наставник је у планирању, припреми и остваривању наставе и учења аутономан. За сваки час треба планирати и припремити средства и начине провере остварености пројектованих исхода.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наведене исходе потребно је остварити са различитим нивоима расположивости дигиталних уређаја намењених за коришћење од стране ученика. Наставник треба да реализује наставу у кабинету за Информатику и рачунарство и омогући ученицима да користе рачунаре на начин који директно доприноси остваривању дефинисаних исхода учења. Препорука је да два ученика користе један рачунар како би се развило вршњачко учење, делила одговорност и развијао тимски рад. Вероватно је да ученици имају искуства са коришћењем дигиталних уређаја. Од изузетног је значаја да та искуства наставник увиди и уважи. Ученици могу бити вешти корисници технологије, али то не значи да су и компетентни у овој области. У том смислу, наставник има слободу да наставу организује у складу са техничким могућностима, предзнањима и потребама својих ученика.

Током реализације наставе, рад наставника мора бити континуирано усмерен ка смањивању дигиталног јаза. Важно је да наставници помогну ученицима који немају могућност приступа технологији од куће тако што ће их, у кабинету за Информатику и рачунарство, повезати са ученицима који су дигитално спретни и радити на поспешивању вршњачког учења. Обавезивање ученика да користе наставне материјале за које им је потребан приступ интернету од куће неправедно је према онима који га немају. За такве ученике наставник мора да обезбеди алтернативу – могућност приступа школским дигиталним уређајима, пре или после наставе.

Дигитално друштво

У циљу достизања наведених исхода, покренути одабрани програм за унос и обраду текста и, не улазећи у детаље радног окружења, показати ученицима простор (виртуелни лист папира) у оквиру којег ће се приказати слова и знакови откуцани помоћу физичке или виртуелне тастатуре. Увести појам *курсор* указујући ученицима да је то мала усправна линија која пулсира како би нам показала на ком месту ће се појавити текст када га будемо откуцали. Задатак за ученике је да помоћу тастатуре откуцају једноставан текст (сачињен од кратких реченица). Објаснити како се куца велико слово (Shift + слово), размак између речи (Space bar), сва слова велика (Caps Lock), прелази у нови ред (Enter).

Након уноса текста, указати на могућности измене текста. Показати основно едитовање текста (брисање (Delete, Backspace) и додавање знакова), селектовање текста и његово брисање. Скренути пажњу на могућност провере исправности унетог текста и демонстрирати начин коришћења опције за проверу правописа (Правопис и граматика). Демонстрирати поступак именовања и чувања текстуалне датотеке, а на следећем часу поступак отварања претходно сачуване датотеке, у којој ће ученици наставити да уносе и едитују текст.

На часовима утврђивања ученици треба да вежбају уносећи сложеније текстове. Текстови треба да буду релевантни за ученике и повезани са активностима за које наставник процењује да су од значаја за њих (нпр. занимљивости о темама које уче из наставних предмета, које су обележје локалне заједнице и сл.). На крају сваког часа потребно је издвојити 10 минута како би ученици пажљиво прочитали откуцани текст и кориговали грешке.

Добро би било да квалитетни радови ученика или колажни радови сачињени од више радова ученика из једног одељења буду промовисани на школском сајту.

Напомена: Најбоље би било да часови буду одржани у кабинету за Информатику и рачунарство, а рад ученика организован тако за једним рачунаром седе по два ученика. Ученици треба да уносе текст сараднички (док један куца, други ученик тихо диктира и смењују се након сваке откуцане реченице).

Препоручени број часова: 6 (2 обрада, 4 утврђивање)

У трећем разреду ученици се поново сусрећу са коришћењем програма за цртање и обраду слика. Показати унос текста на слику наглашавајући да се акције примењиване у програму за обраду текста на исти начин спроводе у програму за цртање. Ученицима давати задатке који подразумевају додавање текста на слике ради додатног појашњавања онога што је на сликама приказано. Добро би било да слике имају директну везу са наставним садржајима које ученици изучавају у оквиру других наставних предмета. Демонстрирати поступак именовања и чувања графичке датотеке, а на следећем часу поступак отварања претходно сачуване датотеке, у којој ће ученици да наставити да уносе и едитују текст.

Препоручени број часова: 4 (1 обрада, 3 утврђивање)

Обраду наставних садржаја који се односе на претраживање интернета треба започети демонстрацијом начина на који приступамо садржајима светске мреже. Правећи разлику између програма прегледача и програма претраживача, објаснити да нам је прегледач потребан да видимо садржаје светске мреже, док нам претраживач обезбеђује да на интернету пронађемо оно што нам је потребно. Разрадити начин претраживања интернета помоћу *кључних речи* и показати примере коректно дефинисаних кључних речи и оних које садрже непотребне везнике или се недовољно прецизно односе на конкретан предмет претраге. Напоменути да не постоји јединствен „рецепт” за дефинисање кључних речи, већ да се ова способност изграђује кроз праксу и промишљање.

Следећа важна тема јесу сами резултати претраге. Резултате добијене претрагом интернета никада не треба узимати здраво за готово.

Наставник треба да предочи да садржајима са интернета морамо да приђемо критички. Објаснити да *критичко мишљење* није исто што и *критика*, већ да оно представља такав приступ информацијама који подразумева преиспитивање њихове тачности, порекла и сл. Указати и на то да су резултати претраге означени ознаком *Оглас* плаћене рекламе и да такви резултати нису нужно поуздани у погледу тачности или квалитета садржаја. У основи потребе да критички прилазимо информацијама доступним на интернету стоји отвореност интернета – свако може да постави на светску мрежу што год да пожели. Овакав приступ носи извесне ризике, али доноси бројне предности које их

далеко превазилазе – могућности за дељење знања, информација, приказе иновација и сл.

На крају теме се треба осврнути на етичко понашање када су садржаји светске мреже у питању. Садржаји на интернету имају своје власнике. У том смислу, није дозвољено присвајати их. Уколико, за потребе наставе и учења, користимо материјале пронађене на интернету, у обавези смо да наведемо одакле смо их преузели. Такође, није дозвољено да остварујемо материјалну корист од туђих материјала преузетих са интернета осим уколико то није јасно назначено.

Наведене садржаје ученицима треба представити кроз хеуристички разговор, подстичући их да формирају одговарајуће вредносне судове и етичке ставове.

Примењујући вештине рада у програмима за обраду текста и слике, ученици треба да направе пригодан постер или напишу одговарајући текст са темом „Упутство за употребу интернета” и сл.

Препоручени број часова: 8 (5 обрада, 3 утврђивање).

У оквиру активности за достизање исхода *наведе примере дигитализације у свакодневном животу током којих се стиче утисак да се дигитални уређај понаша интелигентно* подстицати ученике да наведу примере када њихов уређај памти и препознаје радње које ученик понавља у одређеном временском периоду. Постављати питања ученицима која воде ка спознаји да дигитални уређај памти веб-места која смо посетили на интернету, након чега нам сам дигитални уређај предлаже нова веб-места са сличним садржајем. Ученике треба упознати са примерима као што је дигитални маркетинг персонализован за корисника: на основу историје претраживања на интернету уређај препознаје интересовања, старосну доб, пол итд. корисника и на основу тога приказује рекламни материјал (пример: ученик претражује интернет у потрази за подацима потребним за домаћи задатак који се бави темом „Језера у Републици Србији”, након чега дигитални уређај приказује огласе за смештај на Палићком језеру). Наставник може да разговара са ученицима и о употреби рачунара у пољопривреди – за аутоматско сортирање поврћа, препознавање присуства штеточина или о употреби рачунара за управљање аутомобилима који немају возаче (захваљујући сензорима аутомобил неће ударити пешака, проћи кроз црвено светло на семафору или прекорачити дозвољену брзину кретања).

Примењујући вештине рада у програмима за обраду текста и слике, ученици треба да направе пригодан постер или напишу одговарајући текст са темом „Дигитални уређај није паметан, али јесте користан” (или одговарајућом сличном темом).

Препоручени број часова: 2 (1 обрада, 1 утврђивање).

Безбедно коришћење дигиталних уређаја

Приликом обраде ове наставне теме, кренути од свакодневног, „извандигиталног” искуства ученика. Ученици треба да издвоје једну особу из свог окружења која има углед (нпр. позитиван или негативан) и да објасне шта је то углед и на основу чега су формирали позитивну или негативну слику о тој особи. Кроз дискусију са ученицима, извести закључак да се углед гради кроз односе са другима, комуникацију и да слика коју други имају о нама највећим делом зависи од нас самих, од тога како се понашамо и које информације о себи откривамо другима. Затим поставити ученицима питање на основу чега други креирају слику о нама у дигиталном окружењу и навести примере блиске искуству ученика.

Указати на чињеницу да сваки корисник интернета има свој дигитални углед. Дигитални углед се гради на основу: садржаја наших порука (нпр. у Вајбер групи) и начина на који су написане, на основу фотографија и видео-записа које делимо, онога што „лајкујемо”, видео-

игрица које играмо, група у које смо укључени, веб-сајтова које посећујемо итд.

Дељењем информација на интернету, остављамо *дигиталне трагове* који се тешко могу обрисати. Оно што поделимо на интернету доступно је великом броју особа (познатих и непознатих) и једном када нешто поделимо губимо контролу над тим (неко може да то сачува и касније злоупотреби). Пре него што било шта (о себи или другима) поделимо или објавимо на интернету, веома је важно да застанемо и размислимо шта објављујемо, због чега, ко ће то моћи да види (вршњаци, родитељи, наставница), шта ће други мислити о нама, да ли тиме што објављујемо или шаљемо можемо некога да повредимо, како ће се осећати особе на које се то односи итд. О свом дигиталном угледу водимо рачуна тако што не објављујемо ништа у тренуцима када смо љути, бесни или тужни. Приликом коришћења интернета, веома је важно да водимо рачуна о свом дигиталном угледу, али и о дигиталном угледу других особа. Ученици треба да наведу примере особа са интернета које су њима блиске (нпр. јутјубере) и које имају позитиван/негативан дигитални углед. Наставник може да покаже ученицима кратак видео *Лепо понашање на интернету*: <https://digitalni-vodic.ucpd.rs/crtani-filmovi/>, а такође може у оквиру неког другог предмета (нпр. Ликовног васпитања) да зада ученицима да креирају постер о лепом понашању на интернету.

Препоручени број часова: 1

Поставити ученицима питање која је њихова омиљена видео-игра и зашто им је баш та игра омиљена. Такође их питати шта мисле, да ли је игра намењена деци њиховог узраста и зашто јесте или није. Пронаћи игру, односно њен опис на интернету и ПЕГИ ознаку (енгл. Pan-European Game Information) и уколико има могућности поделити је са ученицима (помоћу пројектора или паметне табле). Више информација о ПЕГИ систему може се пронаћи на званичној ПЕГИ веб-страници (<https://pegi.info/>), у публикацији Деца у дигиталном добу (<http://ucpd.rs/dokumenti/vodic--deca-u-digitalnom-dobu.pdf>) или у Дигиталном водичу (<https://digitalni-vodic.ucpd.rs/igranje-video-igara-gejming/>). Скренути пажњу ученицима на ПЕГИ ознаку и њено значење (повлачи паралелу са узрасним ознакама којима се обележава телевизијски програм, које су вероватно ближе деци). Ова ознака нам говори ком је узрасту видео-игра намењена, односно указује на њен садржај. У оквиру ПЕГИ система постоји више ознака: ПЕГИ 3, ПЕГИ 7, ПЕГИ 12, ПЕГИ 16, ПЕГИ 18. Садржаји са ознаком ПЕГИ 3 намењени су свим узрастима. Видео-игра са овом ознаком не би требало да садржи било какве звукове или слике које могу уплашити млађу децу, као ни ружне речи. Прихватљиво је веома благо насиље у комичном контексту. Ипак, важно је указати на чињеницу да се и међу видео-играма које имају ознаку ПЕГИ 3, нажалост, могу пронаћи и оне које због свог садржаја, нису примерене деци. Чак и када је видео-игра узрасно примерена детету по питању садржаја, то не значи да оно не може бити изложено неким ризицима током играња. Велики број игара, чак и са ознаком ПЕГИ 3 садржи огласе и могућност трошења новца унутар игре (нпр. прелазак на виши ниво, додатне могућности). Уколико ученици сретну такве игре потребно је да обавесте одрасле у породици и да знају да имају могућност да то пријаве (нпр. ако је игра преузета из Гугл продавнице, на следећој веб-страници: https://support.google.com/googleplay/contact/rap_family). Видео-игре са ПЕГИ ознаком 12, 16 и 18 нису примерене ученицима 3. разреда основне школе, зато што могу да садрже разне штетне садржаје: ружне речи, насиље, узнемирујуће звуке, злоупотребу штетних супстанци (дуван, алкохол итд.). Уколико има могућности, пожељно је заједно са ученицима потражити образовне видео-игре које су примерене њиховом узрасту (са одговарајућом ПЕГИ ознаком), нпр. за подстицање развоја алгоритамског мишљења или решавања проблема, вежбање математике итд.

Препоручени број часова: 1

На почетку ученици треба да наведу примере када је неко од њихових вршњака (или они сами) био насилан према другоме (нпр. у

школском дворишту, учионици, на излету). Кроз дискусију са ученицима издвојити кључну карактеристику насилног понашања: постоји **намера** да се друга особа повреди, понизи, наљути, растужи. Дигитални уређаји (рачунари, мобилни телефони итд.) пружају нам бројне могућности (неке од њих ученици су већ искусили), међутим, понекад деца и одрасли користе ове уређаје како би вређали и узнемиравали друге. Некада се то ради непромишљено, из забаве, а некада постоји намера да се други повреде. О дигиталном насиљу говоримо када неко намерно шаље ружне, претеће и узнемирујуће поруке, објављује нетачне информације о другима, срамоти друге у групи, исмева, „искључује” некога из групе или га игнорише, „блокира”, негативно коментарише (нпр. туђе фотографије или видео-снимке) и/или подстиче друге да то раде, подстиче друге да ураде нешто што је за њих лоше, уцењује, креира и објављује туђе фотографије на интернету без дозволе особе која је на фотографији, крије се иза лажних имена/надимака, односно претвара се да је неко други итд. Питати ученике да ли су чули за неки пример дигиталног насиља или насиља на интернету. По чему се разликују насиље уживо и дигитално насиље? Веома је важно да ученици разумеју зашто последице дигиталног насиља могу бити чак и озбиљније од последица насиља које се дешава уживо, у интеракцији лицем-у-лице. Требало би им указати на неколико специфичности дигиталног насиља које произилазе из самих карактеристика дигиталне технологије: да се може вршити у било које време и са било ког места, да не можемо увек утврдити ко је особа која нас узнемирава, у дигитално насиље укључен је велики број особа и информације се тешко бришу, а лако шире. Пожељно је да се ученицима прикаже краћи филм у коме се демонстрира дигитално насиље (уколико то није могуће, може само да опише неки пример дигиталног насиља) и да се заједно са њима продискутује и размотре начини реаговања у оваквим ситуацијама. Уколико су они сами или неко од њихових вршњака искусили нешто од горе наведеног, неопходно је да о томе обавесте одрасле особе у које имају поверења (родитеље и наставнике, школског психолога или педагога). Узнемирујуће поруке не би требало брисати или прикривати од блиских особа. Указати им да на ружне поруке никада не треба одговарати, као и да на насиље не треба узвраћати насиљем.

Препоручени број часова: 1.

У оквиру теме **Безбедно коришћење дигиталних уређаја** потребно је посебну пажњу посветити времену током кога ученици користе дигиталне уређаје којима имају приступ. Како многа истраживања показују да деца овог узраста проводе превише времена на интернету и уз мобилне телефоне, уколико су им доступни, указати на значај креирања личног плана коришћења доступних дигиталних уређаја. У сврху остваривања исхода *направи лични план коришћења дигиталних уређаја уз помоћ наставника*, покренути разговор питањима: Колико времена проводимо у школи? Колико времена спавамо? Колико дуго се током дана играмо? Колико нам времена треба да урадимо домаће задатке? Колико времена проводимо у коришћењу рачунара/телефона/таблета? (Уколико има ученика у разреду који немају приступ интернету и/или мобилним телефонима код куће, преформулисати питање или дати податак о времену које деца проводе на интернету из неког релевантног истраживања, нпр. Уницефовог.) Шта све можемо да урадимо за 24 сата? Активност прављења личног плана најбоље је организовати као рад у мањим групама. Ученицима дати нацртану временску линију која представља један дан од 24 сата и задатак да распореде своје обавезе током тог дана. За ову активност предвидети око 15 минута. Анализирати са ученицима планове које су направили, коментарисати и посебно истицати превиђено време за коришћење дигиталних уређаја. Након тога ученици, свако за себе, креирају план пожељног коришћења дигиталних уређаја на недељном нивоу, укључујући и викенде. Овај распоред може бити приказан табелом. Задатак који ученици добијају је да прате и бележе да ли се придржавају плана током недељу дана и да уписују запажања, а затим организовати кратку дискусију на наредном часу. Уколико у разреду има ученика којима нису доступни дигитални уређаји у кућним условима, задржати

се само на изради пожељног личног плана коришћења дигиталних уређаја.

Препоручени број часова: 1

Активности за достизање исхода *означи начин комуникације путем интернета који највише одговара контексту у коме се комуникација дешава* усмерити на препознавање кључних разлика у онлајн комуникацији са наставником, родитељима и вршњацима. Комуникација са наставником је формална, поруке су јасно повезане са темом, реченице су јасне и потпуне, без *емотикона* и скраћеница. Сlike и прилози увек садрже објашњења. Тако да је за овакав вид дигиталне комуникације најприкладнија електронска пошта (ученици тада користе имејл налоге својих родитеља). За размену мишљења везану за оно што се у школи учи, за групне школске задатке користи се школска платформа за онлајн учење. За неформалну комуникацију са вршњацима и родитељима прикладније је користити платформе за размену порука попут Вајбера и сличних платформи у оквиру којих је мало вероватно да ће дете ступити у контакт са непознатим особама. За овакву комуникацију специфичне су краће поруке без знакова интерпункције, поруке које су извучене из контекста и често могу бити неразумљиве трећем лицу. Ове поруке могу садржати слику или *емотикон* без додатног текста, а да буду потпуно разумљиве саговорнику. Наставник треба да промовише писање порука у складу са правописним правилима и језичким нормама без обзира на платформу у оквиру које се комуникација реализује. Јер, особа која је писмена никада неће пристати да у писаној комуникацији делује неписмено. Такође, наставник треба да упозори ученике да не користе друштвене мреже попут Фејсбука или Инстаграма зато што оне нису безбедна средина за особе млађе од 15 година.

Препоручени број часова: 1

Алгоритамски начин размишљања

У оквиру овог дела теме, ученици у специфичним окружењима за блоковско програмирање локализованих на српски језик (попут code.org) решавају једноставне проблеме чије решавање захтева понављање (програмске циклусе). Наставник треба да представи узрасту примерен алгоритам/програм који садржи понављање (нпр. маца мења боју, исцртава се испрекидана линија, срце пулсира) и постави ученицима питање: „Ако бисмо сложили блокове на овакав начин, шта би се њиховим извршавањем добило?”. Ученици треба да аргументују своје одговоре и дебатују о тачности изнетих одговора. Након тога, наставник треба да прикаже узрасту примерен алгоритам/програм који садржи понављање, али садржи грешку. Након саопштавања сврхе програма, наставник треба да постави питање: „Да ли блокови сложени на овакав начин доводе до описаног решења? Да ли је могуће поправити програм?”. Ученици тада треба да предложи решења и по потреби дебатују о њима.

Препоручени број часова: 3

Појам гранања у програмима наставник не треба да уведе експлицитно, већ кроз проблемски оријентисан приступ. Најбоље је да се ученици сусретну са овим принципом кроз рад у неком од специфичних окружења за блоковско програмирање локализованих на српски језик (попут code.org), у оквиру којих ће се бавити једноставним проблемима чије решавање захтева гранање. Кроз наведене активности наставник треба да укаже на програмске блокове који омогућавају гранање, као и на постојање дефинисаног *услова* на основу кога се гранање реализује.

У склопу одабраног језика за визуелно програмирање који је локализован на српски језик наставник треба да прикаже ученицима неколико примера програма који садрже блокове који омогућавају гранање (блок *Ако је-Онда* и/или блок *Ако је-Онда-У супротном*). Приликом

дефинисања услова у овим програмима наставник треба да користи томе намењене блокове (на пример, *Ако си на рубу, Ако је тастер притиснут, Ако се објекти додирују*), као и операторе поређења (мање, веће и једнако), које том приликом и представља ученицима. Наставник треба да нагласи да је резултат извршавања тако дефинисаних блокова *Тачно* или *Нетачно*. Кроз анализу представљених задатака ученици треба да предвиде резултат извршавања блокова у њима (нпр. уколико се притисне тастер размакница на екрану ће се појављувати сунце, уколико балон додирне кактус зачуће се звук „пуцања” и балон ће нестати, уколико маца ходајући стигне до ивице позорнице она ће се окренути и наставити да хода у супротном смеру).

Наставник иницира разговор са ученицима о основним аритметичким операцијама (сабирању, одузимању, множењу и дељењу) и облицима њиховог записа у математици. Затим представља блокове у визуелном програмском језику који представљају аритметичке операторе (+, -, * и /) и приказује како се помоћу њих граде аритметички изрази. Приказује ученицима блокове који садрже аритметичке операторе и подстиче их да размисле и предвиде резултат њиховог извршавања. Подстиче ученике да примене блокове аритметичких оператора при креирању програма у визуелном програмском језику који садрже гранање (нпр. ученици формирају два аритметичка израза чије вредности пореде у програму и на основу резултата поређења дефинишу наредну акцију). Главни акценат током ових активности треба да буде на формирању израза на основу текстуалне формулације задатка тј. на моделовању проблема, док рачунар у потпуности преузима задатак израчунавања вредности израза (који је у нижем математичком образовању изразито важан).

Препоручени број часова: 7

Иницирати хеуристички разговор о питањима употребе гранања и понављања у програмима – шта се тиме постиже, на који начин се програм унапређује и сл. Подстичати ученике да ове концепте примене при програмирању физичких уређаја, у блоковском окружењу за програмирање локализовано на српски језик, ћирилично писмо.

Препоручени број часова: 1

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на процес учења и достизање исхода учења вреднују се процес и продукти учења. Устаљене методе процене постигнућа ученика, које наставници примењују у другим обавезним предметима и изборним програмима, могуће је примењивати и у настави овог предмета. Ипак, изазови попут чињенице да процена постигнућа заснована само на резултатима практичних задатака које ученици раде није довољан показатељ онога што они знају и умеју, или да је, при сарадничком раду, врло тешко идентификовати допринос сваког појединца, доводи до потребе за издвајањем неколико техника које се посебно препоручују за примену у оквиру предмета Дигитални свет (превасходно зато што у највећој мери корелирају са његовом природом):

- **самопроцена:** неговање праксе исказивања рефлексивних коментара током представљања онога што су урадили прилика је за развој самоувида и саморегулације у учењу и основа за процену властитог постигнућа ученика;
- **вршњачка процена:** ова врста процене постигнућа ученика природно се надовезује на процес самопроцене – ученици раде у пару или групи на истом задатку и имају могућност да, делећи одговорност, стварају и исправљају решења, те пружају конструктивне повратне информације. (Ова метода широко је распрострањена у ИТ индустрији од стране професионалних програмера (програмирање у пару) и лако ју је превести у учионицу.);
- **отворена питања:** знање ученика о концептима који су обухваћени програмом неће увек бити лако уочљиво. Постављање отворених

питања један је од начина на који наставник може да процени постигнућа својих ученика, али и да допринесе продубљивању њиховог разумевања конкретног концепта.

– **Већ знам – Желим да научим – Научио/ла сам:** коришћење рубрика за идентификацију онога што већ знају, шта желе да науче и, накнадно, онога што су научили, корисна је техника коју ученици могу да користе за подршку самосталном учењу, а наставник за процену њихових постигнућа.

Примењујући предложене методе процене постигнућа ученика наставник креира и конзистентно гради персонализовано и подстицајно образовно окружење. Он прати постигнућа ученика из улоге активног посматрача и ментора. Избегнута је формална ситуација процењивања (наставник не прозива и не пропитује ученике), чиме је ниво стреса ученика битно смањен (потенцијално и елиминисан). Јачање самопоуздања ученика и саморегулације у учењу посебна је добробит која произилази из наведеног.

Литература:

Уџбеник: Дигитални свет 3, уџбеник за други разред основне школе, Гордана Рацков и Арпад Пастор; Вулкан Знање

План евалуације			
КРИТЕРИЈУМИ ОЦЕЊИВАЊА Правилник о оцењивању	Поступак праћења и оцењивања	Инструменти за праћење напредовања	Праћење и оцењивање(време)
Оцену одличан (5) добија ученик који: – у потпуности показује способност трансформације знања и примене у новим ситуацијама; – лако логички повезује чињенице и појмове; – самостално изводи закључке који се заснивају на подацима; – решава проблеме на нивоу стваралачког	<u>Начин</u> <u>провере исхода и стандарда постигнућа</u> <u>за</u> <u>1.циклус:</u> -иницијална	-Табеларна евиденција о писменим проверама -Чек-листе са скалом процене - Протоколи	Свакодневно бележење токомгодине Пресек стања на месечном нивоу

мишљења и у потпуности критички расуђује; – показује изузетну самосталност уз изузетно висок степен активности и ангажовања. Оцену врло добар (4) добија ученик који: – у великој мери показује способност примене знања и логички повезује чињенице и појмове; – самостално изводи закључке који се заснивају на подацима; – решава поједине проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у знатној мери критички расуђује; – показује велику самосталност и висок степен активности и ангажовања. Оцену добар (3) добија ученик који: – у довољној мери показује способност употребе информација у новим ситуацијама; – у знатној мери логички повезује чињенице и појмове; – већим делом самостално изводи закључке који се заснивају на подацима и делимично самостално решава поједине проблеме; – у довољној мери критички расуђује;	процена нивоа на коме се ученици налазе - усмено одговарање(опис поступка рада) - писане провере (контролни задаци, тестови, домаћи задаци и писмени задаци) -вођење прописане педагошке документације -белешке о: активностима, самосталности у току рада, практичним радовима, свескама ученика, учешћу на такмичењима и у различитим активностима -заједничко вредновање ученика и наставника	посматрања ·Упитници (за групни и рад у пару) *Учесталост јављања (јављање +; више пута ++; комплетан, потпун одговор +++; не зна одговор – запис датума и области) *Свеобухватност одговора (област; скала по нивоима) *Самосталност у извршавању задатака (област; скала по нивоима) *Листе: сарадња	Пресек стања након обрађене области Пресек стања по тромесечјима
---	--	--	--

– показује делимични степен активности и ангажовања. Оцену довољан (2) добија ученик који: – знања која је остварио су на нивоу репродукције, уз минималну примену; – у мањој мери логички повезује чињенице и појмове и искључиво уз подршку наставника изводи закључке који се заснивају на подацима; – понекад је самосталан у решавању проблема и у недовољној мери критички расуђује; – показује мањи степен активности и ангажовања. Недовољан (1) добија ученик који: – знања која је остварио нису ни на нивоу препознавања и не показује способност репродукције и примене; – не изводи закључке који се заснивају на подацима; – критички не расуђује; – не показује интересовање за учешће у активностима нити ангажовање.	- самопроцена оцене и ангажовања од стране ученика * групни рад (посматрање наставника, излагање група, процена осталих ученика) рад у пару (посматрање наставника, излагање парова, процена осталих ученика)	у групи (сви чланови су укључени, сви имају задато забележено у свескама...) - Квалитативно и квантитативн о процењивање резултата рада група (пано, табела...) - Панои: добровољно учешће у разним наставним и ваннаставним активностима	Провера на крају школске године
--	---	---	--

Наставни предмет: Енглески језик

Разред: трећи

Фонд часова: 72

Циљ: Циљ наставе страног језика у основном образовању и васпитању је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену и писану комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Задаци: Програм наставе и учења за стране језике у првом циклусу основног образовања и васпитања усмерен је на развој функционалних знања и заснован је на комуникативно дефинисаним исходима учења, односно активностима које ученик успешно реализује користећи страни језик. Језичке активности слушања, читања,(раз)говора и писања у програму наставе и учења посматрају се интегративно, као нераздвојиве компоненте аутентичне комуникације појединца у било којој говорној заједници.

Програм усмерен ка исходима указује на то шта је ученик у процесу комуникације у стању да разуме и продукује. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике у атмосфери заједништва и међусобне сарадње;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке, укључујући њене културолошке и васпитне елементе, као и елементе социјализације;
- битно је значење језичке поруке;
- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
- са циљем да се унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива на социјалној интеракцији у учионици и ван ње, и спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и

виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

– сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом и без детаљних граматичких објашњења, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће:

– усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

– поимање програма као скупа динамичних, заједнички припремљених и прилагођених задатака и активности;

– наставник треба да омогући приступ новим идејама и њихово прихватање, као и креирање нових идеја;

– ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

– наставни материјали представљају један од извора активности и треба да буду праћени употребом додатних аутентичних материјала;

– учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

– рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче развој когнитивних способности ученика (планирање, запажање, анализа, вредновање, закључивање итд.)

– за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто, а нарочито на nižем узрасту треба користити интернационализме и речи које су им познате, као и визуализацију као средство семантизације.

Литература: Уџбеник “My Disney Stars and Heroes 3: Pupil’s book with eBook” (аутори: Viv Lambert, Cheryl Pelteret; издавач: Акрололо Pearson), радна свеска “My Disney Stars and Heroes 3: Activity book with eBook” (аутори: Viv Lambert, Cheryl Pelteret; издавач: Акрололо Pearson), дигитални, аудио, видео и онлајн материјали

Бр.теме	Назив теме	Фонд часова			Време реализације
		Укупно	Обрада	Остало	
1.	Meet our Stars and Heroes!	1	/	1	СЕПТЕМБАР

2.	Welcome	3	2	1	СЕПТЕМБАР
3.	1. In the Ocean	8	3	5	СЕПТЕМБАР, ОКТОБАР
4.	2. We are Different	9	3	6	ОКТОБАР, НОВЕМБАР
5.	3. Around town	8	3	5	НОВЕМБАР, ДЕЦЕМБАР
6.	4. Let's eat	9	3	6	ДЕЦЕМБАР, ЈАНУАР
7.	5. The weather	8	3	5	ФЕБРУАР, МАРТ
8.	6. My Day	9	3	6	МАРТ, АПРИЛ
9.	7. At work	8	3	5	АПРИЛ, МАЈ
10.	8. After school	9	3	6	МАЈ, ЈУН
Укупно		72	26	46	

Бр .	НАСТАВ НА ТЕМА	ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ И НАСТАВНИ САДРЖАЈИ	НАСТАВНИ ИСХОДИ	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА	ПРОЦЕНА И ПРОВЕРА ПОСТИГНУЋА	МЕЂУПРЕДМ ЕТНЕ КОМПЕТЕНЦ ИЈЕ / КОРЕЛАЦИЈА
1	Meet our Stars and Heroes!	Ученици понављају: - фразе које се користе приликом представљања и давање/разумевање основних информација о себи и другима - записивање	- разуме фреквентне речи и једноставне изразе у јасно и контекстуилованом и спором говору. - разуме једноставне поруке и питања која се односе на једноставне информације и	– CJ1.OO.O.1.1. – CJ1.OO.O.1.4. – CJ1.OO.O.1.5. – CJ1.OO.O.2.1. – CJ1.OO.O.2.2. – CJ1.OO.O.2.4. – CJ1.OO.O.2.7. – CJ1.OO.O.3.1.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задачи у радној свесци, и различите технике формативног	Српски језик

		основних личних информација - показивање и истицање битних информација	непосредно окружење - уз дуже паузе и уз помоћ саговорника, саопштава основне информације о себи и свом непосредном окружењу, тражи одређени предмет, користећи кратке једноставне исказе - пише једноставне податке о себи и лицима из блиског окружења, у обрасцима, упитницима или табелама	– CJ1.OO.O.3.2. – CJ1.OO.O.3.11. – CJ1.OO.O.3.12. – CJ1.OO.O.3.13. – CJ1.OO.O.3.16. – CJ1.OO.O.3.17. – CJ1.OO.C.1.1. – CJ1.OO.C.1.4. – CJ1.OO.C.1.5. – CJ1.OO.C.2.4. – CJ1.OO.C.3.4. – CJ1.OO.C.3.13. – CJ1.OO.H.1.1. – CJ1.OO.H.1.4. – CJ1.OO.H.3.14.	оцењивања.	
2	Welcome	Ученици понављају: Активности које се обављају у слободно време Ученици обрађују: дане у недељи, бројеве	- разуме кратка, једноставна, разговетно и споро изговорена упутства - разуме кратка саопштења и питања која се односе на познате/блиске теме - разуме појединачне речи и једноставне изразе из текстова савремене музике	– CJ1.OO.O.1.5. – CJ1.OO.O.1.6. – CJ1.OO.O.3.1. – CJ1.OO.O.3.2. – CJ1.OO.O.3.4. – CJ1.OO.O.3.6. – CJ1.OO.O.3.16. – CJ1.OO.O.3.14. – CJ1.OO.C.1.5. – CJ1.OO.C.2.4. – CJ1.OO.C.3.1. – CJ1.OO.C.3.2. – CJ1.OO.C.3.4. – CJ1.OO.C.3.6. – CJ1.OO.C.3.7. – CJ1.OO.H.3.1. – CJ1.OO.H.3.4.		Српски језик Математика

				– CJ1.OO.H.3.3. – CJ1.OO.H.3.6.		
3	1 In the Ocean	Ученици обрађују: Вокабулар у вези са воденим светом; Траже помоћ	- уз дуже паузе и уз помоћ саговорника, саопштава основне информације о себи и свом непосредном окружењу, тражи одређени предмет, користећи кратке једноставне исказе - уз дуже паузе, описује или представља људе, предмете у свакодневној употреби, места, уобичајене активности користећи најједноставнија језичка средства - поставља једноставна питања о темама које одговарају његовим интересовањима (слободно време, хоби, школа, породица, другови) и одговара на слична питања саговорника; формулише молбе и извињења; - препознаје и разумљиво изговара једноставније гласове и најчешће гласовне групе	– CJ1.OO.O.1.1. – CJ1.OO.O.1.4. – CJ1.OO.O.3.2. – CJ1.OO.O.3.4. – CJ1.OO.O.3.7. – CJ1.OO.O.3.12. – CJ1.OO.O.3.13. – CJ1.OO.O.3.14. – CJ1.OO.O.3.15. – CJ1.OO.O.3.16. – CJ1.OO.C.1.1. – CJ1.OO.C.1.4. – CJ1.OO.C.3.2. – CJ1.OO.C.3.13. – CJ1.OO.C.3.14. – CJ1.OO.C.3.15. – CJ1.OO.C.3.16. – CJ1.OO.C.3.17. – CJ1.OO.H.1.1. – CJ1.OO.H.1.4. – CJ1.OO.H.3.7. – CJ1.OO.H.3.13. – CJ1.OO.H.3.14. – CJ1.OO.H.3.15. – CJ1.OO.H.3.19.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, и различите технике формативног оцењивања.	Српски језик Свет око нас

			и познаје основне интонацијске схеме (нарочито упитну) - познаје и користи ограничен број фреквентних морфолошких облика и синтаксичких структура у оквиру наученог репертоара језичких средстава			
4	2 We are different	Ученици обрађују: Описивање особа; Постављање питања и давање одговора у вези са нечијим изгледом; Описивање осећања	- разуме предмет једноставног разговора других лица о познатим/блиским темама (нпр. личне и породичне ствари, непосредно окружење) уколико се говори споро и разговетно - разуме кратка, једноставна, разговетно и споро изговорена упутства - успоставља и одржава друштвени контакт користећи једноставна језичка средства приликом поздрављања, представљања, добродошлице, окончања комуникације, захваљивања,	– CJ1.OO.O.1.5. – CJ1.OO.O.3.1. – CJ1.OO.O.3.2. – CJ1.OO.O.3.4. – CJ1.OO.O.3.6. – CJ1.OO.O.3.12. – CJ1.OO.O.3.13. – CJ1.OO.O.3.16. – CJ1.OO.O.3.17. – CJ1.OO.C.3.1. – CJ1.OO.C.3.2. – CJ1.OO.C.3.4. – CJ1.OO.C.3.6. – CJ1.OO.C.3.13. – CJ1.OO.C.3.17. – CJ1.OO.N.3.1. – CJ1.OO.N.3.2. – CJ1.OO.N.3.4. – CJ1.OO.N.3.6. – CJ1.OO.N.3.13.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, и различите технике формативног оцењивања.	Српски језик Грађанско васпитање

			извињавања, давања података о себи, распитивања о основним подацима који се тичу саговорника (нпр. ко је, одакле је, чиме се бави итд.). - користи елементарне и најфреквентније речи и изразе за обављање основних комуникативних активности - уз дуже паузе, описује или представља људе, предмете у свакодневној употреби, места, уобичајене активности користећи најједноставнија језичка средства			
5	3 Around town	Ученици обрађују: Обрађују вокабулар у вези са градом; Читање и разумевање једноставних текстова	- разуме једноставне поруке и питања која се односе на једноставне информације и непосредно окружење. - разуме фреквентне речи и једноставне изразе у јасно контекстуализованом и спором говору. - разуме кратка, једноставна, разговетно	– CJ1.OO.O.1.7. – CJ1.OO.O.3.1. – CJ1.OO.O.3.2. – CJ1.OO.O.3.4. – CJ1.OO.O.3.6. – CJ1.OO.O.3.7. – CJ1.OO.O.3.12. – CJ1.OO.O.3.16. – CJ1.OO.C.1.7. – CJ1.OO.C.2.6. – CJ1.OO.C.3.13. – CJ1.OO.C.3.16.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, и различите технике формативног оцењивања.	Српски језик Ликовна култура

			и споро изговорена упутства. - уз дуже паузе и уз помоћ саговорника, саопштава основне информације о себи и свом непосредном окружењу, тражи одређени предмет, користећи кратке једноставне исказе. - познаје и користи ограничен број фреквентних морфолошких облика и синтаксичких структура у оквиру наученог репертоара језичких средстава. - познаје основне појаве свакодневног живота циљних култура (нпр. начин исхране, радно време, навике, празници, разонода).	– CJ1.OO.H.1.7. – CJ1.OO.H.2.6.		
6	4 Let's eat	Ученици обрађују: Једноставан вокабулар у вези са кулинарством; Изражавање афинитета других особа; Изражавање својих жеља	- познаје основне појаве свакодневног живота циљних култура (нпр. начин исхране, радно време, навике, празници, разонода). - разуме фреквентне речи и једноставне	– CJ1.OO.O.1.7. – CJ1.OO.O.2.6. – CJ1.OO.O.3.1. – CJ1.OO.O.3.7. – CJ1.OO.O.3.16. – CJ1.OO.O.3.17. – CJ1.OO.C.1.7. – CJ1.OO.C.2.6.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, и различите	Српски језик Свет око нас

			изразе у јасно контекстуализованом и спором говору. - разуме кратка, једноставна, разговетно и споро изговорена упутства. - разуме кратке поруке које се односе на једноставне информације и непосредно окружење (нпр. писма, мејлови итд.). - разуме кратка, појединачна упутства која се тичу његових непосредних потреба, уколико укључују визуелне елементе - уз дуже паузе и уз помоћ саговорника, саопштава основне информације о себи и свом непосредном окружењу, тражи одређени предмет, користећи кратке једноставне исказе. - писаним путем доставља/тражи основне информације о себи/другима.	– CJ1.OO.C.3.7. – CJ1.OO.C.3.16. – CJ1.OO.C.3.17. – CJ1.OO.H.1.7. – CJ1.OO.H.2.6. – CJ1.OO.H.3.7. – CJ1.OO.H.3.16. – CJ1.OO.H.3.17.	технике формативног оцењивања.	
7	5 The	Ученици обрађују:	- разуме предмет	– CJ1.OO.O.3.4.	Посматрање и	Српски језик

	weather	годишња доба; описују временске прилике; постављају питања и дају одговоре у вези са временским приликама;	једноставног разговора других лица о познатим/блиским темама (нпр. личне и породичне ствари, непосредно окружење) уколико се говори споро и разговетно. - разуме кратка саопштења и питања која се односе на познате/блиске теме. - разуме једноставне поруке и питања која се односе на једноставне информације и непосредно окружење. - разуме кратке поруке које се односе на једноставне информације и непосредно окружење (нпр. писма, мејлови итд.). - разуме општи смисао и најважније информације у једноставним врстама текстова (кратке приче, извештаји, огласи, временске прогнозе и сл.) уз одговарајуће илустративне елементе.	– CJ1.OO.O.3.14. – CJ1.OO.C.3.14. – CJ1.OO.H.3.14. – CJ1.OO.O.3.7. – CJ1.OO.O.3.8. – CJ1.OO.O.3.12. – CJ1.OO.O.3.17. – CJ1.OO.H.1.1. – CJ1.OO.C.3.7. – CJ1.OO.C.3.8. – CJ1.OO.C.3.12. – CJ1.OO.C.3.17. – CJ1.OO.H.3.7. – CJ1.OO.H.3.8. – CJ1.OO.H.3.12. – CJ1.OO.H.3.17.	праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, и различите технике формативног оцењивања.	Свет око нас
--	---------	---	--	---	--	--------------

			- уз дуже паузе и уз помоћ саговорника, саопштава основне информације о себи и свом непосредном окружењу, тражи одређени предмет, користећи кратке једноставне исказе - пише кратке и једноставне поруке (нпр. СМС, имејл, објаве на друштвеним мрежама) у којима се захваљује, извињава или нешто честита. - препознаје и разумљиво изговара једноставније гласове и најчешће гласовне групе и познаје основне интонацијске схеме (нарочито упитну).			
8	6 My day	Ученици обрађују: Описивање дневних активности; Постављање питања и давање одговора у вези са дневним активностима;	- разуме предмет једноставног разговора других лица о познатим/блиским темама (нпр. личне и породичне ствари, непосредно окружење) уколико се говори споро и разговетно - разуме појединачне	– CJ1.OO.O.3.7. – CJ1.OO.O.3.15. – CJ1.OO.O.3.16. – CJ1.OO.C.3.4. – CJ1.OO.C.3.6. – CJ1.OO.C.3.7. – CJ1.OO.O.1.5.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, и различите технике формативног оцењивања.	Српски језик Грађанско васпитање

			речи и једноставне изразе из текстова савремене музике. - разуме кратка, једноставна, разговетно и споро изговорена упутства. - разуме кратке поруке које се односе на једноставне информације и непосредно окружење (нпр. писма, мејлови итд.). - формулише молбе и извињења. - писаним путем доставља/тражи основне информације о себи/другима. - користи елементарне и најфреквентније речи и изразе за обављање основних комуникативних активности.			
9	7 At work	Ученици обрађују: Вокабулар у вези са занимањима; Постављање питања и давање одговора у вези са занимањима;	- разуме предмет једноставног разговора других лица о познатим/блиским темама (нпр. личне и породичне ствари, непосредно окружење) уколико се говори споро	– CJ1.OO.C.3.4. – CJ1.OO.O.3.7. – CJ1.OO.O.3.13. – CJ1.OO.O.3.15. – CJ1.OO.O.3.16. – CJ1.OO.C.3.7. – CJ1.OO.C.3.13. – CJ1.OO.C.3.15.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, и различите	Грађанско васпитање Српски језик

			и разговетно. - разуме кратке поруке које се односе на једноставне информације и непосредно окружење (нпр. писма, мејлови итд.). - разуме кратка, појединачна упутства која се тичу његових непосредних потреба, уколико укључују визуелне елементе. - уз дуже паузе, описује или представља људе, предмете у свакодневној употреби, места, уобичајене активности користећи најједноставнија језичка средства. - формулише молбе и извињења. - писаним путем доставља/тражи основне информације о себи/другима. - правилно записује познату лексику.	– CJ1.OO.H.3.7. – CJ1.OO.H.3.13. – CJ1.OO.H.3.15.	технике формативног оцењивања.	
10	8 After school	Ученици обрађују: Вокабулар у вези са активностима у слободно време;	- разуме кратка саопштења и питања која се односе на познате/блиске теме.	– CJ1.OO.O.3.4. – CJ1.OO.O.3.2. – CJ1.OO.O.3.16. – CJ1.OO.O.1.7.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима,	Српски језик Свет око нас

		читање једноставних текстова, разумевање и давање одговора.	- разуме предмет једноставног разговора других лица о познатим/блиским темама (нпр. личне и породичне ствари, непосредно окружење) уколико се говори споро и разговетно. - разуме кратка, појединачна упутства која се тичу његових непосредних потреба, уколико укључују визуелне елементе. - пише једноставне податке о себи и лицима из блиског окружења, у обрасцима, упитницима или табелама. - писаним путем доставља/тражи основне информације о себи/другима. - користи елементарне и најфреквентније речи и изразе за обављање основних комуникативних активности. - познаје основне појаве свакодневног живота циљних култура (нпр.	– CJ1.OO.C.3.4. – CJ1.OO.C.3.2. – CJ1.OO.C.3.16. – CJ1.OO.C.1.7. – CJ1.OO.H.3.4. – CJ1.OO.H.3.2. – CJ1.OO.H.3.16. – CJ1.OO.H.1.7.	симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, и различите технике формативног оцењивања.	
--	--	--	--	--	--	--

			начин исхране, радно време, навике, празници, разонода).			
--	--	--	--	--	--	--

Критеријуми оцењивања:

У трећем разреду ученици се оцењују бројчано на основу:

- Усменог одговарања
- Писмених радова
- Активности ученика

- Оцена усменим путем се добија на основу учениковог усменог одговора према следећој бројчаној скали:

Одличан (5) - ученик је у стању да самостално примењује научене речи и изразе, у потпуности разуме основни смисао и главне информације у аутентичном разговору два или више (са)говорника. Разуме изражена осећања, жеље и расположења. Течно и с лакоћом описује себе и околину, школски контекст и приватан живот, свакодневне навике, искуства и догађаје. На једноставан начин излаже на задату тему и одговара на питања која се односе на њу. Правилно и самостално изражајно чита. Успешно ради у различитим облицима рада.

Врло добар (4) – ученик усвоја појмове, речи и изразе, а уз мању помоћ наставника их повезује и изводи закључке. Разуме основни смисао и главне информације у аутентичном разговору. Саставља краће исказе о себи, својој породици и непосредном окружењу. Уз краће паузе и мању помоћ наставника, описује себе и своје непосредно окружење, свакодневне активности, своја осећања и изражава допадање и недопадање користећи једноставна језичка средства. У великој мери правилно и самостално изражајно чита. Сналази се у различитим облицима рада.

Добар (3) – ученик углавном разуме појмове, речи и изразе, може самостално да наведе граматичке појмове и појмове из вокабулара и објасни их уз делимичну помоћ наставника. Познаје и користи једноставније граматичке елементе и конструкције. Разуме општи смисао и најважније информације у једноставним текстовима. Поставља једноставна питања о темама које одговарају његовим интересовањима.

Захтеве обавља делимично и уз помоћ наставника. Углавном правилно чита.

Довољан (2) – ученик препознаје основне појмове, честе речи и једноставне изразе у јасном контексту и спором говору. Уз већу помоћ наставника разуме кратка, једноставна, разговетно и споро изговорена упутства. У стању је да изговори искључиво просте реченице и изрази најосновније потребе. Чита делимично правилно и уз помоћ наставника.

Недовољан (1) – ученик не препознаје основне појмове, речи и изразе. Ни уз велику помоћ наставника не разуме најједноставније захтеве ни упутства. Не показује жељу за напредовањем нити ангажовањем.

- Оцењивање писмених провера врши се на основу скале бодовања која изражава однос између процента тачних одговора и одговарајуће оцене, а коју утврђује наставник.

- Активност ученика прати се континуирано и вреднује се током целе школске године. У активност улази и редовност/благовременост/тачност израде и доношења домаћих задатака, као и редовно доношење материјала потребног за рад на часу. Степен самосталности у раду, степен ангажовања, иницијативе, начин остваривања сарадње у процесу учења са другим ученицима такође се вреднују кроз активност.

Наставни предмет: Енглески језик – допунска настава

Разред: трећи

Фонд часова: 36

Циљ допунске наставе: Пружање подршке ученицима који наилазе на тешкоће у савладавању наставних садржаја из енглеског језика, као и онима који су одсуствовали са наставе. Циљ је да се кроз прилагођавање метода рада индивидуалним могућностима ученика отклоне нејасноће у усвајању лексичких и граматичких структура, унапреди разумевање говора и писаног текста, те омогући достизање

дефинисаних исхода и језичких стандарда за трећи разред.

Задаци допунске наставе:

- Дијагностиковање и отклањање конкретних тешкоћа: благовремено идентификовање индивидуализованих празнина у знању (лексичких, граматичких или ортографских) и систематски рад на њиховом превазилажењу.
- Унапређивање технике почетног читања и писања: пружање додатне подршке у савладавању односа између гласа и слова (разликовање граfiје и изговора на енглеском језику) кроз вођене активности читања и писања краћих речи и једноставних реченица.
- Утврђивање базних језичких структура: континуирано увежбавање и аутоматизација основних граматичких модела предвиђених програмом за трећи разред (нпр. исказивање поседовања, садашње трајно време, простор и локације) кроз прилагођене и поједностављене контексте.
- Проширење и усвајање активног речника: помоћ у разумевању и практичној примени тематске лексике предвиђене редовним планом и програмом, уз коришћење визуелних и аудио-стимуланса.
- Надокнађивање пропуштеног градива: систематизован рад са ученицима који су због дужег или учесталог одсуствовања са редовне наставе пропустили одређене наставне јединице.
- Развијање самосталности и мотивације за учење: разбијање језичке баријере и страха од грешке кроз стварање подстицајне атмосфере, чиме се јача самопоуздање ученика и развијају позитивне навике у самосталном раду.
- Припрема за редовно праћење и вредновање: оспособљавање ученика за успешно учешће у редовним наставним активностима и постизање бољих резултата приликом бројчаног оцењивања.

Литература: Уџбеник “My Disney Stars and Heroes 3: Pupil’s book with eBook” (аутори: Viv Lambert, Cheryl Pelteret; издавач: Акроноло Pearson), радна свеска “My Disney Stars and Heroes 3: Activity book with eBook” (аутори: Viv Lambert, Cheryl Pelteret; издавач: Акроноло Pearson), дигитални, аудио, видео и онлајн материјали

Бр.теме	Назив теме	Фонд часова
1.	The English Alphabet	2
2.	Colours	2
3.	Numbers 1-20	2
4.	Ocean animals	3
5.	Appearance	3
6.	Places in town	3
7.	Food	4
8.	Seasons & Weather	4
9.	Daily routines	3
10.	Jobs & Work	4
11.	Free-time activities	3
12.	Revision	3

Број	НАСТАВНА ТЕМА	НАСТАВНИ САДРЖАЈИ	НАСТАВНИ ИСХОДИ
1.	The English Alphabet	Слова енглеске абетеде (A–Z), разликовање великих и малих слова, основа за спеловање (spelling).	Ученик препознаје и именује слова абетеде и уме да спелује своје име по моделу.
2.	Colours	Основне боје: <i>red, blue, yellow, green, orange, pink, purple, black, white, brown</i> . Структура: <i>It's (blue)</i> .	Ученик тачно идентификује боју на основу аудио/визуелног садржаја и користи кратку реченицу за именовање боје објекта.
3.	Numbers 1-20	Бројеви од 1 до 20 (акценат на тежи правопис: <i>eight, eleven, twelve, thirteen, fifteen</i>). Израз: <i>I am (nine)</i> .	Ученик броји предмете на слици до 20, успешно повезује цифру са написаном речи и одговара на питање: <i>How old are you?</i>
4.	Ocean animals	Појмови везани за океан: <i>boat, ocean, octopus, shark, beach, crab, dolphin, jellyfish, sea lion, shell, starfish, whale</i> . Множина на -s. Фраза: <i>Can you help me?</i>	Ученик препознаје морске појмове на илустрацијама, прати једноставан стрип уз визуелну подршку и користи израз за тражење помоћи на часу.
5.	Appearance	Придеви за изглед (<i>old, short, tall, young</i>); опис косе и лица (<i>blonde, curly, dark, grey, long, straight; beard, glasses</i>). Структура: <i>Has he/she got...?</i>	Ученик идентификује физичке особине ликова на слици и тачно одговара на једноставна питања о поседовању користећи

			<i>Yes, she has. / No, he hasn't.</i>
6.	Places in town	Елементи улице (<i>bus, lorry, street, tram</i>) и објекти у граду (<i>bookshop, cinema, fire station, hospital, museum, restaurant, supermarket, train station</i>). Структуре: <i>There isn't / There aren't any...; Is there...? / Are there any...?</i>	Ученик препознаје места у граду и возила на мапи/илустрацији и тачно даје кратке одговоре на питања о постојању објеката (<i>Yes, there is. / No, there aren't.</i>).
7.	Food	Намирнице и оброци (<i>cupcakes, peas, potatoes, soup, chicken, chocolate, kiwis, mangoes, milkshake, nuts, pineapples, yoghurt</i>). Изражавање допадања у 3. лицу: <i>He likes/loves... / She doesn't like...</i> ; Питање: <i>Does she like...?</i>	Ученик именује храну са слика, разликује изразе свиђања и несвиђања у трећем лицу једине и тачно користи одговарајући кратки одговор (<i>Yes, she does. / No, she doesn't.</i>).
8.	Seasons & Weather	Годишња доба (<i>autumn, spring, summer, winter</i>); временске прилике (<i>cloudy, cool, rainy, snowy, stormy, sunny, warm, windy</i>). Питање и опис: <i>What's the weather like? It's warm and sunny / It's very cold.</i>	Ученик препознаје годишња доба и временске симболе на слици, разуме кратак текст и уме да одговори на питање о временским приликама користећи структуру <i>It's...</i>
9.	Daily routines	Свакодневне активности (<i>do homework, go to school, go to work, watch TV, brush my teeth, come home, get dressed, get up, go to sleep, have a shower, pack my backpack, wash my face</i>). Present Simple за множину (<i>We watch TV / They have dinner</i>); Питања: <i>Do you/they...?</i>	Ученик препознаје дневне рутине на основу илустрација и ређа их по хронолошком редоследу; тачно реагује на питања за множину кроз кратке одговоре (<i>Yes, we do. / No, they don't.</i>).
10.	Jobs & Work	Занимања (<i>baker, farmer, office worker, police officer, architect, astronaut, athlete, builder, bus driver, doctor, firefighter, vet</i>). Изражавање жеље у 3. лицу: <i>She wants to be... / She doesn't want to be...</i> ; Питање: <i>What do you want to be?</i>	Ученик идентификује занимања са слика, једноставно исказује шта жели да буде у будућности (<i>I want to be a...</i>) и разуме туђе жеље изражене кроз потврдни и одрични облик у трећем лицу једине.
11.	Free-time activities	Активности у слободно време (<i>collect shells, go for a walk, go on a ride, listen to music, do a jigsaw puzzle, do judo, have a nap, have a picnic, play in the playground, ride a scooter, surf the internet, take photos</i>). Present Continuous за множину (<i>They're reading / They aren't having a nap</i>); Питање: <i>Are they...?</i>	Ученик на основу визуелног подстицаја разуме шта људи раде у тренутку говора (разуме значење садашњег трајног времена) и кратко одговара на питања са <i>Are they...?</i> (<i>Yes, they are. / No, they aren't.</i>).

12.	Revision	Систематизација речника кроз пређено градиво.	Ученик показује већи ниво самосталности и сигурности при решавању прилагођених, основних задатака заснованих на препознавању, повезивању и преписивању по моделу.
-----	----------	---	---

Начини процене остварености постигнућа:

Праћење и вредновање постигнућа ученика на допунској настави врши се континуирано, са циљем да се утврди тренутни ниво савладаности материје и пружи благовремена повратна информација. Фокус је на препознавању и разумевању, уз максимално коришћење визуелних и контекстуалних подстицаја (Disney/Pixar илустрације из уџбеника).

Оствареност планираних минималних постигнућа проверава се кроз следеће начине:

- усмена вођена интеракција: кратка питања током часа која захтевају минималне одговоре (нпр. *Yes/No* одговори, кратки одговори попут *Yes, she has / No, they aren't*, или једноставно именовање предмета и ликова са слике);
- посматрање активности ученика: праћење учешћа у једноставним језичким играма (разврставање флеш-картица са храном или занимањима, спајање речи и слика на табли);
- праћење израде практичних задатака;
- задаци вишеструког избора (заокруживање тачног одговора између два понуђена);
- задаци повезивања (линијама спојити слику морске животиње или објекта у граду са одговарајућом написаном речи);
- задаци допуњавања по моделу (уписивање слова која недостају у речима или допуњавање реченице једном понуђеном речи).

4. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ

Назив програма	ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ		
Циљ	Циљ наставе и учења Грађанског васпитања је подстицање развоја личности која је одговорна према својим правима и правима других, отворена за договор и сарадњу и спремна да активно учествује у животу школске и локалне заједнице, уважавајући принципе, процедуре и вредности демократског друштва.		
Разред	Трећи		
Годишњ и фонд часова	36 часова		
ИСХОДИ По завршеном разреду ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ	
- својим понашањем показује да прихвата различитост других; - препознаје у свом окружењу примере неједнаког поступања према некој особи или групи на основу неког њиховог личног својства; - се понаша на начин који уважава сопствене и туђе потребе, права и осећања у свакодневним ситуацијама; - препознаје примере солидарности у свом окружењу, причама, филмовима; - укаже вршњацима на особе или групе у свом окружењу којима је потребна помоћ и подршка; - објасни разлику између саосећања, солидарности и сажаљења на датом примеру; - укаже на упрошћено, поједностављено, генерализовано и најчешће нетачно приказивање некога на приказаним примерима; - наведе неколико институција у свом окружењу које брину о потребама и правима грађана, посебно деце;	ЉУДСКА ПРАВА Сви различити, а сви равноправни	Различитост Живот у заједници у којој би сви људи били исти (по полу, узрасту, вери, националности, образовању, интересовању). Различитост као богатство једне друштвене заједнице. Отвореност и затвореност за различитости. Различитости у нашој локалној заједници. Равноправност мушкараца и жена Уважавање разлика уз једнака права, одговорности и могућности. Дечаци и девојчице - сличности и разлике, иста права и могућности. Осетљиве друштвене групе Групе којима је услед специфичних разлика потребна додатна подршка како би имале исте шансе и могле равноправно да се укључе у живот заједнице и остваре своје потребе и права. Стереотипи и предрасуде Упрошћено, поједностављено, генерализовано и најчешће нетачно приказивање некога (сви дечаци су, све девојчице су, сви Роми су). Негативно мишљење појединаца о некоме ко се не познаје довољно. Стереотипи и предрасуде као основ за дискриминацију. Дискриминација Неједнако поступање према особи или некој групи на основу неког	

- наведе шта би волео да има у својој локалној заједници што сада недостаје; - тражи помоћ у ситуацијама кршења својих или туђих права; - наведе једно удружење грађана у свом окружењу и опише чиме се бави; - опише на које све начине деца његових/њених година могу да брину о својој локалној заједници; - пажљиво слуша саговорника, слободно износи мишљење, образлаже идеје, даје предлоге и прихвата да други могу имати другачије мишљење; - испољава заинтересованост за сарадњу и учешће у групном раду; - заједно са осталим ученицима учествује у проналажењу особа којима је потребна помоћ, у изради плана и реализацији акције, њеној промоцији и вредновању.		њиховог личног својства (пол, узраст, вера, националност, образовање, инвалидитет), што за последицу има нарушавање њихових права и достојанства. Једнако поступање према неједнакима као вид дискриминације. Етикетирање, ружни надимци као вид дискриминације.
	ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО Ја и други у локалној заједници	Локална заједница Место где грађани задовољавају највећи број својих потреба и остварују највећи број својих права. Потребе и права које деца задовољавају у локалној заједници - за образовањем, здравственом заштитом, одмором, игром, учествовањем у спортским, кулурним и уметничким активностима. Комуналне услуге Услуге од општег интереса за све грађане локалне заједнице - вода, превоз, путеви, паркинг, отпад, осветљење, паркови, пијаце, димничари. Институције и организације Локалне заједнице у области образовања, културе, здравља, спорта и рекреације, очувања околине, безбедности, верске организације. Активности и допринос удружења грађана у локалној заједници. Наша локална заједница Брига наше локалне заједнице о потребама и правима својих грађана. Брига наше локалне заједнице о деци различитих својстава (пол, узраст, сиромаштво, здравље). Доступност садржаја у нашем окружењу слепим или глувим особама, родитељима са дечијим колицима или особама у инвалидским колицима (пешачки прелази, школа, дом здравља, продавница, превоз). Брига деце о својој локалној заједници - о отпаду, биљкама и животињама, споменицима културе, уметничким делима, потрошњи воде, пружање помоћи онима којима је то потребно. Удружење грађана у нашем окружењу некад и сад.
	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ Снага узајамне	Солидарност Потреба узајамне бриге и одговорности међу људима. Лажна солидарност. Разлика између саосећања, сажалења и солидарности. Примери акција солидарности у нашој локалној заједници (мобе,

	помоћи	добровољно давање крви и хуманитарне акције за лечење болесних, СМС акције прикупљања новца). Ситуације у којима свакоме може бити потребна помоћ (болест, сиромаштво, ратови, поплаве, земљотреси, пожари, миграције). Медији као подршка солидарности. Волонтирање Добровољно ангажовање појединаца и група у пружању помоћи људима, животињама, биљкама. Мотиви волонтера - веровање у снагу узајамне помоћи, човекољубље и хуманост. Волонтерске акције ученика/ученица школе у локалној заједници (чишћење јавних површина, сађење биљака, помоћ старим људима, удомљавање напуштених кућних љубимаца). Активности волонтера Црвеног крста у нашој локалној заједници.
	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ Акција солидарности у локалној заједници	Планирање и извођење акције солидарности у локалној заједници Утврђивање коме је у заједници потребна помоћ. Одређивање циља акције. Припрема плана акције - подела улога, договор о роковима, начину реализације. Извођење и документовање акције -видео, фотографије, текстови и сл. Промоција акције на нивоу школе -приказивање другим одељењима, родитељима и сл., прављење постера или паноа, објављивање прилога у школском листу. Вредновање акције - чиме смо задовољни, шта је могло бити боље.

Кључни појмови садржаја: равноправност, стереотипи и предрасуде, дискриминација, локална заједница, солидарност, волонтирање

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Изборни програм Грађанско васпитање за трећи разред организован је, као и програми за претходна два разреда, по моделу спирале што значи да су садржаји дати у исте четири области (*Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам*) али се они проширују и продубљују, а исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. Све четири области су једнако важне, а наставник их, у непосредном раду са ученицима, интегрише јер између њих постоји природна веза.

Програми Грађанског васпитања у првом циклусу, по свом циљу и концепцији, најближи су програмима обавезног предмета Свет око нас, односно Природа и друштво. Како ученици расту, повећавају се и њихове когнитивне, емотивне и социјалне способности да упознају појаве у свету који их окружује. Зато се у првом разреду проучавају појаве из најближег окружења (породица, одељење), затим у другом то

је школа, а у трећем разреду програми оба предмета предвиђају проучавање појава из ширег окружења, односно локалне заједнице како се она назива у овом изборном програму. Сам појам локалне заједнице, у овом програму, се посматра као простор у коме грађани у највећој мери задовољавају своје потребе и остварују своја права, а не као дефинисана територијална површина у оквиру организације државне управе.

У трећем разреду ученици проширују свој радијус кретања и сваким даном све боље упознају своју локалну заједницу. Знају где је пошта или где су спортски терени, где се иде код лекара или у куповину. Међутим, недовољно познају ко је обезбедио воду, направио пут или организовао превоз људи, одношење ђубрета, сређивање парка или чишћење снега на улицама. Садржај овог програма треба да омогући ученицима да се упознају и са тим аспектом комуналног живота грађана у некој локалној заједници, а које се међусобно могу врло разликовати (сеоска, приградска, градска) о чему ће наставник свакако водити рачуна и прилагођавати садржај и активности. Од ученика се очекује не само да упознају локалну заједницу већ и да имају критички однос према њој, у смислу да промишљају шта све недостаје или није довољно развијено како би она у што већој мери задовољавала потребе свих грађана који ту живе (више паркова, пешачких прелаза, биоскоп, базен, тржни центар, играоница...). У тим активностима ученике треба подстицати да мисле и о потребама других, а не само о сопственим, и да јачају свест и осетљивост за специфичне разлике међу људима у заједници по полу, узрасту, здравственом стању, образовању, националности, вери. Да та осетљивост постоји показују њихови одговори у којима се залажу да у њиховој локалној заједници буде амбуланта, звучни семафори за слепе, паркинг за инвалиде, црква или библиотека. Програм предвиђа да ученици боље упознају и различита удружења грађана којих има велики број чак и у сасвим малим срединама. Нека од њих су настала недавно (нпр. удружење љубитеља видео игара), нека имају трајање и више од једног века (нпр. удружење пчелара), нека су за забаву и задовољење неких интересовања (нпр. хор), а нека су основана из хуманих разлога (нпр. удружење *Живимо заједно* за помоћ особама са сметњама у развоју). Прича о удружењима грађана има за циљ подстицање осећаја припадности заједници и спремности за удруживање са другима како би боље функционисали и боље се осећали у својој заједници. Упознавање ученика са солидарношћу и волонтирањем треба да обезбеди јачање вредности заједништва, хуманости, личне одговорности и поштовања различитости у оквиру локалне заједнице којој природно припадамо. Ученицима ће посебно бити интересантно уколико буду у прилици да се упознају са особама које су својим понашањем то и показале. На пример, може се организовати разговор са особом која је велики број пута дала добровољно крв и са особом која је примила туђу крв што јој је спасло живот. Такође, ученицима би био интересантан и сусрет са особом/особама које су на свом поседу изградиле азил за незбринуте животиње и о њима брину док их не удоме. Програм пружа велике могућности да се ученици током целе школске године укључују у различита дешавања у локалној заједници (традиционални вашари, посела, изложбе, дружења, смотре, фестивали, такмичења, сусрети...) и јачају везе са другим грађанима (старијим, болесним, друге вере, друге нације...).

Кроз различите активности и примере потребно је ојачати ученике да разликују саосећање, сажаљење и солидарност. Као илустрацију наводимо пример односа према слепим особама где ученицима треба да буде јасно да је саосећање кад осећамо колико им је тешко да се самостално крећу улицама уз помоћ белог штапа, да је солидарност када осмишљавамо како помоћи тим лицима да се лакше крећу самостално, а да је сажаљење вид дискриминације у коме се слепе особе доживљавају као мање способне, другачије, мање вредне или јадне. Многи су примери где се дискриминација по различитом основу може довести у везу са предрасудама и стеротипима али је на овом узрасту најпогодније о томе говорити на примеру дечака и девојчица, мушких и женских послова, односа према Ромима, деци која похађају

школу по индивидуалном образовном плану или имају било коју сметњу у развоју. Није неопходно да ученици у свом речнику имају речи дискриминација, етикетирање, предрасуде и стереотипи али је потребно да достигну исходе наведене у програму као што су *препознаје у свом окружењу примере неједнаког поступања према особи или некој групи на основу неког њиховог личног својства или на примеру препознаје упрошћено, поједностављено генерализовано и најчешће нетачно приказивање некога или нечега*. Ови исходи су врло важни јер подржавају развој осетљивости ученика за различите видове неуважавања и непоштовања што је основ за постизање исхода програма у следећим разредима, а који имају за циљ даље неговање друштвене свести и одговорности. Из тог разлога програм за трећи разред предвиђа акцију солидарности у локалној заједници која захтева да ученици “изађу” из школе, пронађу особе или групе којима је потребан неки вид помоћи и осмисле на који начин ће исказати своју солидарност с њима. То не морају бити велике акције, довољно је организовати да ученици наизменично посећују неку старију особу о којој нема ко да брине и доносе јој неопходне намирнице, проводе време у разговору са њом, обележе рођендан и празнике или помогну око кућних послова, одласка лекару... Своју активност треба да прате и да је документују. Смисао оваквих акција је не само да ученици боље препознају потребе других који често живе, више или мање, невидљиво ту око нас, већ и да осете ефекте заједничког рада и задовољство у пружању помоћи. Као погодан мотив оваквих акција може се користити позната мисао Душка Радовића: “*Наше мало може бити много онима који немају ни мало*”. Осим тога, са ученицима треба тако радити да постану свесни да свако од нас може доћи у ситуацију да му буде потребна нечија помоћ и солидарност. Зато као идеју наводимо и могућност да уместо спровођења акције ученици обаве истраживање о некој раније спроведеној акцији солидарности у локалној заједници (у ситуацији болести, сиромаштва, земљотреса, поплаве, бомбардовања, доласка већег броја миграната, класичне мобе и др.). То могу урадити тако што ће питати своје родитеље, баке и деке шта се тада дешавало, ко се све укључио у акцију, како се завршила.... Истраживање може бити окончано припремом изложбе која би садржала фотографије и текстове из новина, књига о том догађају. У програму су наведени садржаји које наставник може да допуњује, проширује и мења према конкретним потребама и плану сопственог рада али увек имајући у виду исходе које треба достићи. Они су тако дати да одговарају узрасту ученика и да су мерљиви, проверљиви, односно наставник може, пратећи активности ученика, лако да утврди да ли их они остварују и у којој мери. Најчешће су на нивоу примене што значи да се знање и разумевање подразумевају јер без тога нема примене. Такав приступ одговара концепту Грађанског васпитања од кога се очекује да код ученика развија конативну, вољну компоненту која долази до изражаја у понашању. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање општег циља програма и развоја међупредметних компетенција. Између исхода постоји повезаност. Остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода што се препознаје у томе да се неки исходи у истој или сличној формулацији налазе у програмима за више разреда.

У процесу планирања наставе и учења наставник се руководи, превасходно, исходима које ученици треба да достигну. Приликом избора активности, како наставника тако и ученика, треба имати у виду да свака од њих се може вишеструко искористити. На пример, у оквиру скоро свих активности на различитим садржајима могућ је допринос остваривању исхода који се односе на комуникацију, осетљивост за различитост, сарадњу, поштовање правила, доношење одлука. То значи, да за такве исходе нису потребни посебни садржаји, активности и часови. Њихово остваривање одвија се постепено, спонтано и то не само кроз избор садржаја већ и кроз избор одговарајућих начина рада. Достижање исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника.

Наставници су у прилици да бирају: радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дискусије, мини истраживања, једноставне акције као и да сами осмисле неке друге активности. Радионице треба да започињу причом која је блиска искуству ученика, а садржи неку врсту заплета (моралну дилему или сукоб потреба и/или вредности) као повод за дискусију у пару или у мањој групи, а завршава разменом у целој групи. Циљ је да се пружи могућност сваком ученику да преиспита своје мишљење и деловање због појаве конфликта између његове тачке гледишта и тачке гледишта која је различита од његове. Зато се може рећи да активности на часу треба тако да теку да обезбеде искуствено учење, тј. уобличавање и поимање личних, аутентичних доживљаја и ставова ученика кроз размену у групи, а не преношење готових знања, туђих увида или готових предлога. Добро је да постоји игровни контекст који помаже ученицима да се опусте и ослободе, да пробају различите видове изражавања и симболизације унутрашњих искустава, и да кроз игру истражују разноврсна, дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају. С обзиром на узраст ученика добро је у току часа комбиновати различите активности и осмислити такву динамику рада којом се одржава њихова пажња и мотивација за учествовањем.

Грађанско васпитање је део ширег концепта образовања за демократију и грађанско друштво и у том смислу је повезано са другим предметима, ваннаставним активностима и етосом школе. Овај програм корелира са предметима Српски језик, Природа и друштво, Ликовна и Музичка култура и зато је сваки вид тематског планирања добродошао.

Како је планом предвиђено да се и у трећем разреду остварује *пројектна настава*, то је добра прилика да се повеже са активностима Грађанског васпитања. Пројектна настава по свом концепту у потпуности одговара природи овог изборног програма. Заједничко им је што доприносе когнитивном, афективном и социјалном развоју ученика, као и развоју међупредметних компетенција. *Пројектна настава* има елементе проблемске и истраживачке наставе који се односе на тражење решења за неки проблем кроз тимски рад и коришћење савремених технологија. Заједничко им је и то што се предност даје процесу рада и сарадњи наспрам самих резултата. *Пројектна настава* од ученика захтева самостално проналажење информација, способност решавања проблема, рад у групи, критичко мишљење, доношење одлука, аргументовање, преузимање одговорности, поштовање рокова, планирање што су све захтеви и програма Грађанског васпитања, посебно у области *Грађански активизам*. *Пројектна настава* подразумева унапређивање компетенције ученика да користе савремене технологије у образовне сврхе на одговоран и безбедан начин што се уклапа са очекиваним исходима програма за Грађанско васпитање у другом разреду (безбедност у коришћењу интернета), а који треба и даље неговати.

У овом програму продукти ученичких активности имају посебан значај. Они могу бити различите врсте: постери, аудио-визуелни записи, презентације, прикази резултата истраживања и друго. Они се могу користити у току рада на неком садржају као вид документовања процеса учења и активности ученика, при интеграцији или рекапитулацији обрађених садржаја, процени напредовања ученика, као и самопроцени наставника колико успешно ради. Продукти се могу користити и ван одељења/групе, на пример на изложби у холу школе, у школским новинама, сајту школе.

За остваривање програма и достизање дефинисаних исхода врло је важна улога наставника. Он је модел који својим понашањем и начином на који организује рад у групи доприноси стварању демократске атмосфере која је погодна за размену и аргументовање идеја и мишљења међу ученицима, он је тај који даје повратну информацију и подстиче ученике на разумевање односа у групи. Наставник подржава ученике када им је тешко да се изразе, помаже им у избору правих речи. Подстицајним питањима може да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе што је озбиљан захтев за ученике трећег разреда који су још увек у извесној мери (мада мање него пре) фокусирани на

сопствене потребе, мисли, осећања. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ већ и начин да се достигну жељени исходи. Наставник треба да обезбеди да се на часу сваки ученик осећа уважено, прихваћено и добродошло у својој различитости уз обавезу поштовања и уважавања других и другачијих погледа и мишљења. Његова улога је и да обезбеђује наставна средства или упућује ученике да их сами пронађу. За овај програм посебно су погодне информације које нуди сама локална заједница нпр. локалне новине, телевизија и радио, информације на сајтовима, различити плакати и лифлети које прави дом здравља, музеј, галерија, туристичка агенција, спортски клуб... Ученици који живе у малим срединама, селима где локална заједница свакако другачије изгледа од оне у градовима, могу користити информације од својих бака и дека од којих ће сазнати како су они задовољавали своје потребе, које су проблеме имали и како су их решавали.

Оцењивање ученика у Грађанском васпитању се остварује у складу са Правилником о оцењивању у основној школи. Оно је описно и подразумева да ученици имају увид у своје напредовање и то не само у остваривању исхода из овог програма већ и у развоју неколико међупредметних компетенција, посебно компетенције за *Одговорно учешће у демократском друштву*. Како је највећи број активности ученика у оквиру часова овог изборног програма организован кроз групни рад, то значи да наставник треба да има јасне критеријуме праћења напредовања који су и ученицима познати. Могу се пратити следећи показатељи: начин на који ученик учествује у активностима, како прикупља податке, како аргументује, евалуира, документује. Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да се нађе веза међу појавама, наведе пример, промени мишљење у контакту са аргументима, разликују чињенице од интерпретације, изведе закључак, прихвати другачије мишљење, примени научено, предвиде последице, дају креативна решења. Такође, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење или критицизам, колико су креативни. Када су у питању активности ученика у оквиру последње области, ученици не треба да буду оптерећени резултатима јер и из неуспелих акција може се пуно тога научити. Истовремено, наставник пружа подршку ученицима да и сами процењују сопствено напредовање и напредовање групе.

Предмет:Верска настава(православни катихизис)

Разред: трећи

Годишњи фонд часова: 36 Недељни

фонд часова: 1

Циљ наставе православног катихизиса (веронауке) у основном образовању и васпитању јесте да пружи целовит православни поглед на свет и живот, уважавајући две димензије: историјски хришћански живот (историјску реалност Цркве) и есхатолошки (будући) живот (димензију идеалног). То значи да ученици систематски упознају православну веру у њеној доктринарној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији, при чему се хришћанско виђење живота и постојања света излаже у веома отвореном, толерантном дијалогу са осталим наукама и теоријама о свету, којим се настоји показати да хришћанско виђење (литургијско, као и подвижничко искуство Православне Цркве) обухвата сва позитивна искуства људи, без обзира на њихову националну припадност и верско образовање.

Ред број	НАСТАВНА ТЕМА	обрада	утврђивање	вежба	систематизација	укупно
I	УВОД	1	/	/	/	1
II	БОГ СТВАРА СВЕТ И ЧОВЕКА	5	2	/	/	7
III	БОГ НАС ВОЛИ	5	2	/	/	7
IV	ЗАЈЕДНИЦА БОГА И СВЕТА КРОЗ ЧОВЕК	4	3	/	/	7
V	ЛИТУРГИЈА – ПРЕОБРАЖЕНИ СВЕТ	5	2	/	/	7
VI	ЧОВЕК И ПРИРОДА	3	3	/	1	7

Кључни појмови: стварање, свет, Бог, човек, Литургија, Васкрсење, љубав, заједница, дарови, икона, молитва, чување

Редни број	Исходи	Теме/области	Садржаји програма	Међупредметне компетенције	Начин и поступци остваривања програма
I	По завршетку теме ученик ће бити у стању да: <i>Когнитивни аспект:</i> - сагледа садржаје којима ће се бавити настава Православног катихизиса у току 3. разреда основне школе; - уочи какво је његово предзнање из градива Православног катихизиса обрађеног у претходном разреду школовања. <i>Афективни аспект:</i> - жели да активно учествује на часовима верске наставе.	УВОД	Реализацијом програма у 3. разреду треба да се покаже: да свет није самобитан, већ да га је створио Бог Отац слободно, из љубави, и то као конкретне врсте и бића и да постојање света зависи од воље другог, односно од Божије воље. Овим се постиже веома важан услов за даље разумевање хришћанске науке, а што се огледа у следећем: - Бог је створио свет као конкретне врсте ни из чега (узрок постојања света јесте Божја слобода); - Последице створености по природу и њено постојање (конкретност врста и бића значи њихову међусобну раздјељеност – индивидуалност, али и њихову потенцијалну пропадљивост, смрт); - Бог Отац је слободно и из љубави створио свет заједно са Сином и Духом, са жељом да свет	<i>Компетенција за учење</i> - Има позитиван и одговоран однос према учењу. <i>Комуникација</i> - Уважава саговорника а реагујући на оно што говори, а не на његову личност. <i>Сарадња</i> - доприноси решавању разлика у мишљењу и ставовима поштујући друге као равноправне чланове тима или групе.	Катихизација као литургијска делатност-заједничко је дело катихете (вероучитеља) и његових ученика. Катихета (вероучитељ) би требало стално да има науму да катихеза не постоји ради гомилања информација („знања о вери“), већ као настојање да се учење и искуство Цркве лично усвоје и спроведу у живот кроз слободно учешће у богослужбеном животу Цркве. На почетку сваке наставне теме ученике би требало упознати са циљевима и исходима наставе, садржајима по темама, начином остваривања програма рада, као и са начином вредновања њиховог рада. <i>Врсте наставе</i> Настава се реализује кроз следеће облике наставе: - теоријска настава (34 часова) - практична настава (2 часа) <i>Место реализације наставе</i> - Теоријска настава се реализује у учионици;

			вечно постоји у заједници слободе и љубави с Богом преко човека; •Стварање човека на крају свега створеног по “икони и подобију Божјем” (разлика између човека и осталих бића); •Циљ стварања човека је да се		• Практична настава се реализује у цркви – учешћем у литургијском сабрању.
			брине о природи и да сједини свет с Богом; •Евхаристија као свет у малом (Литургија као сједињење свих створења преко човека с Богом Оцем); •Стварање света и човека у православној иконографији;		

II	• препознати неке елементе библијске повести о стварању света; • моћи да препозна и именује иконе на којима су представљени дани стварања света, на основу библијске повести; • моћи да увиди да је свет скуп конкретних врста живих бића која су уједињена, једна другима потребна и да она чине велику заједницу љубави – Цркву; • моћи да објасни да је свет створен љубављу Божјом; • моћи да разуме да се права слобода изражава као љубав према другим људима, природи и Богу; • уочити да је човек сличан Богу. <i>Афективни аспект:</i> • бити подстакнут да развија љубав према ближњима,	БОГ СТВА РА СВЕТ И ЧОВЕ КА	1. Чињеницом да је Бог створио свет слободно, указујемо на то да је биће, односно постојање природе, израз слободе једне личности, односно личности Бога. Тиме се биће, односно постојање, ослобађа нужности, тј. природне детерминисаности и постаје израз слободе личности. 2. Будући да је Бог Отац створио свет из љубави, то значи да је тај свет Богуврло драг и да га је створио да буде вечан. Зато уништавање природе значи грех и мржњу према Творцу. 3. Стварање света ни из чега, као скуп конкретних врста и бића која су раздељена међу собом временски и просторно, указује да су створена бића друге природе у односу на Божанску (нису створена из Божије природе, створена су ни из чега) и да су зато смртна по природи. Свет, зато што је створен ни из чега, не може постојати сам за себе, мимо заједнице са Богом,	<i>Компетенција за учење</i> • Мотивисан је и оспособљен да самостално планира, организује, спроводи и вреднује учење; разликује битно од небитног, изражава и образлаже идеје. <i>Естетичка компетенција</i> • Препознаје и развија сопствене стваралачке способности и креативност у свим уметничким и неуметничким пољима свог деловања. <i>Комуникација</i>	Током реализације програма наставе и учења примењиваће се следећи поступци, начини и облици рада: - Уводне часове требало би осмислити тако да допринесу међусобном упознавању ученика, упознавању ученика с циљевима, исходима, наставним садржајима, али и тако да наставник стекне почетни увид у то каквим предзнањима и ставовима из подручја Православног катихизиса, група располаже. - Реализација програма требало би да се одвија у складу с принципима савремене активне наставе, која својом динамиком подстиче ученике на истраживачки и проблемски приступ садржајима тема. У току реализације стављати нагласак више на доживљајно и формативно, а мање на сазнајно и информативно. - Квалитет наставе се постиже када се наставни садржаји реализују у складу са савременим педагошким захтевима у
	природи и Богу; • развијати жељу и		зато што створена бића немају природних сила које би могле да	• Изражава своје ставове,	погледу употребе разноврсних метода, облика рада и наставних средстава.

	свест о важности бриге према ближњима и природи.		их држе у бескрајном постојању, осим Божије воље. Раздељеност бића по природи указује на присутност смрти унутар створене природе јер смрт није ништа друго до природна, просторно-временска раздељеност једног бића од другог, и зато њено превазилажење претпоставља јединство створених бића и међу собом.	мишљења, осећања, на позитиван, конструктиван и аргументован начин. <i>Одговоран однос према околини</i> •Сагледава које активности (обрасци понашања), на личном нивоу, нивоу заједнице и глобалном нивоу, могу унапредити стање и квалитет животне средине и природе. <i>Решавање проблема</i> •Решава проблем према планираној стратегији примењујући знања и вештине стечене учењем	
--	--	--	---	--	--

				различитих предмета и ваншколским искуством.	
III	<i>Когнитивни аспект:</i> •знати да је Бог створио свет из љубави и да објасни како зна да Бог воли свет; •препознати да Бог брине о свету и да наведе примере Божјег старања о свету; •увидети кроз своје креативне способности да је човек сличан Богу; •увидети да Бог жели да свет постоји вечно; •увидети да су Бог, људи и природа различити, али да нису потпуно раздељени; •увидети различитост која постоји између Бога и створеног света; •знати да је Бог из бриге према свету и човеку послао свога Сина у свет; •упознати улогу анђела као сарадника Божјих у старању о свету; • уочити да је свет смртан ван заједнице са	БОГ НАС ВОЛИ	4. То што је Бог на крају створио човека по “икони и подобију Божијем”, указује на то да природа не може вечно да постоји без човека, односно без личности, да је човек створен са циљем да он сједини сва бића међу собом и да их сједини са Богом тако што ће се сам сјединити с Њим. Човек је икона Божија и разликује се од свих других бића зато што је слободан - личност, односно што има моћ да преко слободе, изражене као љубав према другим бићима, чини та бића апсолутним, непоновљивим и делом своје личности. Истовремено, човек као личност, тј. У заједници слободе изражене као љубав према Богу, постаје и део Божије личности, а преко човека то постаје и читава природа. У том искуству љубави према другој личности човек је једино биће	<i>Компетенција за учење</i> •Способан је да самостално и у сарадњи са другима истражује, открива и повезује нова знања; користи могућности ваншколског учења; негује и развија лична интересовања. <i>Одговорно учешће у демократском друштву</i> •Понаша се одговорно, хумано и толерантно у друштву. <i>Одговоран однос према</i>	-Имаући у виду захтеве наставног програма и могућности транспоновања наставног садржаја у педагошко дидактичка решења, наставник би требало да води рачуна и о психолошким чиниоцима извођења наставе – узрасту ученика, нивоу психофизичког развоја, интересовањима, склоностима, способностима и мотивацији ученика. - У остваривању савремене наставе наставник је извор знања, креатор, организатор и координатор ученичких активности у наставном процесу. -Настава је успешно реализована ако је ученик спреман да Цркву схвати као простор за остваривање своје личности кроз заједничарење са ближњима и Тројичним Богом који постаје извор и пуноћа његовог живота.

	Богом; • упознати садржај молитве Анђелу чувару; • усвојити текст и мелодију песме „Анђели певају“. <i>Афективни аспект:</i> • бити подстакнут да развија свест о томе да је важан зато што га воли Бог и		које види ограниченост и смртност створене природе, односно њену угроженост небићем. Зато тежи да такво стање превазиђе, услед чега се јавља потреба за Богом и заједницом с Њим, али из такве тежње проистиче и стварање историје, уметности, односно стварање цивилизације.	<i>околини</i> • Сагледава које активности (обрасци понашања), на личном нивоу, нивоу заједнице и глобалном нивоу, могу унапредити стање и квалитет животне средине и	
--	---	--	---	--	--

	његови ближњи ; • бити подстакнут да се труди да воли све људе (чак и оне од којих је веома различит).		Овде би, на основу чињенице да је Бог, створивши човека, дао заповест Адаму да не једе од дрвета познања, требало указати још и на то да је лично сједињење створене природе с Богом, а самим тим и њена бесмртност, зависило и од човека и његове слободе, а не само од Бога. Односно, да савршенство света, његова бесмртност, није дата природи од Бога на почетку, приликом стварања природе, односно није уметнута у створену природу по природи, већ је дата као могућност преко човека и његове слободе, под условом да то човек слободно	природе. <i>Сарадња</i> • активно и конструктивно учествује у раду групе или пара.	
--	---	--	--	--	--

IV	<i>Когнитивни аспект:</i> •уочити да је човек посредник између Бога и природе и да Бог са природом разговара преко човека; •проширити своје знање о служењу Светога Саве Богу и нашем народу; •уочити да нема љубави без служења ближњима; •упознати библијску повет о Христовом служењу Апостолима.	ЗАЈЕДН И- ЦА БОГА И СВЕТА КРОЗ ЧОВЕ КА	и прихвати. За реализацију овог програма треба користити: дечја искуства која указују нато да кад нешто из љубави направимо, онда је то за нас најлепше; да нам је увек тешко кад се растајемо од оног кога волимо, као и да кад волимо неког, непримећујемо да нам нешто недостаје, односно у тој личности као да је све садржано. Треба градити свест о томе да је вера човека у бесмртност основ целокупне људске прогресивне цивилизације.	<i>Одговорно учеиће у демократском друштву</i> • Понаша се одговорно, хумано и толерантно у друштву. <i>Естетичка компетенција</i> <i>Комуникација</i> • Изражава своје ставове, мишљења, осећања, на позитиван,	-Вредновање самосталног рада ученика; -Праћење рада на часу; -Комбиновање више врста дидактичког материјала; -Илустрација, шеме, мапа ума; -ППТ презентације; -Коришћење веб алата;
	<i>Афективни аспект:</i> •бити подстакнут да љубав препознаје као служење; •знати да кроз чињење дела љубави према ближњима, постаје сличан Христу и светитељима Божјим.		У реализацији програма треба пре свега имати на уму литургијско искуство постојања света, као заједнице с Богом преко једног човека, Исуса Христа, начелника на Литургији.	конструктиван и аргументован начин. <i>Одговоран однос према околини</i> •Сагледава које активности (обрасци понашања), на личном нивоу, нивоу заједнице и	

				глобалном нивоу, могу унапредити стање и квалитет животне средине и природе. <i>Решавање проблема</i>	
V	<i>Когнитивни аспект:</i> • препознати да је Литургија захвалност Богу; • уочити да се захвалност Богу показује кроз наше дарове; • уочити да наши дарови хлеб и вино представљају свет у малом; • увидити везу Литургије и спасења човека и света; • проширити своја знања о празнику Васкрсења; • увидити шта за створену природу значи Христово Васкрсење;	ЛИТУРГ И- ЈА ПРЕОБРА - ЖЕНИ СВЕТ	Тему Стварање човека... треба обрадити такође на основу Св.Писма, али за њено тумачење треба користити и другу помоћну литературу. Оно што је важно да ученици уоче у вези са стварањем човека јесте то да је човек у природној вези са свим оним што је Бог претходно створио, као и да се разликује од свих створених бића. Та разлика се огледа и у томе што је човек слободан, а та слобода се манифестује на тај начин што човек жели да постоји слободно у односу на природу која га окружује, као и у томе да кад човек воли једно биће,	<i>Одговорно учеиће у демократском друштву</i> • Промовиш е позитивне вредности друштва у различитим активностима. <i>Одговоран однос према здрављу</i> <i>Рад с подацима и информацијама</i>	У раду са ученицима користиће се разноврсни облици рада прилагођени садржајима који се обрађују: -Фронтални; -Индивидуални; -Дијалошки; -Тимски; -Групни; -Илустративни; -Практични.
	• усвојити текст и мелодију песме „Људи ликујте“		онда жели да то биће буде вечно, односно бесмртно, и зато се не мири са његовом смрћу и		

	<i>Афективни аспект:</i> • бити подстакнут да учествује на Литургији како би показао Богу да жели да буде у заједници са Њим; • бити подстакнут да у себи развија осећај захвалности према Богу и својим ближњима.		губитком; да је човек створен на крају и да има свој задатак због кога је створен, а то је да се брине о свим створењима, да их сједини са собом, а на крају и са Богом, на тај начин што ће он сам бити у јединству с Њим.		
--	--	--	--	--	--

VI	<i>Когнитивни аспект:</i> • препознати личну одговорност за творевину; • увидити да се загађењем наше околине, загађује цео свет; • увидити да се на православним иконама стварања света и човека, приказује зависност природе од човека; • препознати представе које приказују догађаје везане за стварање света; • уочити у којој мери је напредовао и савладао градиво Православног катихизиса трећег разреда основне школе. <i>Афективни аспект:</i> • бити подстакнут на очување природе и своје животне средине;	ЧОВЕК И ПРИРОДА	Тему Евхаристија као свет у малом треба реализовати кроз опис литургијске структуре на основу кога ће се закључити да је човек створен са циљем да уједини сву природу и да је преко себе сједини са Богом чиме ће се превазићи смрт уприроди, што значи да је човек створен да буде свештеник у природи. Опис Литургије треба довести у везу са описом стварања света и човека који се налази у 1.Мој.1и2. Православна иконографија природу увек доводи у везу са човеком и зависност од човека. Показујући иконе ученицима, треба указати на оне елементе који то потврђују. Природа никад није насликана као самостална, већ су, на пример, планине, као и дрвеће, увек нагнути ка центру иконе где је Христос или неко од светитеља.	<i>Одговорно учешће у демократском друштву</i> • Понаша се одговорно, хумано и толерантно у друштву; • Негује своју националну културну баштину и активно учествује у интеркултуралном дијалогу. <i>Комуникација</i> • Уме да саслуша излагање саговорника до краја и без упадица. <i>Рад с подацима и информацијама</i>	Евалуација наставе Евалуацију наставе (процењивање успешности реализације наставе и остварености задатака и исхода наставе) наставник ће остварити на два начина: • процењивањем реакције ученика или прикупљањем коментара ученика путем анкетних евалуационих листића; • провером знања које ученици усвајају на часу и испитаивањем ставова. Оцењивање Непосредно описно оцењивање ученика може се вршити кроз: • усмено испитивање; • писмено испитивање; • посматрање понашања ученика;
----	--	-----------------	---	--	---

	• бити подстакнут да гледа на природу као на Божју творевину;			Дигитална компетенција	
--	---	--	--	------------------------	--

•Ученици ће бити подстакнути да уреде школски простор изабраним радовима везаним за стварање и очување света.				
---	--	--	--	--

Међупредметно повезивање

По садржајима верске наставе, међупредметно повезивање се може остварити са садржајима наставних предмета: Српски језик, Природа и Друштво, Ликовна култура, Музичка култура, Народна традиција, Чуvari природе.

Активности у наставном процесу	
Активности наставника	Активности ученика
•испитује предзнања ученика; •упознаје се са интелектуалним могућностима ученика; •развија и одржава комуникацију; •подстиче интеракцију, пружа повратну информацију; •уважава и реагује на потребе групе и појединаца; •дели одговорност •одабира поступке за наставни рад; •прилагођава методе и облике рада индивидуалним способностима деце; •организује наставне активности; •организује посете православним храмовима	•слободно изражавање мишљења и ставова; •усваја-сазнаје; •развијање вештина комуникација; •повезивање сопственог искуства са тематиком; •дискусија; •слуша •посматра; •црта; •рецитује; •упоређује; •смишља; •доцртава; •слаже;
	•разговара; •решава;

	•испуњава; •пише; •посећивање верских институција; •организовање квизова; •израда радова и паноа.
--	---

План провере оставрености исхода				
Шта пратимо		Поступак оцењивања	Иструенти оцењивања	Време
Процењују се: вештине изражавања и саопштавања; разумевање, примена и вредновање научених поступака; рад са подацима и рад на различитим врстама текстова;уметничко	Непосредно опиисно оцењивање ученика може се вршити кроз:	- Свакодневно бележење активности ученика на часу у свеску евиденције наставника.	Број јављања: За јављање + За јављање више пута ++ За више јављања, одговоре, активност/ истиче се Ко не зна одговор -	Свакодневно бележење током године
	• Усмено испитивање; • Писмено испитивање; • Посматрање понашања ученика; • Редовно доношење домаћег задатка; • Прегледање свеске; • Вођење евиденције од стране наставника о јављању на часовима	- Формативно свакодневно оцењивање усмених одговора ученика.		
	<u>Оцену истиче се добија ученик који:</u> -лако логички повезује чињенице и појмове; -самостално изводи закључке који се заснивају на подацима;	-Комисија ученика и Наставника.	Активност на часу (учесталост и квалитет јављања на часу по месецима); Учесталост по месецима.	Пресек стања по тромесечју

	-решава проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у потпуности критички расуђује; -показује изузетну самосталност уз изузетно висок степен и ангажовања; -показује одговоран однос према раду/припремљен је за час. <u>Оцену добар добија ученик који:</u> -у великој мери показује способност примене знања и логички повезује чињенице и појмове; -самостално изводи закључке који се заснивају на подацима; -решава поједине проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у знатној мери критички расуђује; -показује велику самосталност и висок степен активности и ангажовања. <u>Оцену задовољава добија ученик који:</u> -у довољној мери показује способност употребе	-Усмено одговарање.	Свеобухватност одговора; Хронолошка и појмовна прецизност; Хоризонтално и вертикално повезивање градива; Самосталност у одговарању.	По потреби, бар једном у полугодишту
		-Описно оцењивање.	На основу целокупног рада ученика током полугођа.	На крају полугодишта и школске године
		-Редовност доношења домаћег.	За три недоношења домаћег минус у свеску, а након опомене и у дневник као активност.	Свакодневно током године, праћење/пресек стања на тромесечју
		-Прегледање свески.	Уредност; Све забележено са часова.	Три пута у једном полугођу
		-Писане провере (једном у полугођу), свеска евиденције.	На основу целокупног рада ученика током полугодишта.	По потреби
	информација; -у знатној мери логички повезује чињенице и	-Групни рад (посматрање)	Сарадња у групи (сви чланови су укључени, сви имају задато забележено у	По потреби

	појмове; -већим делом самостално изводи закључке који се заснивају на подацима и делимично самостално решава поједине проблеме; -у довољној мери критички расуђује; -показује делимични степен активности и ангажовања.	наставника, излагање група), свеска евиденције. - Рад у пару (посматрање наставника, излагање парова, процена осталих ученика). - Вредновање самосталног рада ученика: ППТ, истраживање о датој личности-догађају. - Провера знања које ученици усвајају на часу и испитивање ставова. - Формативно оцењивање.	свескама...) Степен знања свих чланова групе Квалитативно и квантитативно процењивање резултата рада, продуката група (пано, табела...) Хоризонтално и вертикално повезивање градива -Број и квалитет добровољног учешћа у разним наставним и ваннаставним активностима (израда паноа, кратко предавање, вођење квиза, израда асоцијација...)	

Ангажовање ученика у настави: Процењује се: одговоран однос према раду,	– показује изузетну самосталност уз изузетно висок степен активности и ангажовања (истиче се) – показује делимични степен активности и ангажовања (добар)	Вођење евиденције од стране наставника: -Јављању на часовима (учесталост и активност);	-Све што је рађено на часу налази се у свескама и уредно је написано; -Учесталост јављања и активност по месецима; -Учествује, помаже другима, израђује	На сваком часу током школске године.
постављени м задацима, и исказано интересовање и мотивацију за учење и напредовање; активно учествовање у настави и сарадњу са другима.	– показује мањи степен активности и ангажовања (задовољава)	-Успешности у групном раду, раду у пару (ангажовање, продукти); -Посета културно-историјским институцијама и догађајима; -Израда панора, ПП презентација, различитих врста излагања.	самостално или у сарадњи са другима продукте рада; -Број и квалитет добровољног учешћа у разним наставним и ваннаставним активностима (такмичења, израда панора, кратко предавање, вођење квиза, израда асоцијација...); -Иницијатива и квалитет продукта	Пресек стања по тромесечјима.

Пројектна настава

У плану је наставак пројектне наставе на тему „Сачувајмо наше писмо-ћирилицу.“ Подстакнути темама конкурса „Колевка“ и „Моја отаџбина Србија“ имамо за циљ да ђацима приближимо сам настанак нашег писма као и потребу да се оно сачува јер само писмо једног народа чини његов идентитет. Реализацији теме учествују чланови стручног већа друштвених наука. У разматрање теме узимају се истрајски подаци о настанку писма, реформа правописа, саме историјске ситуације, значај писма данас, читање текстова филолога

на дату тему, ћирилични натписи...

Начина прилагођавања програма образовања ученицима којима је потребна додатна образовна подршка

- Просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих задатака...)
- Већа индивидуализација наставе;
- Размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи;
- Коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја;
- и све друго што ће се применити у складу са конкретним ситуацијама.

ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

(драмско- рецитаторска, ликовна и спортска секција)

Разред:трећи

Годишњи фонд часова: 36

Драмско-рецитаторска секција

Циљеви и задаци ове секције су_ да се код ученика млађег школског узраста побуди интерес за рецитовањем, учењем рецитала и играказа. Секција подстиче развијање ученичке маште, креативности и оригиналности. Оспособљава ученике за лепо и изражајно рецитовање, богаћење и развијање маште и креативног начина мишљења, развијање способности за концентрацију и способности за јавне наступе, стицање способности лепог, течног и креативног импровизованог изражавања, стицање искуства и навика за колективни живот и рад, развој опажања, размишљања и слободног изражавања, развијање критичке способности, развијање самоконтроле, досетљивости, подстицање интересовања за истраживање. Развија се код ученика љубав према књизи, као и проширују знања о књижевном стваралаштву.

Начин остваривања програма:

Активност ученика	Активност наставника	Наставне методе
-дисање; - дикција; - покрет; - мимика; - игра; - глума. Чланови групе се оспособљавају за обављање сценских задатака (рецитовање, глума, вођење програма).	-презентује -усмерава ученика -подстиче на размишљање -развија код ученика аналитичко,синтетичко, индуктивно,дедуктивно мишљење	-монологска; - дијалогска; - текстовна; -демонстративна; -фронтална; -индивидуална; -групна; -стваралачка.

Ликовна секција

Циљ рада ове секције је развијање ликовних стваралачких способности ученика, љубави према ликовној уметности и стицање знања из ове области.

Задаци:

- стварање услова да ученици на часовима у процесу реализације садржаја користе различите технике и средства и да упознају њихова визуелна и ликовна својства;
- развијање способности ученика за визуелно памћење и повезивање опажених информација као основе за увођење у визуелно мишљење;
- развијање смисла за естетске ликовне и визуелне вредности, које се стичу у настави, а примењују у раду и животу;
- развијање моторичких способности ученика и навике за лепо писање;
- развију способности за креативно и апстрактно мишљење;
- развију способности сарадње и самопоуздања у тимском раду.

Начин остваривања програма:

Активност ученика	Активност наставника	Наставне методе
Чланови групе се оспособљавају за проширивање и продубљивање умења и вештина у ликовном стваралаштву.	Омогућује ученику да открије, задовољи и даље развије интересовања, склоности и способности за поједине области живота, рада и стваралаштва. Развија код ученика аналитичко, синтетичко, индуктивно, дедуктивно мишљење	-монологска; - дијалогска; -демонстративна; -фронтална; -индивидуална; -групна; -стваралачка.

Спортска секција

Циљ ове секције је да:

- познају правила спортске игре и придржавају их се,
- стварање услова за социјално прилагођавање ученика за колективни живот и рад,
- развијање такмичарског духа,

- развијање основних моторичких способности,
- развијање такмичарског духа.

Начин остваривања програма:

Активност ученика	Активност наставника	Наставне методе
Чланови групе се оспособљавају за: -вежбање -скакање -прескакање -трчање -такмичење.	Кроз дискусију, анализирање, објашњавање и показивање надограђују код ученика различите способности (моторику, снагу, брзину, агилност, спретност).	-монологска; - дијалогска; -демонстративна; -фронтална; -индивидуална.

Теме

1. ***Мали, а велики у служби хуманости- 6 часова***
2. ***Јесење слике- 4 часова***
3. ***Новогодишњи вашар 5 часова***
4. ***Свети Сава – школска слава 6 часова***
5. ***Најлепша мама на свету 3 часова***
6. ***Дан школе 6 часова***
7. ***Христос се роди 3 часа***
8. ***Имамо циљ, дођите на старт 3 часа***

1.Мали, а велики у служби хуманости

Циљ: ученици млађих разреда учествују у рекреативно-хуманитарној активности под називом „Трка за срећније детињство“. Масовним учешћем у трци деца показују своје опредељење ка здравом начину живота и највишим хуманим вредностима. Циљ трке је побољшање социјално-материјалног положаја угрожених категорија деце као и помоћ у лечењу болесне деце на нашој општини.

Акција „Трка за срећније детињство“

- Договор о раду и подела задужења заинтересованим ученицима-начин рада и реализација теме, пројекта
 - Припрема трке, правила понашања на трци, припрема материјала за трку, продаја стартних бројева
 - Подела задатака (фотографисање учесника и победника, цртање или сликање догађаја, истражити на интернету о Црвеном крсту, интервју са победником)
 - Трка
 - Завршавање задатака
 - Презентовање теме, пројекта родитељима (пано и филм са активностима, информација о прикупљеним средствима)
- Методе рада: истраживачка, дијалошка, илустративно-демонстративна метода и рад на тексту.

Облик рада: групни, у пару и индивидуални

Активности наставника: формира групе ученика, даје задатке групама, помаже у формулисању питања, помаже у одабиру фотографија, даје предлоге за реализацију и кординише рад свих учесника.

Активности ученика: пишу, цртају, фотографишу, истражују ,учествују у трци

Корелација: Српски језик, ликовна култура, дигитални свет

Очекивани исходи

Ученици ће на крају активности:

- извештавати о догађајима водећи рачуна о прецизности, тачности, објективности и сажетости;
- учествовати у разговору поштујући уобичајена правила комуникације и пажљиво слуша саговорника.
- презентовати нова знања
- примењивати основна правописна правила;
- навијати и бодрити учеснике у игри на начин који никога не вређа;
- прихватати победу и пораз као саставни део игре и такмичења;
- вредновати сопствена и туђа постигнућа
- сватати вредност хуманог чина

2. Јесење слике

Циљ: деца самостално истражују и искуствено долазе до сазнања - спознају природу и промене које се дешавају у природи током јесени.

Договор о раду и подела задужења заинтересованим ученицима-начин рада и реализација теме, пројекта

Излет у природу

Прикупљање материјала за рад (лишће, плодови)

Подела задатака- цртање, сликање,

Завршетак радова

Презентовање активности (пано)

Методе рада: истраживачка, дијалошка, илустративно-демонстративна

Облик рада: групни, у пару и индивидуални

Активности наставника: формира групе ученика, даје задатке групама, помаже у формулисању питања, помаже у анализи радова, даје предлоге за реализацију и кординише рад свих учесника.

Корелација: Српски језик, ликовна култура, природа и друштво

Очекивани исходи

Ученици ће на крају активности бити у стању да:

- идентификују облике рељефа у свом крају;
- запажају промене у природи изазване сменом годишњих доба
- поштују инструкције за припремање, коришћење, одржавање и одлагање материјала и прибора;
- представе резултате истраживања;
- повежу резултате рада са уложеним трудом;
- представе резултате истраживања.

3.Новогодишњи вашар

Циљ:

- оспособљавање ученика да примене стечена знања о композицији (више делова у целини) и складно компоују различите материјале
- развијање оригиналности у ликовном изразу;
- неговање радозналости за ликовно изражавање.
- Развијање предузетничких способности и тимског рада- продајом радова ученици ће добијена средства искористити за опремање учионице по њиховом избору

Договор о раду и подела задужења заинтересованим ученицима-начин рада и реализација теме

Прикупљање материјала за рад

Израда украса

Продајна изложба

Облик рада: фронтални, групни, у пару и индивидуални

Методе рада: посматрање, демонстрација, разговор, усмено излагање, рад са текстом, анализирање, комбиновање, групна размена, игровне активности, практичан рад, истраживање.

Активности наставника: формира групе ученика, даје задатке групама, помаже у формулисању питања, помаже у одабиру фотографија, даје предлоге за реализацију и кординише рад свих учесника.

Активности ученика: пишу, цртају, фотографишу, истражују, посматрају, износе своја мишљења, анализирају. Сарађују са другим ученицима у одељењу и развијају културу дијалога. Уважавају сугестије и радне налоге учитељице

Корелација: Српски језик, ликовна култура, дигитални свет

Очекивани исходи

Ученици ће на крају активности бити у стању да:

- распореде облике, боје, линије и/или текстуре креирајући оригиналне композиције;
- разговарају са вршњацима о доживљају простора, дизајна, уметничких и ученичких радова, уважавајући различитости;
- учествују у обликовању и уређењу простора у школи, код куће или у окружењу;

Свети Сава – школска слава

Циљ: Кроз драмско и ликовно изражавање представи начин живота Светог Саве, просветитеља и првог српског архиепископа кроз време користећи различите изворе информација.

Договор о раду и подела задужења заинтересованим ученицима-начин рада и реализација теме

Прикупљање материјала за рад- одабир текстова и песама за приредбу

Рад на драмском тексту

Припермање радова за изложбу

Реализација приредбе

Облик рада: фронтални, групни, и индивидуални

Методе рада: истраживачка, дијалошка, илустративно-демонстративна метода и рад на тексту.

Активности наставника: формира групе ученика, даје задатке групама, помаже у одабиру текстова и песама, подстиче ученике да правилно дишу док говоре текст напамет, анализира ученичке радове, помаже у одабиру за изложбу.

Активности ученика: Прати упутства учитељице, пажљиво слуша друге, анализира, црта и пише.

Корелација: Српски језик, ликовна култура, природа и друштво, верска настава

Очекивани исходи

Ученици ће на крају активности бити у стању да:

- чита текст поштујући интонацију реченице;
- говори текст напамет и глуми
- учествују у разговору поштујући уобичајена правила комуникације и пажљиво слуша саговорника
- учествују у уређењу школског простора

Најлепша мама на свету

Циљ:

Развијање свести о породици као друштвеној групи и њеном значају.

Развијање и неговање љубави према члановима уже и шире породице.

Значај 8.марта у историјском контексту

Договор о раду и подела задужења заинтересованим ученицима-начин рада и реализација теме

Прикупљање материјала за рад- одабир текстова и песама за приредбу

Рад на драмском тексту

Приредба за маме и баке

Активности наставника: формира групе ученика, даје задатке групама, помаже у одабиру текстова и песама, подстиче ученике да правилно дишу док говоре текст напамет,

Активности ученика: Прати упутства учитељице, пажљиво слуша друге, пише, учи текстове напамет

Корелација: Српски језик, ликовна култура, природа и друштво

Очекивани исходи

На крају часа ученик ће бити у стању да:

- чита текст поштујући интонацију реченице;
- говори текст напамет и глуми
- учествују у разговору поштујући уобичајена правила комуникације и пажљиво слуша саговорника
- схвата прави значај празника

Дан школе

Циљ: Кроз драмско и ликовно изражавање представи начин живота Карађорђа, оснивача наше школе која постоји 220 година кроз време користећи различите изворе информација. На свечан начин обележити веома значајан јубилеј наше школе.

Договор о раду и подела задужења заинтересованим ученицима-начин рада и реализација теме

Прикупљање материјала за рад- одабир текстова и песама за приредбу

Рад на драмском тексту

Припермање радова за изложбу

Реализација приредбе

Облик рада: фронтални, групни, и индивидуални

Методе рада: истраживачка, дијалошка, илустративно-демонстративна метода и рад на тексту.

Активности наставника: формира групе ученика, даје задатке групама, помаже у одабиру текстова и песама, подстиче ученике да правилно дишу док говоре текст напамет, анализира ученичке радове, помаже у одабиру за изложбу.

Активности ученика: Прати упутства учитељице, пажљиво слуша друге, анализира, црта и пише.

Корелација: Српски језик, ликовна култура, природа и друштво

Христос се роди

Циљ: Ускрс или Васкрс највећи хришћански празник. Он је верски и породични празник и сваке године се прославља другог датума. Циљ теме је:

- Стицање знања о празницима и датуму када се и на који начин прослављају.
- Препознавање обележја неких празника у свакодневном животу.
- Развијање толеранције према обичајима других народа.
- Упознавање са правилима лепог понашања приликом прослава.
- Оспособљавање ученика за примену стечених знања у свакодневном животу.

Договор о раду и подела задужења заинтересованим ученицима-начин рада и реализација теме

Припрема материјала и радова за изложбу

Продајна изложба

Облик рада: фронтални, групни, у пару и индивидуални

Методе рада: посматрање, демонстрација, разговор, усмено излагање, анализирање, комбиновање, групна размена, игровне активности, практичан рад, истраживање.

Активности наставника: формира групе ученика, даје задатке групама, помаже у одабиру материјала за рад, анализира ученичке радове, помаже у одабиру за продајну изложбу.

Активности ученика: Прати упутства учитељице, пажљиво слуша друге, анализира, црта и пише.

Корелација: Српски језик, ликовна култура, природа и друштво, верска настава

Очекивани исходи

- понаша се тако да уважава различитости других људи и на примерен начин обележавати свој празник
 - сарађује са другима у групи на заједничким активностима.

- разговарају са вршњацима о доживљају простора, дизајна, уметничких и ученичких радова, уважавајући различитости;

Имамо циљ, дођите на старт

Циљ: Масовно учешће ученика у пролећном и кросу РТС-а, као јасан показатељ опредељења ка здравим стиливима живота.

Договор о раду и подела задужења заинтересованим ученицима-начин рада и реализација теме, пројекта

- Припрема трке, правила понашања на трци, припрема материјала за трку,

-Трка

Фотографисање и цртање

-Презентовање теме

Облик рада: групни, у пару и индивидуални

Активности наставника: формира групе ученика, даје задатке групама, помаже у формулисању питања, помаже у одабиру фотографија, даје предлоге за реализацију и кординише рад свих учесника.

Активности ученика: пишу, цртају, фотографишу, учествују у трци

Корелација: Српски језик, ликовна култура, природа и друштво

Очекивани исходи

- навијати и бодрити учеснике у игри на начин који никога не вређа;
- прихватати победу и пораз као саставни део игре и такмичења;
- вредновати сопствена и туђа постигнућа
- повежу резултате рада са уложеним трудом;

Допунска настава из српског језика

разред 3.

годишњи фонд часова 18

Циљ наставе	Циљ учења Српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика ради правилног усменог и писаног изражавања, негујући свест о значају улоге језика у очувању националног идентитета; да се оспособе за тумачење одабраних књижевних и других уметничких дела из српске и светске баштине, ради неговања традиције и културе српског народа и развијања интеркултуралности. Циљ допунске наставе српског језика да ученици усвоје елементарна знања из области књижевности, језика (правописа и граматике) и језичке културе: -да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика на којем ће се усмено и писмено правилно изражавати, - да упознају, доживе и оспособе се да тумаче одабрана књижевна дела, - поступно и систематично упознавање граматике и правописа српског језика; - развијање смисла и способности за правилно, течно, економично и уверљиво усмено и писмено изражавање, богаћење речника, језичког и стилског израза; - увежбавање и усавршавање гласног читања - развијање потребе за књигом, способности да се њоме самостално служе као извором сазнања; - основно описмењавање ученика на темељима ортографских и ортоепских стандарда књижевног језика
Задаци наставе	Идентификација ученика за допунску наставу извршиће се у септембру– утврђивање знања која су потребна за даљи рад. У допунски рад могу током године да се укључе и ученици који, из различитих разлога, нису успели да савладају делове градива. Допунски рад за поједине ученике траје док се не савлада одређено градиво. ОБЛИЦИ РАДА: - индивидуални, - индивидуализовани, - рад помоћу наставних листића. Проверавамо напредовање и констатујемо који су ученици употпунили знање (које треба ослободити), а који да наставе и зашто.
Исходи:	На крају 3.разреда ученик ће бити у стању да: • чита саразумевањем различите текстове; • опише свој доживљај прочитаних књижевних дела;

	• изнесе своје мишљење о тексту; • разликује књижевне врсте: лирску и епску песму, причу, басну, бајку, роман и драмски текст; • одреди тему, редослед догађаја, време и место дешавања у прочитаном тексту; • именује главне и споредне ликове и разликује њихове позитивне и негативне особине; • представи главне особине јунака; • уочи основне одлике народне епске песме; • чита текст поштујући интонацију реченице/стиха; • изражајно рецитије песму и чита прозни текст; • одреди основне граматичке категорије именица, придева и глагола; • примењује основна правописна правила; • јасно и разговетно изговори обавештајну, упитну и заповедну реченицу, поштујући одговарајућу интонацију и логички акценат, паузе, брзину и темпо; • препричава, прича и описује и на сажет и на опширан начин; • извештава о догађајима водећи рачуна о прецизности, тачности, објективности и сажетости;
Корелација	Математика, Природа и друштво, Ликовна култура
Наставна средства	Радни листићи, наставни материјал са разних сајтова, књижевни текстови

РЕДНИ ТЕМЕ	БРОЈ	Назив наставне теме/области	Број часова	ИСХОДИ	НАЧИНИ ПРОВЕРЕ ОСТВАРЕНИСТИ ИСХОДА
1.		КЊИЖЕВНОСТ	5	• чита саразумевањем различите текстове; • опише свој доживљај прочитаних књижевних дела; • изнесе своје мишљење о тексту; • разликује књижевне врсте: лирску и епску песму, причу, басну, бајку, роман и драмски текст; • одреди тему, редослед догађаја, време и место дешавања у прочитаном тексту; • именује главне и споредне ликове и разликује њихове позитивне и негативне особине; • представи главне особине јунака; • уочи основне одлике народне епске песме; • чита текст поштујући интонацију	Иницијална процена нивоа на коме се ученик налази, свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови, домаћи задаци.

			реченице/стиха;	
2.	ЈЕЗИК Граматика, правопис и ортоепија	10	• одреди основне граматичке категорије именица, придева, бројева и глагола; • примењује основна правописна правила; • јасно и разговетно изговори обавештајну, упитну и заповедну реченицу, поштујући одговарајућу интонацију и логички акценат, паузе, брзину и темпо;	Иницијална процена нивоа на коме се ученик налази, свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови, домаћи задаци
3.	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	3	• препричава, прича и описује и на сажет и на опширан начин;	Иницијална процена нивоа на коме се ученик налази, свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови, домаћи задаци
УКУПНО:		18		18

Допунска настава 3. разред

Предмет: МАТЕМАТИКА

Разред: трећи

Годишњи фонд часова: 18

Циљ допунске наставе математике у основној школи јесте: да ученици усвоје елементарна математичка знања која су потребна за схватање појава и зависности у животу и друштву; да оспособи ученике за примену усвојених математичких знања у решавању разноврсних задатака из животне праксе, за успешно настављање математичког образовања и за самообразовање;

Садржаји :

- Читање и писање бројева
- Рачунске операције (сабирање, одузимање, множење и дељење)
- Једначине
- Разломци
- Мерење и мере
- Обим квадрата, правоугаоника, троугла
- Цртање круга, правоугаоника, квадрата, троугла

Циљ наставе	Циљ учења Математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова. Циљ допунске наставе математике у основној школи јесте: да ученици усвоје елементарна математичка знања која су потребна за схватање појава и зависности у животу и друштву; да оспособи ученике за примену усвојених математичких знања у решавању разноврсних задатака из животне праксе, за успешно настављање математичког образовања и за самообразовање; У допунски рад могу током године да се укључе и ученици који, из различитих разлога, нису успели да савладају делове градива. Допунски рад за поједине ученике траје док се не савлада одређено градиво.
Задаци наставе	Идентификација ученика за допунску наставу извршиће се у септембру– утврђивање знања која су потребна за даљи рад. У допунски рад могу током године да се укључе и ученици који, из различитих разлога, нису успели да савладају делове градива. Допунски рад за поједине ученике траје док се не савлада одређено градиво. ОБЛИЦИ РАДА: - индивидуални, - индивидуализовани, - рад помоћу наставних листића. Проверавамо напредовање и констатујемо који су ученици употпунили знање (које треба ослободити), а који да наставе и зашто.
Оперативни задаци	Потребно је ученика оспособити да уме да: • прочита, запише и упореди бројеве прве хиљаде и прикаже их на бројевној правој; • прочита број записан римским цифрама и напише дати број римским цифрама (до 1000); • изврши четири основне рачунске операције, писмено и усмено (до 1000); • подели број бројем прве десетице, са и без остатка, и провери резултат; • процени вредност израза са једном рачунском операцијом;

	• реши једначину са једном рачунском операцијом; • одреди и запише скуп решења неједначине са сабирањем и одузимањем; • црта паралелне и нормалне праве; • именује елементе угла, правоугаоника, квадрата, троугла и круга; • разликује врсте углова и троуглова; • преслика геометријску фигуру у квадратној или тачкастој мрежи на основу задатог упутства; - чита, упоређи и претвара јединице за мерење дужине, масе, запремине течности и времена;
Корелација	Српски језик, Природа и друштво, Ликовна култура
Наставна средства	Радни листићи, наставни материјал са разних сајтова

РЕДНИ ТЕМЕ	БРОЈ	Назив наставне теме/области	Број часова	ИСХОДИ	НАЧИНИ ПРОВЕРЕ ОСТВАРЕНИСТИ ИСХОДА
1.		Бројеви до хиљаду	10	• прочита, запише и упоређи бројеве прве хиљаде и прикаже их на бројевној правој • изврши рачунске операције сабирања и одузимања, писмено и усмено (до 1000) • процени вредност израза са једном рачунском операцијом • реши једначину са једном рачунском операцијом • одреди и запише скуп решења неједначине са	Иницијална процена нивоа на коме се ученик налази, свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи,

			сабирањем и одузимањем - прочита број записан римским цифрама и напише дати број римским цифрама - подели број бројем прве десетице, са и без остатка, и провери резултат - изврши четири основне рачунске операције, писмено и усмено (до 1000) - уочи делове целине и запише разломке	тестови, домаћи задаци.
2.	Геометрија	5	- црта паралелне и нормалне праве - именује елементе угла - разликује врсте углова - именује елементе правоугаоника, квадрата, троугла и круга - разликује врсте троуглова - преслика геометријску фигуру у квадратној или тачкастој мрежи на основу задатог упутства	Иницијална процена нивоа на коме се ученик налази, свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови, домаћи задаци
3.	Мерење и мере	3	- чита, упореди и претвара јединице за мерење дужине, масе, запремине течности и времена - примењује концепт мерења у једноставним реалним ситуацијама	Иницијална процена нивоа на коме се ученик налази, свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање

				у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови, домаћи задаци
УКУПНО:		18		18

Предмет:Додатна настава-математика

Разред:3

Годишњи фонд часова: 36

Исходи:

- самостално решавање различитих типова задатака
- откривање различитих начина решавања текстуалних, комбинаторних и логичких задатака
- примењују стечена знања кроз решавање проблемских задатака
- развијање такмичарског духа-припрема за такмичења
- упознавање са математичким занимљивостима

Циљ			Циљ додатне наставе је да усмери ученика на стицање додатних знања о начину решавања различитих типова задатака из математике и развијању љубави према решавању математичких проблема.	
РЕДН И БРОЈ ТЕМЕ	НАЗИВ ТЕМЕ		НАЗИВ НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	УКУПАН БРОЈ ЧАСОВА
I СКУП ПРИРОДНИХ БРОЈЕВА IX-VI а.			ДЕКАДНИ ЗАПИС ПРИРОДНОГ БРОЈА	3
			Решавање проблемских задатака	4
			САБИРАЊЕ И ОДУЗИМАЊЕ УЗАСТОПНИХ ПРИРОДНИХ БРОЈАВА	3
			Занимљиви задаци	4
			Магични квадрати	4
			Нумерација	3

			Дешифровање	3
			Задаци са римским цифрама	3
II	МЕРЕЊЕ И МЕРЕ I-VI	29- 30.	Јединице за мерење	2
III	ГЕОМЕТРИЈА XII-VI	31- 33.	Пребројавање дужи и троуглова	3
				32

Идентификација ученика за додатну наставу у септембру– утврђивање знања које је потребно за даљи рад. У додатни рад могу током година да се укључе и ученици који показују завидно знање из математичких садржаја. ОБЛИЦИ РАДА: - индивидуални, - у пару, - рад помоћу наставних листића, припремљених задатака Проверавамо напредовање и усавршавање, констатујемо који су ученици употпунили знање (које треба ослободити), а који да наставе и зашто, одлазак на школско и општинско такмичење

НАПОМЕНА: Садржаји за реализовање додатне наставе ће зависити од напредовања ученика и проблема на које наилазе у овладавању предвиђеним програмским садржајима.